

# de Strandloper

57<sup>e</sup> jaargang • nummer 1

maart 2025



Vereniging voor Natuur-  
& Vogelbescherming  
Noordwijk

foto: Jan Hendriks

# Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

## Bestuur

G.J.A. de Croock (Gab), voorzitter, Marinus Poststraat 26, 2235 XE Valkenburg ZH 0641462765

[voorzitter@strandloper.nl](mailto:voorzitter@strandloper.nl)

H. Oltheten (Hanneke), secretaris, Bronckhorststraat 67, 2201 KV Noordwijk 0612469065

[secretaris@strandloper.nl](mailto:secretaris@strandloper.nl)

R.F.M. Sluijs (Robert), penningmeester, 0647114354, [penningmeester@strandloper.nl](mailto:penningmeester@strandloper.nl)

A. Marijnīs (Annelies), 071-4025425

A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Wilhelminastraat 30, 2201KC Noordwijk [annetdewilligen@live.nl](mailto:annetdewilligen@live.nl)

J. Scholten (Johan), Kerkstraat 64, 2211 RL Noordwijkerhout [jenjscholten@ziggo.nl](mailto:jenjscholten@ziggo.nl)

R. Jansson (Rob), Duinschooten 12 B133, 2211ZC Noordwijkerhout 0651066081

[rob\\_jansson@hotmail.com](mailto:rob_jansson@hotmail.com)

## Ledenadministratie

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL23TRIO0320865924 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een verzoek tot contributiebetaling meegestuurd.

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: R.F.M. Sluijs, 0647114354, [penningmeester@strandloper.nl](mailto:penningmeester@strandloper.nl)

## De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage: 610 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, G. Hageman, W.J. Kuijper en

C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: [keeserkelens@hotmail.com](mailto:keeserkelens@hotmail.com) of [redactie@strandloper.nl](mailto:redactie@strandloper.nl)

Homepage vereniging: <https://www.strandloper.nl>



*Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website en in te zien op [natuurtijdschriften.nl](http://natuurtijdschriften.nl)*

## Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilver schoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres:

[janverweycentrum@strandloper.nl](mailto:janverweycentrum@strandloper.nl)

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de activiteitenagenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

ISSN: 2589-2762 print

ISSN: 2589-2770 online

**Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 57e jaargang nummer 2: zondag 4 mei 2025**

*Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk*

## Inhoud:

Voorplaat: Slechtvalk, <i>Jan Hendriks</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>Bestuur</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen en Excursieverslagen, <i>Bestuur</i>	pag. 6
Jaarverslag, <i>Bestuur</i>	pag. 9
Toelichting jaarcijfers 2024, <i>Robert Sluijs</i>	pag. 12
Uitnodiging jaarvergadering, <i>Bestuur</i>	pag. 13
In Memoriam Wim Plaatzter, <i>Leo Schaap</i>	pag. 13
In Memoriam Piet Broekhof, <i>Nel Nooijen</i>	pag. 14
Nestkastenactie, <i>Bestuur</i>	pag. 15
Jaarverslag 2024 Paddenstoelenwerkgroep, <i>Arie Dwarswaard</i>	pag. 16
Bijzondere plantenvondsten in 2024, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 18
(in)Efficiënte Boerenzwaluwen, <i>Hein Verkade, Johan Scholten, Peter Spierenburg, George Hageman, Sven Pekel</i>	pag. 22
Novembervogelen, <i>Rob de Mooij</i>	pag. 24
Galerie, <i>Jaap Eisenga</i>	pag. 26
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 28
<ul style="list-style-type: none"><li>• Jan van IJken 2022. <b>Planktonium an unseen world.</b></li><li>• Harm Dottinga 2024. <b>Vogels en de wet.</b></li><li>• Adam Sterno <i>cs.</i> 2015. <b>Birding in Poland.</b></li></ul>	
Gierzwaluwtellers gezocht, <i>Hein Verkade</i>	pag. 30
Broedvogelinventarisatie AWD Gijs Kokkieshoek 2024, <i>Marinka Onderwater, Edgar de Vries, Jan Jacobs</i>	pag. 31
Broedvogelinventarisatie AWD Hoekgatterduin 2024, <i>George Hageman, Leo Schaap, Jaap Deelder</i>	pag. 32
Broedvogelinventarisatie AWD Schrama 2024, <i>George Hageman, Leo Schaap, Jaap Deelder</i>	pag. 33
Broedvogelinventarisatie AWD Paardenkerkhof 2024, <i>Paul Stelder, Hans Cornet</i>	pag. 34
Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld-West 2024, <i>Jaap Eisenga, Wim Plaatzter, Koene Vegter</i>	pag. 36
Broedvogelinventarisatie AWD de Westhoek 2024, <i>Hugo Langezaal, Dini Thibaudier, Hanneke Oltheten</i>	pag. 38
Broedvogelinventarisatie ZHL Langeveld-Vogelaardreef 2024, <i>Gab de Croock, Jos Zonneveld.</i>	pag. 40
Broedvogelinventarisatie Nieuw Leeuwenhorst 2024, <i>Marian van Zijderveld, Anja Vink, Claire Schaap</i>	pag. 41
Waarnemingen oktober november december 2024, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 43

## Bij de voorplaat:

### Slechtvalk

Tegenwoordig is het niet moeilijk om een Slechtvalk goed in beeld te krijgen. Sinds 2020 broedt een paartje in de hooggeplaatste nestkast die bevestigd is aan de toren van het congrescentrum Leeuwenhorst. Jan Hendriks was daar op 2 juni 2020 aanwezig en kon deze foto maken van een Slechtvalk die op de windwijzer was neergestreken. Een andere locatie waar je een Slechtvalk goed te zien kan krijgen, is de toren van de Sint Pancratius in Sassenheim, waar de laatste jaren ook in een nestkast wordt gebroed.

Voor 1990 was de Slechtvalk een zeer zeldzame broedvogel in ons land. Op de oostelijke Waddeneilanden was soms van een grondnest sprake. Verder waren er soms broedgevallen in oude roofvogelnesten op de Veluwe. Van jaarlijks broeden was pas sprake toen Slechtvalken gebruik gingen maken van hoge plekken in koeltorens bij elektriciteitscentrales en in hoge communicatietorens. Dit vond eerst plaats in Limburg en Noord-Brabant, maar dankzij de Werkgroep Slechtvalk nam het aantal broedgevallen ook elders in ons land toe. Dat was te danken aan het plaatsen van nestkasten in torens waar Slechtvalken waren gezien. Vooral door deze activiteiten is het aantal paren in ons land gestegen tot 160-180.

Opvallend is dat er nog steeds weinig Slechtvalken broeden in Noord-Holland, Friesland en Groningen. Vermoedelijk staat dat in verband met het overwinteren van Slechtvalken uit NO-Europa. Deze valken blijven vaak pleisteren tot eind maart/begin april en verhinderen daarmee de vestiging van inlandse Slechtvalken die al ruim voor die tijd een territorium willen vestigen. Maart is immers de belangrijkste maand wat het leggen van eieren betreft.

Slechtvalken zijn echte vogeljagers die hun prooi in de vlucht proberen te grijpen. In stedelijke omgeving vormt de Stadsduif een belangrijke prooi, maar in feite kan elke vogel een doelwit zijn. Er zijn zo'n 200 verschillende soorten als prooi van een Slechtvalk vastgesteld. Daarbij zijn ook grote vogels als eenden en ganzen. Op een verenigingsexcursie naar de Wieringermeer zagen we hoe een Slechtvalk een Rotgans probeerde te grijpen. De Slechtvalk gaf de achtervolging pas op toen de Rotgans laag over het IJsselmeer ging vliegen. Een stootduik zou in dat geval tot een nat verenpak leiden. Niet doen dus!

Slechtvalken zijn echte vogeljagers die hun prooi in de vlucht proberen te grijpen. In stedelijke omgeving vormt de Stadsduif een belangrijke prooi, maar in feite kan elke vogel een doelwit zijn. Er zijn zo'n 200 verschillende soorten als prooi van een Slechtvalk vastgesteld. Daarbij zijn ook grote vogels als eenden en ganzen. Op een verenigingsexcursie naar de Wieringermeer zagen we hoe een Slechtvalk een Rotgans probeerde te grijpen. De Slechtvalk gaf de achtervolging pas op toen de Rotgans laag over het IJsselmeer ging vliegen. Een stootduik zou in dat geval tot een nat verenpak leiden. Niet doen dus!

Slechtvalken zijn echte vogeljagers die hun prooi in de vlucht proberen te grijpen. In stedelijke omgeving vormt de Stadsduif een belangrijke prooi, maar in feite kan elke vogel een doelwit zijn. Er zijn zo'n 200 verschillende soorten als prooi van een Slechtvalk vastgesteld. Daarbij zijn ook grote vogels als eenden en ganzen. Op een verenigingsexcursie naar de Wieringermeer zagen we hoe een Slechtvalk een Rotgans probeerde te grijpen. De Slechtvalk gaf de achtervolging pas op toen de Rotgans laag over het IJsselmeer ging vliegen. Een stootduik zou in dat geval tot een nat verenpak leiden. Niet doen dus!

*Jelle van Dijk*



# Activiteitenagenda voorjaar 2025

## Inloopochtenden 2<sup>e</sup> kwartaal 2025

De inloopochtenden zijn iedere 1e zaterdag van de maand van 10.00 tot 12.00 in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk. Iedereen is welkom voor een kop koffie of thee en een praatje. Er worden natuurfoto's getoond en je kan strandvondsten laten bekijken.

Zaterdag 5 april

Zaterdag 3 mei

Zaterdag 7 juni

## Jeugd natuurclub

De activiteiten van de Jeugd natuurclub zijn bestemd voor kinderen van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. Je hoeft geen lid te zijn. Deelnemen is mogelijk na aanmelden via het e-mailadres: [jeugd natuurclub@strandloper.nl](mailto:jeugd natuurclub@strandloper.nl). Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf! Tijdens de activiteiten worden soms foto's gemaakt, bedoeld voor publicatie op de website of in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft dat uw kind herkenbaar in beeld komt, gaarne melden aan de fotograaf. Dan is er nog de stempelkaartactie: bij deelname aan een jeugdactiviteit krijg je een stempel. Bij een volle stempelkaart mag je een cadeautje uitzoeken in het Jan Verwey Natuurcentrum tijdens een inloopochtend op de eerste zaterdag van de maand.

## Educatieve werkgroep

De educatieve werkgroep organiseert activiteiten voor basisscholen.

De komende maanden wordt het **Strandlopertje** weer op alle basisscholen in de gemeente Noordwijk uitgedeeld aan de kinderen van groep 6.

## Komende activiteiten:



*Sterrenwacht Foucault*

## Sterrenwacht Foucault (jeugdactiviteit)

*Let op: deze excursie is voor kinderen van 8 tot 14 jaar*  
**Vrijdag 21 maart** Tijd: vertrek om 18:45 uur vanaf het Jan Verwey Natuurcentrum; terug omstreeks 20:30 uur.

In De Zilk bezoeken wij sterrenwacht Foucault waar IJsbrand en Henny van Straalen ons d.m.v. een planetarium en een imposante sterrenkijker kennis laten maken met het heelal. Uiteraard hopen we op een heldere hemel, maar mocht het toch bewolkt zijn, dan komt de beeldpresentatie goed van pas.

## Vleermuisexcursie (jeugdactiviteit)

**Vrijdagavond 9 mei** (bij regen zaterdag 10 mei) Tijd: 21:15 – 22:15 uur

Plaats: parkeerterrein van het Leeuwenhorstbos aan de Gooweg.

Vleermuizen zijn heel bijzonder. Het zijn de enige zoogdieren die echt kunnen vliegen. Ze slapen overdag en na zonsondergang vliegen ze uit om zoveel mogelijk insecten te vangen. Met de echo van hun eigen geluid vinden ze feilloos hun weg in het donker. Met een speciaal apparaatje, de bat-detector, maken we de geluiden van de vleermuizen hoorbaar. Omdat het in een donker bos een beetje spannend kan zijn, mag er één ouder/verzorger per kind mee.



*Slootjesexcursie – foto: Annet de Willigen*

## Slootjesexcursie (jeugdactiviteit)

**Zaterdag 14 juni** Tijd: 10:00 – 11:15 uur

Plaats: Varkensboslaan (achter landgoed Offem)

Onder leiding van waterbeestjesexpert Wim Kuijper gaan we met schepnetjes op zoek naar allerlei spannende waterdiertjes, zoals het kikkervisje, bootsmannetje, libellenlarf, stekelbaarsje enz. Wie weet vang jij dit keer de grote waterkever! Of misschien wel de waterschorpioen. Nadat de beestjes goed bekeken en op naam gebracht zijn, gaan ze weer terug de sloot in.



## Excursies

Het algemene e-mailadres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is: [excursies@strandloper.nl](mailto:excursies@strandloper.nl)  
Bij auto-excursies wordt ervan uitgegaan, dat de chauffeurs een inzittenden-verzekering hebben. Tijdens excursies worden vaak foto's gemaakt, die gepubliceerd worden op de website en in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft om herkenbaar in beeld te komen, wilt u dit dan aan de fotograaf melden?

### Leyduin

**Zaterdag 12 April 2025** Tijd: 08:00 - 12:00 uur  
Plaats: verzamelen parkeerterrein Duinwetering.  
We rijden gezamenlijk naar de parkeerplaats Leyduin en maken een wandeling door deze buitenplaats nabij Vogelenzang. We kijken naar de voorjaarsbloeiers, stinsenplanten en uiteraard luisteren en kijken we naar de vogels die al wat actiever worden. Kunnen we al wat leuke soorten scoren?  
Opgeven bij Frank Peter Scheenstra via [excursies@strandloper.nl](mailto:excursies@strandloper.nl)



Daslook Leyduin – foto: Jelle van Dijk

### Wandeling Offem

**Woensdag 23 April 2025 - Alleen voor Leden**  
Tijd: 19:00 - 21:00 uur Plaats: verzamelen ingang Offem aan de Nieuwe Offemweg.  
Onder leiding van Hein Verkade maken we een wandeling over landgoed Offem, dat normaal niet toegankelijk is. Hein kan er eindeloos over vertellen, over de historie, de bijzondere planten en bloembollen en over de vogels.



Stinzenplanten Offem – foto: George Hageman

### Bethunepolder

**Zaterdag 17 Mei 2025** Tijd: 07:30 – 13:30-14:00 uur  
Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Duinwetering  
We gaan naar een nieuw gebied: de Bethune polder, een veenweidegebied net boven Utrecht, ingeklemd tussen de Maarseveense en Loosdrechtse plassen.

We maken daar kans op weidevogels als Grutto, Scholekster en Tureluur, maar ook soorten als Steltkluut, Bruine Kiekendief, Blauwborst, Cetti's zanger kunnen worden waargenomen.

Opgeven bij Johan Scholten via [excursies@strandloper.nl](mailto:excursies@strandloper.nl)



Lepelaars op Texel – foto: Jan Hendriks

### Dagje Texel

**Zaterdag 21 Juni 2025** Tijd: 07:30 – 19:00 uur  
Plaats: verzamelen parkeerterrein Duinwetering.  
We gaan een dagje vogelen op Texel. We proberen de boot van 09:30 te nemen en parkeren de auto's bij de veerhaven of daar in de buurt, als het vol is. We rijden zoveel mogelijk met elkaar mee.  
Texel staat garant voor vele vogels. We nemen de fiets, die we huren bij aankomst op het eiland.  
Iedereen zorgt voor zijn eigen ticket voor de boot en voor de fiets bij aankomst (fietsverhuur veerhaven Texel).  
Overtocht voetganger kost € 2.50.  
Huren van een fiets op Texel met 7 versnellingen € 12.50; elektrische fiets € 27,- p.p.p.d.  
We gaan richting de Mokbaai, Dijkmanshuizen en wie weet waar we verder nog uitkomen.  
De boot terug nemen we om 17:00, dus terug in Noordwijk rond 19:00 uur.  
Opgeven bij Dini Thibaudier via [excursies@strandloper.nl](mailto:excursies@strandloper.nl)



Ameland Waddenweekend 2023 – foto: George Hageman

### SAVE THE DATE: Waddenweekend 2025 12-14 september Ameland

We gaan naar Ameland en zijn te gast in groepsaccommodatie Zonnedauw.  
Voor wie al interesse heeft om mee te gaan, graag aanmelden via [excursies@strandloper.nl](mailto:excursies@strandloper.nl)  
o.v.v Waddenweekend 2025 Ameland.  
Verdere informatie volgt in de volgende Strandloper.

## Lezingen

Na de Algemene Ledenvergadering, vrijdag 28 maart, zal **Hein Verkade** een korte lezing houden over

### Slaapplekken van Boomkruipers in Noordwijk

Van december 2016 tot mei 2023 heb ik enkele slaapplekken van Boomkruipers aan gebouwen in Noordwijk gevolgd. Waarom slapen zij daar graag, wanneer, waar, welke vogels enz. enz.. Vragen te over. Diverse antwoorden worden vanavond gegeven, maar er blijven nog genoeg vragen over. Je vraagt je af of dit slaapgedrag ook elders in Nederland voorkomt.

Het antwoord hierop is inmiddels volmondig ja ! En iedereen kan ze vinden en volgen.

De lezing zal rond 21:00 uur beginnen (als de ALV niet uitloopt). Mensen die niet naar de ALV willen komen maar wel de lezing willen volgen, kunnen tijdens de koffiepauze



*Slaapplek Boomkruiper – foto: Hein Verkade*

binnenkomen. De deur van het Jan Verwey Natuurcentrum is tijdens de ALV op slot.

# Bestuursmededelingen februari 2025

## Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering is op 28 maart in het Jan Verwey Natuurcentrum van 20.00 - 20.45u. Voor de agenda: zie elders in de Strandloper. Na de jaarvergadering geeft Hein Verkade nog een korte lezing over de Boomkruipers.

## Nieuwjaarsreceptie

De nieuwjaarsreceptie op 5 januari was goed bezocht en gezellig. Het bestuur (en partners) had, net als vorig jaar, de catering verzorgd, wat bij de leden goed in de smaak viel. Voorzitter Gab besteedde in zijn nieuwjaarstoespraak aandacht aan de activiteiten van het afgelopen jaar en de plannen voor het komend jaar. Ook werd stilgestaan bij het overlijden van Jaap Vink en Riet Alkemade.



*Nieuwjaarsreceptie 2025 – foto: George Hageman*

## Financiën

Ruim 300 leden hebben inmiddels gehoor gegeven aan het verzoek om een machtiging voor automatische incasso van de contributie af te geven. Natuurlijk is dit geen

verplichting. De contributie kan nog steeds handmatig overgemaakt worden. Er zijn echter ieder jaar weer leden die vergeten te betalen. Voor hen is de automatische incasso een uitkomst. Leden die geen machtiging hebben ingeleverd en nog niet betaald hebben, krijgen binnenkort een brief met het verzoek alsnog een machtiging af te geven of te betalen.

In de vorige Strandloper stond een oproep om aan de penningmeester door te geven of je de Strandloper alleen nog digitaal wilt hebben. Dit om de kosten van de Strandloper te verminderen (de Strandloper drukken en bezorgen kost op dit moment tussen de €3,20 en €3,90 per stuk), maar ook vanwege de duurzaamheid. Een aantal leden heeft inmiddels aangegeven tevreden te zijn met een digitale Strandloper. Je krijgt dan een e-mail met een link naar de Strandloper op de website. Bij deze nogmaals een oproep voor iedereen die net zo blij is met een digitale als met een papieren Strandloper. Geef het door aan [penningmeester@strandloper.nl](mailto:penningmeester@strandloper.nl) ! Natuurlijk blijft de Strandloper ook op papier verschijnen.

## Meedenken

In het groenoverleg met de gemeente Noordwijk is de kapvergunning voor 441 bomen bij Het Hoogtlaan in Noordwijkerhout aan de orde geweest. Helaas was het kappen niet tegen te houden. De gemeente heeft wel beloofd toezicht te houden op het herplanten, ter vervanging van de gekapte bomen. Andere onderwerpen die in het groenoverleg zijn besproken, zijn het plan Watersnip (grote kans dat dat doorgaat, de provincie is positief), het maaibeleid (voor de zoveelste keer, het blijft een terugkerend onderwerp), het dierenwelzijnbeleid (de gemeente wil weten wat de verschillende organisaties aan dierenwelzijn doen) en het beheer van het heideveldje bij het Oosterduinse Meer (dat werd een hondenuitlaatplek, de gemeente heeft maatregelen genomen en rekening gehouden met de Zandhagedis).

De gemeente Noordwijk heeft een rondetafeloverleg Noordelijke Toeristische Ontsluiting georganiseerd. Jelle van Dijk is daar namens de VNVN naar toe geweest.



Zoals te verwachten is het beleid van de gemeente gericht op stimuleren van toerisme: meer strandhuisjes, meer mountainbikeroutes, meer bungalowparken, meer parkeergelegenheid, een jachthaven en nieuwe horeca bij het Oosterduinse Meer. In hoeverre de gemeente ook luistert naar de bezwaren die Jelle wel naar voren heeft kunnen brengen, zal de toekomst leren.

### Bezorgde burgers

Wij hebben meerdere meldingen gekregen over de plannen van Huis ter Duin om in de zeereep een parkeergarage te gaan bouwen. Het bestuur heeft de plannen bekeken en gaat met Stichting Duinbehoud in overleg hoe hierop te reageren. Het is nog even wachten op de reactie van het Hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeente op de huidige plannen.

### Subsidies

De nestkastenactie is van start gegaan (zie <https://www.strandloper.nl/nieuws/nestkasten-actie/>). Er is inmiddels al een aantal reacties binnengekomen. Er is ruimte voor meer aanmeldingen!

Het bestuur heeft een subsidie toegekend aan een boek over Natuurbescherming in Nederland, waar Jelle van Dijk een hoofdstuk schrijft over wat de VNVN in de loop der jaren heeft bereikt.

### Cursussen

De cursus vogelzang is ook dit jaar door Dineke Kistemaker georganiseerd (zie <https://www.strandloper.nl/cursus/vogelzangcursus-2025/>). Mocht u zich nog willen aanmelden, neem contact op met Dineke om te informeren of er nog plaats is. Naar aanleiding van vragen van leden is het plan om een cursus planten herkennen te gaan organiseren. De eerste stap is inventariseren of hier behoefte aan is. Mocht u interesse hebben, laat dit dan weten middels een mail naar [secretaris@strandloper.nl](mailto:secretaris@strandloper.nl).

### Jan Verwey Natuurcentrum

Het rommelhok was aan een opruimbeurt toe, daar hebben Annet en Gab hun schouders onder gezet. De volgende stap is aanpassen van de kast met het bospanorama en de aanschaf van een paar nieuwe tafels.

## Activiteiten en excursieverslagen

### Wintervogelvoer maken - 18 januari 2025 (jeugdactiviteit)

**Annemarie Struive:** Op deze koude zaterdagmiddag waren 11 enthousiaste kinderen naar het natuurcentrum gekomen, om de vogels een handje te helpen. Een aantal kinderen was voor het eerst en ze keken hun ogen uit. Vooraf hadden we op elke tafel alle materialen klaargezet. Na een korte uitleg over het centrum en het te maken vogelvoer gingen de kinderen onder begeleiding aan de slag. Na een uur hadden ze vier verschillende knutsels met wintervogelvoer. Op de foto is het mooie resultaat te zien.



Sommige kinderen hadden hun stickerkaart al vol en mochten een natuurgecadeautje in het winkeltje uitzoeken. De nieuwe kinderen waren verrast dat ze maar drie stickers nodig hadden voor een cadeau. 11 blijde kinderen en hun ouders gingen naar huis met eten voor de vogels. Wij hoorden dat de knutsels heel snel leeggegeten waren...



Strand IJmuiden – foto: Dini Thibaudier

### Zuidpier IJmuiden - zaterdag 17 november 2024

**Jos Zonneveld:** Nadat het de hele week zeer rustig weer geweest was, wel bewolkt maar zeer weinig wind, waren de voorspellingen voor zaterdag al wat minder; de wind zou aantrekken en er kon wat lichte regen gaan vallen. Vrijdag nog in de gaten gehouden dat de pier open bleef, en dat was het geval, dus met zo'n 20 mensen de excursie gedaan. Om 8:00u. vertrokken uit Noordwijk en zo rond 8:45u. bij de pier aangekomen, een ieder vol enthousiasme voor wat er komen ging. Op het strand al wat Drieteentjes te zien en uiteraard wat meeuwen. Op de pier zelf werden al snel de eerste Paarse Strandlopers en Steenlopers gezien, ook de Oeverpieper werd daar gezien. De wind was 's nachts al aardig aangetrokken naar windkracht 5, en dat maakt dat de golven er toch al weer snel overheen slaan. Een deel van de mensen bleef nog voor de bocht "hangen" om hun dure spullen te bewaken, tenslotte zout, water en camera's zijn geen goede combi.



Daar werd een groepje Eidereenden gezien, nog een zeehond, de nodige Aalscholvers, Paarse Strandloper en Steenloper.

De rest waagde het toch om naar de punt te lopen, om in de luwte van de vuurtoren nog wat te vogelen. Zij hadden daardoor wat meer succes met o.a. Jan Van Gent, Zwarte Zee-eend, Roodkeelduiker, Alk, Zeekoet en Steenloper. Op de terugweg nog even de duintjes meegepikt voor een eventuele Sneeuwgor, maar die werd niet gezien. Toch over het algemeen gesproken, viel het aantal soorten wel mee. Geen duikers dicht bij de blokken, alles redelijk ver weg. Maar al met al waren er toch tevreden gezichten en werd er genoten van de excursie.

**Kwade Hoek bij Stellendam** - zaterdag 28 december  
Excursie helaas afgelast vanwege het weer. Ditmaal niet te nat of te droog of te veel wind maar te veel mist!

**AWD Panneland** - 26 januari 2025

Op zondag 26 januari gingen we met 21 deelnemers bij het Panneland het duin in. Dini nam iets meer dan de helft van de mensen voor haar rekening en Frank Peter nam de andere helft mee. Deze laatstgenoemde groep ging het rondje linksom de Zwanenplas.

**Frank Peter Scheenstra:** Bij het eiland van Rolvers zagen we eerst wat Dodaarsjes en in de toevoersloot verderop een paartje Wilde Zwanen. In deze smalle sloot konden we ze mooi van dichtbij zien, waarbij opviel dat het mannetje toch wel wat groter is dan het vrouwtje. Aan het einde van de sloot rechts een mannetje Grote Zaagbek, ook wel boterbuik of slagschip genoemd en in de bomen de Grote Bonte Specht.

Struinend langs de westoever van de Zwanenplas: Slobeenden, Wilde Eenden en een vrouwtje Brilduiker met een opmerkelijk meer zwarte dan bruine kop. In de zuidelijke ronding van de plas geen Krooneenden, maar wel heel veel Tafeleenden. Een aantal van ons waagde zich door de drassige oevers om de zon in de rug te krijgen en mooie foto's van deze grote groep eenden te maken. Op de koffielek hoorden we via Gab dat de andere groep, die we op de duinoever van de plas zagen lopen, de Krooneenden verderop had gezien. Over het wiebelige bruggetje richting de Duinpanweg enkele Goudhaantjes in de Meidoorns en ja hoor in het kanaal links zaten drie mannetjes en een vrouwtje Krooneend. In het volgende kanaal links nog een vrouwtje Grote Zaagbek en rechts op zijn steevaste plek het mannetje Brilduiker. Teruglopend over de savanne-achtige vlakte zagen we de mooie sporenkapseltjes van het Zandhaarmos als een soort oranje vlakken tussen het groen.

Tenslotte nog even stilgestaan bij Huis te Vogelenzang waar als sinds de elfde eeuw een gelijknamig grafelijk huis staat. De huidige hofstede stamt uit de 17de eeuw en is sinds de 19de eeuw bewoond door de familie Barnaart, die ook een pand aan de Nieuwe Gracht in Haarlem bezat, dat wel te bezoeken is.

Deze zonovergoten ochtend eindigde weer met koffie bij de uitspanning Panneland.

**Dini Thibaudier:** We troffen het erg met het weer, nauwelijks wind, zon en niet al te koud. Na een periode met veel mist en regen werd dit wel als een welkom geschenk ervaren.

Vanaf de parkeerplaats hoorden we de lach van de Groene Specht. Die had er blijkbaar ook veel zin in.

Via het pad met uitzicht op het Huis te Vogelenzang spoedden we ons richting Zwanenplas. Behalve wat meesjes lieten er zich onderweg niet veel kleine vogels zien, maar de Pimpelmees en de Koolmees lieten zich goed horen. In het aangelegde dennenbos, zagen we een groepje Goudhaantjes. Deze beestjes zijn vlug en zitten niet stil, dus het duurde even voordat iedereen ze goed genoeg had gezien. Bij het Zegveld, ook wel de savanne genoemd, werden angstvallig de toppen van de Meidoorn en andere struiken afgespeurd op zoek naar de Klapekster, maar helaas.

Verderop werd een paartje Torenavalken waargenomen. De Vogelbescherming en Sovon hebben 2025 uitgeroepen tot het jaar van de Torenavalk. Het gaat niet goed met deze muizeneter en daarom wordt er extra aandacht gevraagd voor deze kleine roofvogel. Bij de eerste plas die we tegenkwamen, zaten een aantal Meerkoeten en een mannetje Brilduiker. Dit lijkt wel zijn vaste stek. Een stukje verder in een andere plas kwamen van verre vier Krooneenden aangezwoomen, drie mannen en één vrouw. Uiteindelijk kwamen ze zo dichtbij dat ze ook met het blote oog goed te zien waren.

Met de zon in ons gezicht hebben we, zittend op een paar omgevallen boomstammen, onze koffie, (dennennaalden)thee, koek en krentenbollen genuttigd. In de aangrenzende plas zwommen veel Slobeenden. We gingen verder langs de Zwanenplas, waar o.a. Tafeleenden, Slobeenden, Meerkoeten en een enkele Brilduiker zaten. Waterrallen werden gehoord. Maar de Wilde Zwaan was nog niet gezien en deze stond hoog op het wensenlijstje. Dus we trokken verder en we hadden geluk. Op een smal stuk toevoerkanaal zwommen twee Wilde Zwanen. Ondanks dat het vrij schuwe beesten zijn, bleven ze



*Panneland excursie – foto: Hans Cornet*

aanvankelijk in de buurt, waardoor ze goed bewonderd en op de foto gezet konden worden. Later toen we al weer verder waren gegaan met de wandeling zagen we ze langsvliegen, klein trompetje lieten ze horen.

Iets voor enen waren we weer bij Panneland en ging ieder zijns weegs.



# Jaarverslag VNVN 2024

Het jaar 2024 was een bijzonder vogeljaar. Door een extreem natte winter en een nat voorjaar kwamen gebieden langdurig onder water te staan. Dit leverde bijzondere waarnemingen en broedvogels op en dus ook een bijzonder BMP-jaar. Ondanks deze regenval konden vrijwel alle geplande activiteiten doorgaan, mede dankzij de inspanningen van alle vrijwilligers die de activiteiten bedenken, organiseren, begeleiden en er mooie verslagen over publiceren op de website. De rubriek “nieuws” op de website en de Facebookpagina en Instagram bieden de leden de mogelijkheid om bijzondere avonturen, waarnemingen en foto's te delen, wat ook in 2024 weer veelvuldig gedaan is en door veel leden zeer gewaardeerd wordt.

## Bestuur

Rob Jansson is in maart officieel toegetreden tot het bestuur. Verder zijn er geen bestuurswisselingen geweest in 2024. Robert Sluijs is vijf maanden afwezig geweest. Gedurende zijn afwezigheid heeft Gab de Croock de taken van de penningmeester waargenomen.

De overgang van de ING-bank naar Triodos heeft heel wat voeten in aarde gehad. Vooral de ING-bank had veel moeite om ons los te laten, maar uiteindelijk is het gelukt. Het instellen van een automatische incasso voor het innen van de contributie bleek ook geen eenvoudige zaak. Maar dankzij de vasthoudendheid van onze penningmeester is het uiteindelijk gelukt. Vanaf 2025 is het mogelijk om de contributie automatisch te laten afschrijven.

Het ledenaantal is ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 2023, namelijk 712. Het “op naar de 1000-leden”-doel is dus nog niet gehaald. Daarom zal het werven van nieuwe leden ook in 2025 een aandachtspunt zijn. Activiteiten zoals lezingenavonden, de inloopochtenden, excursies, jeugdactiviteiten, de vogelzangcursus, activiteiten met de wijkverenigingen en projecten zoals het nestkastenproject leveren toch regelmatig nieuwe leden op. In het blad *Leef!* heeft een uitgebreid artikel gestaan over de VNVN, om meer bekendheid aan onze vereniging te geven.

De nieuwjaarsreceptie op 7 januari was weer gezellig en druk bezocht.

Op 13 februari is de BMP-startersavond gehouden, georganiseerd door Leo Schaap.

De ALV was op 29 maart, met 40 aanwezigen redelijk goed bezocht. Een aantal van de adviezen van de kascommissie zijn inmiddels door het bestuur opgevolgd. Drie leden, Ingrid van der Meulen, Arie Cramer en Nel Nooyen hebben een Jaap Deelder Strandloper gekregen voor hun verdiensten voor de vereniging.

De inloopochtenden zijn allemaal doorgegaan en werden goed bezocht. Het nieuwe grotere scherm dat in 2023 is aangeschaft, is een goede investering geweest: tijdens de inloopochtenden wordt het altijd gebruikt om foto's te laten zien. Het bestuur heeft het contract met het schoonmaakbedrijf opgezegd en maakt nu zelf voor iedere bestuursvergadering het centrum schoon. Er is in het afgelopen jaar geen vrijwilligersavond geweest. Dit staat voor 2025 in de planning. Vanwege de langdurige afwezigheid van Robert en Paulette is er ook geen

herhaling van de pub quiz geweest. Ook dit staat op het programma voor 2025.

## Advies en overleg

Het bestuur heeft in 2024 meerdere verzoeken gekregen om mee te denken over natuurgerelateerde vraagstukken door verschillende instanties. Ook heeft het bestuur regelmatig overleg met de gemeente Noordwijk. Hieronder volgt een aantal voorbeelden:

Het overleg met de **Noordwijkse Golfclub** en **Staatbosbeheer**, waarin de VNVN samen optrekt met **Stichting Duinbehoud**, heeft geleid tot de ondertekening van een convenant over de renovatie en het natuurherstel van het terrein van de Noordwijkse Golfclub. Eveneens samen met **Stichting Duinbehoud** en met de **Zoogdieren Werkgroep Zuid-Holland** heeft de VNVN advies uitgebracht over de uitbreidingsplannen van het **Atlantikwall Museum**. Een aantal van onze adviezen is ook overgenomen en dat heeft tot een herziening van het oorspronkelijke plan geleid. Wij hebben samen met **Stichting Duinbehoud** en **Waternet** advies kunnen geven aan het Zuid-Hollands Landschap over het herinrichtingsplan van het **Langeveld**. Tijdens het structurele overleg met de gemeente, het groenoverleg, zijn onder andere de volgende onderwerpen aan de orde geweest: het maaibeleid (dat blijft een steeds terugkerend onderwerp), het **800 bomenplanten-plan**, het natuurinclusief bouwen, de plannen van de wijkverenigingen om te vergroenen. Er is een overleg geweest met woningstichting **STEK** over natuurinclusief (her)bouwen. Wij hebben deelgenomen aan een brainstormsessie van de gemeente over hoe burgers te betrekken bij **het vergroenen** van de gemeente. Namens de vereniging heeft Robert Sluijs deelgenomen aan het **Noordwijks klimaatberaad**. Jelle van Dijk heeft deelgenomen aan het rondetafeloverleg **Noordelijke Toeristische Ontsluiting**. Gab de Croock heeft een presentatie gegeven over plan **Watersnip**. De provincie was bij dit overleg vertegenwoordigd en stond hier zeer positief in. In 2025 zal blijken of het plan ook daadwerkelijk uitgevoerd gaat worden.

## Strandloper, website en social media

In 2024 zijn er weer 4 prachtige Strandlopers gepubliceerd dankzij de inspanningen van de redactiecommissie. De artikelen die in de Strandloper verschijnen zijn op de



website van [natuurtijdschriften.nl](http://natuurtijdschriften.nl) voor iedereen te vinden. Om de drukkosten te verminderen is leden gevraagd om, als zij tevreden zijn met de digitale versie van de Strandloper, dit door te geven. De oplage (650) is afgelopen jaar helaas nog niet afgenomen. De website is in 2024 zo'n 10.000 keer bezocht en er zijn 109



nieuwsberichten geplaatst. Facebook werd 11.597 keer bezocht en Instagram 118 keer.

## Noordvoort

In 2023 heeft Noordvoort de Groene Strandwimpel gekregen. In 2024 zijn de eerste stappen gezet om een strandcommunity op te richten. Dit is een voorwaarde om de Groene Strandwimpel te behouden. De VNVN participeert in deze community en heeft de taak op zich genomen om samen met Stichting Duinbehoud één keer per jaar een bijeenkomst te organiseren in het JVNC. Doel van deze bijeenkomst is om alle activiteiten die bij Noordvoort plaatsvinden op elkaar af te stemmen.

## Cursus Vogelzang

De cursus vogelzang van Dineke Kistemaker was helemaal volgeboekt, ruim 30 deelnemers.

## Educatieve werkgroep en jeugdnatuurclub

Per 1 september is Jaap Eisenga gestopt als voorzitter van de educatieve werkgroep. Annemarie Struive heeft de voorzittershamer overgenomen. Er hebben in 2024 weer volop schoolklassen en BSO's aan de activiteiten van de educatieve werkgroep deelgenomen. Ook de Sjors Sportief middagen in het Jan Verwey Natuurcentrum werden goed bezocht. Het Strandloperje is in 2024 niet uitgedeeld. Normaal werd dit in september gedaan, maar dat is voor scholen een erg drukke maand. Daarom is besloten om dit voortaan in januari te doen.

De jeugdnatuurclub is in 2024 gestart met de stickerkaart. Iedere deelname aan een activiteit levert een sticker op en bij een volle stickerkaart mag een van de verkoopartikelen in het JVNC uitgezocht worden. De eerste volle stickerkaart werd op 5 oktober ingeleverd.

### De activiteiten:

13 januari - wintervogelvoer maken - 17 kinderen  
10 februari - uilenballen pluizen - 11 kinderen  
23 maart - speuren naar sporen - 20 kinderen  
25 mei - kriebelbeestjes in het bos - 17 kinderen  
8 juni - slootjesexcursie - 20 kinderen  
31 augustus - op zoek naar zeediertjes - 22 kinderen  
5 oktober - paddenstoelenexcursie - 9 kinderen  
30 oktober - Herfstnatuurspel - ruim 100 kinderen  
9 november - struinen door de duinen - 10 kinderen

## Vogelwerkgroep

In Noordwijk en omgeving vindt veel onderzoek plaats door het uitvoeren van broedvogeltellingen (BMP), watervogeltellingen en Meetnet Urbane Soorten (MUS). Voor de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen werd in 2024 een oppervlakte van 384 ha geteld verdeeld over 9 kavels. Voor de Boswachterij Noordwijk was dat 597 ha verdeeld over 12 kavels en voor het Zuid-Hollands Landschap 81 ha verdeeld over 3 kavels. Leden van onze vereniging zijn bovendien actief in andere gebieden. Voor het meetnet MUS werden de postcodegebieden 2201 en 2203 geteld. Dat is overigens voor het laatste jaar. Er hebben zich geen nieuwe tellers gemeld om deze gebieden over te nemen. In verschillende gebieden rond Noordwijk worden daarnaast watervogels geteld. Dit jaar werd weer een Nachtzwaluwentelling in de duinstreken gehouden. Ook in Noordwijk deden wij daaraan mee.

Naar schatting zijn 50 leden van onze vereniging actief met het tellen van vogels in Noordwijk en omgeving. Verslagen van onderzoeken en telprojecten worden regelmatig in de Strandloper gepubliceerd en bieden een schat aan informatie.

## Verslag werkgroep Roofvogels en Uilen

De roofvogelwerkgroep heeft ook in 2024 niet stilgezeten. Hieronder volgt een opsomming van de resultaten van de gecontroleerde nestkasten:

**Kerkuilen:** 4 kasten met in totaal 14 geringde jongen en 3 kasten zonder broedsucces

**Torenvalken:** De door Rob Jansson gecontroleerde kasten (12): 13 geringde jongen, waarvan één het niet overleefd heeft, uit 3 nestkasten; 2 nestkasten met elk 5 eieren zijn verlaten omdat de wijfjes onwel werden; 1 nestkast met 4 jongen en 1 onbevucht ei is gepredeerd, 4 nesten hadden geen broedsel. De door Mariska de Graaff gecontroleerde 6 nestkasten leverden 24 jongen op.

**Bosuilen:** van 3 nestkasten zijn in totaal 11 jonge Bosuilen geringd.

**Ransuilen:** geen broedsucces voor zover bekend.

**Slechtvalken:** nestkast Leeuwenhorst geen broedsel; nestkast Sassenheim 3 jongen geringd.



Geringd Torenvalkje  
foto: Rob Jansson

## Zeetrektpost

In 2024 maakten negen leden gebruik van de zeetrekthut in de zeereep bij de surfclub aan de Koningin Astridboulevard. Vanuit de hut werd gedurende 430 uren de vogeltrek over zee geregistreerd. Dat aantal ligt 40 uren lager dan in 2022 en 2023, maar is opmerkelijk hoog gelet op de lage aantallen op veel dagen in 2024. Zo waren vooral Aalscholvers op veel dagen met honderden present, maar voor echte zeevogels was 2024 een heel matig jaar. Zo werden in het najaar vrijwel geen pijlstormvogels en jagers waargenomen. Dat was ook het geval met Drieteenmeeuwen, Alken en Zeekoeten. Deze soorten waren wel in januari en februari vaak te zien, maar in het najaar ging het om opvallend lage aantallen. De enige meevaller was het regelmatige verschijnen van de Jan Van Gent, met name in november en december.

In het voorjaar waren er weinig dagen met een stevige oostelijke wind, vrijwel altijd goed voor trek van steltlopers, sterns en Dwergmeeuwen. Sommige soorten kwamen sterk geconcentreerd door, zoals de Rotgans met op 24 maart 2584 ex. en de Rosse Grutto die op 19, 20 en 21 april met in totaal 1224 ex. passeerde.

De resultaten van alle tellingen zijn te vinden op [www.trektellen.nl](http://www.trektellen.nl). Daar zijn ook de resultaten te vinden van 88 tellingen vanaf telpost Kachelduin. Een deel van deze tellingen betreft tellingen vanaf uitkijkduin Kachelduin, waarbij alle vogelsoorten werden geteld. De rest heeft betrekking op zeetrekstellingen vanaf de nabijgelegen strandafrit.



## Mossenwerkgroep Hollands Duin

**Jeannette Teunissen:** In 2024 ging onze aandacht behalve naar mossen ook uit naar lichenen (= korstmossen).

Onze 5 excursiegebieden waren Backershagen, Langeveld, Buitenplaats Elswout, Noordduinen vanuit Duindamseslag, en het Visserspad vanaf Kraantje Lek.

De vier studieavonden hielden we weer in het Jan Verwey Natuurcentrum in Noordwijk, met het zeer gewaardeerde gastheerschap van Jelle van Dijk. Hij zorgde naast koffie ook voor tal van interessante mossen voor de studieavonden.

Bij de afsluiting van het seizoen 2023/2024, in april, besloten we het activiteitschema iets te wijzigen als volgt: studieavonden op de tweede dinsdag in september en november, en excursies op de tweede woensdag van oktober en december.

### Planning voor 2025:

- studieavonden op 14 januari en op 11 maart
- excursies op 12 februari en op 9 april. De excursiegebieden kiezen we op de voorafgaande studieavond.

Op 11 maart stellen we het programma samen voor het seizoen september 2025 tot en met april 2026.

## Paddenstoelenwerkgroep

Voor het uitgebreide jaarverslag van de Paddenstoelenwerkgroep verwijzen we u naar pagina 16 van deze Strandloper. Zeer lezenswaardig!

## Excursiecommissie

De volgende excursies zijn georganiseerd door de excursiecommissie. De verslagen zijn gepubliceerd in de Strandloper en op de website.

27 januari - Wandelen in de AWD - 26 deelnemers  
25 februari - de Nieuwe Driemanspolder - 14 deelnemers  
9 maart - Coepelduynen - 18 deelnemers  
13 april - de Groene Jonker - 14 deelnemers  
11 mei - Nachtegalezang Noordduinen - 30 deelnemers  
26 mei - Lentevreugd - 12 deelnemers  
15 juni - Berkheide - 12 deelnemers  
14 juli - Tiengemetten - 19 deelnemers  
10 augustus - Solleveld - 12 deelnemers  
28 september - Strandexcursie - 9 deelnemers  
20 oktober - Markerwadden - 29 deelnemers  
16 november - Pier van IJmuiden - 20 deelnemers  
28 december - Kwade Hoek - afgelast i.v.m. mist

**Het Waddenweekend** naar **Schiernmonnikoog** van 6 tot 8 september was georganiseerd door Gab de Croock en Jos Zonneveld en telde 27 deelnemers. Volgend jaar organiseert de excursiecommissie het Waddenweekend op Ameland: 12 - 14 september 2025

## Lezingen

De lezingen in het JVNC werden in 2024 goed bezocht. Het bestuur heeft besloten om na iedere lezing onder genot van een hapje en een drankje na te praten over de lezing. Dat is goed bevallen, dus daar gaan wij mee door.

26 januari - **De vergeten orchidee op de Azoren** - door Rogier van Vugt

23 februari - **De effecten van de snelle opwarming van het Noordpoolgebied op de Kanoet** - door Prof. dr. Jan van Gils (NIOZ & RUG)

29 maart (na de ALV) - **De broedbiologie van de Gele Kwikstaart en de relatie met insecten in de bollenvelden** - door Peter Spierenburg en Hugo Langezaal  
27 september - **Steenuil en Kerkuilen** - door Michel Kuijpers  
25 oktober - **Over de Sahel** - door Leo Zwarts  
29 november - **Macrofotografie** - door Jan van IJken

## Boeken

Begin 2023 is het idee ontstaan om, in navolging van het boek "Coepelduynen op de kaart", dat in 2022 is verschenen, een boek te maken over de **Noordduinen** van Noordwijk. In het afgelopen jaar is hard aan het boek gewerkt en een groot aantal hoofdstukken is klaar. De verwachting is dat het boek eind 2025 verschijnt, hopelijk voor 5 december, een mooi Sinterklaas- of Kerstcadeau!

## Subsidies en donaties

De vereniging heeft een donatie van €1500 gekregen via Hein Verkade. In overleg met Hein wordt hier het nestkastenproject mee gefinancierd. Dat zal in 2025 van start gaan. Bewoners van de gemeente Noordwijk, Noordwijkerhout en de Zilk kunnen een aanvraag doen voor het plaatsen van een mussenkast, gierzwaluwkast of vleermuisenkast. Door deskundigen wordt gekeken of het een geschikte locatie is.

Er is een subsidie van €500,- toegekend voor het boek "Hoe bescherm je de natuur" van Jan van Straten.

## Broedvogels op de webcam

Een droef jaar voor de Torenvalken bij George Hageman (zie artikel in Strandloper 2024-03) en de Slechtvalken op de toren bij Leeuwenhorst (zie artikel Rob Jansson in Strandloper 2024-04). In beide nesten helaas geen broedsucces dit jaar. De webcam bij de Slechtvalken is vervangen. Mocht er in 2025 wel een paartje gaan broeden, dan zal dat real-time te volgen zijn via de website. De Gierzwaluwen op de zolder bij Hein Verkade maakten er weer een dolle boel van net zoals vorig jaar.

## Nieuw in de Jan Verwey bibliotheek

Hay Wijnhoven 2024. **De houtduif**. Atlas Contact Amsterdam / Antwerpen.

Jeffrey V. Wells & Allison Childs Wells 2017. **Birds of Aruba / Bonaire / Curaçao**. Princeton University Press.

Bram Langeveld 2024. **Fascinerende fossielen. Van Dinosaurius tot Reuzenalk**: 50 verdwenen werelden. KNNV Uitgeverij, Zeist.

J.T. Lumeij, D.A. Jonkers & J.J.H.G.D. Karelse 2008.

**Beter één vogel in de hand . . . Vogelvangst, valkerij en eieren zoeken in ambacht, cultuurhistorie, natuurbescherming en wetenschap**. KNNV Uitgeverij Zeist.

Johan de Jong 2017. **De Kerkuil**. Eigen uitgave, Ureterp.

Gerard Ouweneel 2021. **De wilde eend**. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam / Antwerpen.

Kester Freriks 2023. **De ooievaar**. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam / Antwerpen.

Mike Unwin 2022. **Een reis om de wereld in 80 vogels**. Uitgeverij Luitingh - Sijthoff. .



# Toelichting Jaarcijfers VNVN 2024

## Algemeen

De gemeente Noordwijk heeft de vereniging in 2024 een algemene subsidie verleend van €33475,- waarvan €28784,- is teruggestort als huur voor het Jan Verweij Natuurcentrum. Dit bedrag is inclusief een terugvordering van de gemeente van €2409,- in verband met indexatie. Het resterende bedrag van €4691,- is bestemd voor de realisering van diverse educatieve activiteiten op natuurgebied en het gebruik van de gemeenschappelijke ruimte en de kosten van energie, onderhoud en beveiliging.

De subsidieaanvraag wordt met de jaarlijkse indexatie verhoogd.

## Exploitatie 2024

In 2024 zijn de kosten van bestuur/algemeen iets lager dan begroot. Het bestuur maakt sinds 2024 zelf het Jan Verweij Natuurcentrum schoon en het bestuur heeft geen uitje gehad. Contributiebijdragen zijn met een gemiddeld bedrag van €17,80 hoger de afgelopen jaren. Meerdere leden hebben na een herinnering voor 2 jaar betaald en de bedragen waren hoger. Voor 2025 wordt gekeken naar machtigingen, om het innen van contributie te vergemakkelijken. Zo'n 350 leden hebben inmiddels een formulier daarvoor ondertekend.

## Toelichting exploitatie 2024 en begroting 2025

### Uitgaven

- Algemene en bestuurskosten: uitgaven bestemd voor onkosten bestuur, vergaderkosten, kosten administratie en contributie-inning, verzekeringen, bank en dergelijke. Verwacht wordt dat deze post in 2025 hoger zal zijn dan in 2024, mede vanwege een gepland bestuursuitje.
- Activiteiten en werkgroepen: uitgaven bestemd voor de educatieve en andere werkgroepen, het organiseren van lezingen, excursies, schoolbezoeken, het Herfstnatuurspel en het op peil houden van de JVNC- bibliotheek. De kosten voor deze post worden begroot op basis van voorgaande jaren.
- Waddenweekend: in wezen een budgettair neutrale post omdat de kosten over de deelnemers worden omgeslagen. In 2024 meer ontvangen, omdat de accommodatie reeds in 2023 was betaald.
- Contributies derden: een redelijk vaste post voor een aantal lidmaatschappen van natuurorganisaties en abonnementen op verwante tijdschriften.
- Jan Verweij Natuurcentrum: uitgaven op het gebied van brandveiligheid, energie, onderhoud, beveiliging en schoonmaak zijn op het verleden geraamd.
- Strandloper: de kosten van de uitgave van het verenigingsblad de Strandloper; normaal 4x per jaar in kleur. Deze waren dit jaar hoger in verband met dikke exemplaren en stijgende kosten voor druk en verzending. Vanwege het voornemen de Broedvogelinventarisatieverslagen in een apart, digitaal nummer van de Strandloper op te nemen, worden de kosten voor de Strandloper in 2025 geraamd op €10000,-
- Om de geplande uitgaven te kunnen realiseren kan samenvattend een beroep worden gedaan op diverse reserveposten. Daar is ook de nodige ruimte voor.
- Het boek over de Noordduinen wordt waarschijnlijk in 2025 gedrukt. Druk- en lay-out kosten komen op circa €25000,- uitgaande van 1500 exemplaren.

### Inkomsten

- Contributies: inkomsten gebaseerd op de bijdragen van 720 leden die gemiddeld ca. €16,- betalen (bij een minimumcontributie van €10,-).
- Diverse inkomsten en subsidies: bij de gemeente Noordwijk is voor 2025 een subsidie aangevraagd van in totaal €33475,-
- Schenkingen/Legaten: pro memorie.
- In 2024 is €1300,- ontvangen voor een nieuw 'nestkastenfonds'. Dit bedrag wordt opgenomen in de reserves.
- Rente: €825,-

### Balans

Liquide middelen van de vereniging. Een overzicht van de diverse balansposten:

- Reserve voor inrichting en apparatuur wordt €10000,- en biedt de mogelijkheid voor vernieuwing en/of vervanging.
- Reserve voor energie en onderhoud €11500,-
- Reserve voor nieuwe publicaties en publiciteit wordt €18000,-. De vereniging sponsort af en toe de uitgave van natuurboeken en publiceert in 2025 het boek over de Noordduinen.
- Reserve voor speciale activiteiten en projecten wordt €11000,-. Te besteden aan Slechtvalken, monitoring en andere nieuwe projecten.
- De algemene reserve bedraagt €4551,-.

Robert Sluijs, penningmeester Noordwijkerhout, februari 2025

Balans en begroting vindt u op de site: <https://strandloper.nl/over-vnvn/anbi-informatie/>



# Uitnodiging jaarvergadering

Het bestuur nodigt alle leden uit tot deelname aan de Algemene Ledenvergadering 2025 te houden op vrijdag 28 maart om 20.00 uur.

De Algemene Ledenvergadering zal plaatsvinden in het Jan Verweij Natuurcentrum, Zilverschoon 20 te Noordwijk. Alle leden zijn van harte welkom. De vergaderstukken worden gepubliceerd op de website. Na de vergadering vertelt Hein Verkade over de slaapplekken van de Boomkruiper in Noordwijk (zie deze Strandloper pagina 6). Daarna is er gelegenheid tot napraten onder het genot van een hapje en een drankje.

Agenda:

1. Opening voorzitter en vaststellen agenda
2. Mededelingen van de voorzitter
3. Notulen algemene ALV maart 2024. Zie: [https://www.strandloper.nl/strandlopers/Verslag\\_ALV\\_2024.pdf](https://www.strandloper.nl/strandlopers/Verslag_ALV_2024.pdf)
4. Jaarverslag 2024 (zie deze Strandloper pagina 9)
5. Financieel jaarverslag 2024 (zie deze Strandloper pagina 12)
6. Begroting 2025 zie : <https://strandloper.nl/over-vnvn/anbi-informatie/>
7. Verlening decharge penningmeester door ALV
8. Benoeming kascommissie 2027
9. Voorstel ten aanzien van contributie. Zie: [https://www.strandloper.nl/strandlopers/Voorstel ten aanzien van contributie.pdf](https://www.strandloper.nl/strandlopers/Voorstel_ten_aanzien_van_contributie.pdf)
10. Rooster van aftreden 2025: Annet de Willigen en Gab de Croock, beiden herkiesbaar
11. Rondvraag en Sluiting

## In memoriam Wim plaatzer

*Leo Schaap*

Zondagmiddag 16 februari is Wim plaatzer overleden. Wim was binnen onze vereniging een actieve vrijwilliger die alles regelde dat met de huisvesting van het Jan Verweij Natuurcentrum in de bibliotheek te maken had. Hij zorgde bijvoorbeeld voor de nieuwe verlichting en de aanpassing van de keuken in de kleine zaal. Ook was hij een actieve vrijwilliger bij de Protestantse Gemeente Noordwijk. Wim was een groot natuurliefhebber en sloeg het liefst geen excursie over. Hij ging graag mee met de Waddenweekenden waar hij bijna altijd aanwezig was en was altijd bereid om mensen mee te nemen in de auto, als daarom werd gevraagd. Samen met Jaap Eisenga en Koene Vegter inventariseerde hij jarenlang het BMP-plot Wolfsveld-West in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Het gehoor van Wim liet te wensen over, maar zijn ogen deden in het team het werk. Om het plot te bereiken werd vanaf Noordwijk de fiets genomen en via de ingang ter hoogte van het zweefvliegveld over de hobbelige Finleyweg gefietst. De kwaliteit van dit pad werd de laatste jaren steeds slechter zodat hele stukken lopend moesten worden afgelegd. Met ingang van vorig jaar stonden grote delen van het Wolfsveld onder water en moesten ze uitwijken naar de ingang aan het fietspad naar Zandvoort. Wim was een rustige en bescheiden persoonlijkheid die niet op de voorgrond trad, maar hij was scherp van geest en dacht goed na over de ontwikkelingen om hem heen en in de politiek. Wie daarover in gesprek met hem kwam, kon een diepgaande discussie verwachten. Hij hield van sport, had vroeger gevoetbald en geschaatst, maar hardlopen was zijn passie. Hij liep hele en halve marathons en ondersteunde waar mogelijk zijn dochters die dezelfde liefde voor het hardlopen hadden. Met vrienden deelde hij de interesse voor de natuur. Gezamenlijk werden reizen ondernomen naar de Extremadura, Lesbos, de Cevennen en vele andere natuurgebieden in Nederland en in Europa. Dat deed hij ook met een paar oud-collega's van Ballast-Nedam waar hij zijn hele leven heeft gewerkt en ook internationaal actief was. Na zijn pensionering was hij nog een paar jaar vraagbaak voor Ballast-Nedam als het om problemen bij de HSL-spoorlijn ging. Wim werd donderdag 6 februari met een herseninfarct in het ziekenhuis opgenomen. Een zware longontsteking die niet bestreden kon worden, werd hem fataal; hij werd 76 jaar. De begrafenis vond onder grote belangstelling plaats op zaterdag in de Oude Jeroenskerk. We wensen Lidy en de kinderen heel veel sterkte om het verlies te dragen. Binnen onze vereniging zullen we hem erg missen.



## In Memoriam Piet Broekhof

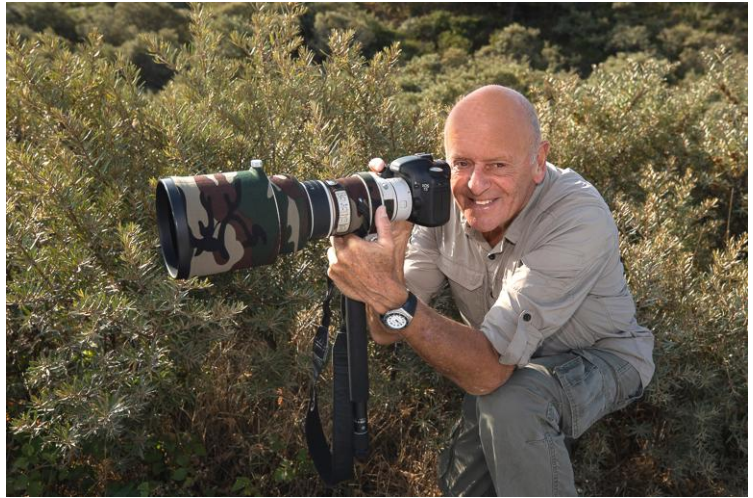
Op 9 januari j.l. overleed Piet Broekhof. Hoewel we al een tijd op de hoogte waren van zijn afnemende gezondheid, kwam zijn dood toch nog onverwacht. Bij het afscheid in het Witte Kerkje te Noordwijkerhout werd meteen duidelijk wat zijn passie was, namelijk het fotograferen van de natuur. Het kerkje hing vol met zijn prachtige natuuroptnamen.

Onze vereniging had grote waardering voor zijn hobby. In 2012 bij de inrichting van de educatieve ruimte in het nieuwe natuurcentrum vroegen we Piet om foto's voor de landschapskast. Hij was daar onmiddellijk toe bereid. Vooral voor de bosfoto heeft hij veel moeite gedaan, omdat deze foto's meestal landscape zijn.

Piet was jarenlang onze fotograaf bij het herfstnatuurspel in het Leeuwenhorstbos. Heel onopvallend deed hij zijn rondjes, observeerde de groepjes kinderen die de natuuroptdrachten uitvoerden en schoot zijn foto's. Ook wees hij ons soms verbeterpunten op, zoals een glad bruggetje, waar wij dan een emmer zand op strooiden. Door zijn goede contacten met de plaatselijke pers, die regelmatig zijn foto's publiceerde, kreeg hij het voor elkaar, dat het verslag van het spel snel in de kranten kwam.

Piet was altijd vriendelijk en belangstellend. Slechts één keer schoot hij uit zijn slof. Een vrijwilliger bij de kastanjeboomoptdracht leverde kritiek op zijn manier van fotograferen. "Wat een takkenwrijf" kregen we dan ook te horen. Ik denk, dat velen van onze vereniging zijn vriendelijke, bescheiden persoonlijkheid zullen missen. In de mooie natuurfoto's die hij achterliet, zullen we Piet steeds blijven herinneren.

Namens de educatieve werkgroep, Nel Nooijen



# Nestkastenactie !

*Dringend woonruimte gezocht in steenrijke omgeving voor Gierzwaluwen, Huismussen en Vleermuizen.*

In de tijd waarin de natuur en de biodiversiteit onder zeer grote druk staan en waar maatregelen ter bevordering van dierenwelzijn ter discussie komen te staan, is het belangrijk om natuur lokaal te ondersteunen. Verschillende vogels zoals Huismus en Gierzwaluw en dieren zoals de Vleermuis hebben het moeilijker door het verlies van geschikte leef- en broedplekken.

**De VNVN heeft een donatie ontvangen waarmee kasten voor Gierzwaluwen, Huismussen en Vleermuizen gefinancierd gaan worden.** Als u denkt dat uw gevel of tuin geschikt is voor het plaatsen van een gierzwaluwkast, een huismuskast of een vleermuizenkast kunt u zich hiervoor aanmelden. Of misschien heeft u zelf een idee voor een andere vogelkast of een insectenhotel, wij staan hiervoor open. Wees er snel bij want op is op. Een deskundige van de VNVN zal komen kijken of de plek geschikt is om daar een kast op te hangen. Het is natuurlijk wel de bedoeling dat de kast bewoond gaat worden en dat er ook jongen komen. Aanmelden kan via het mailadres [secretaris@strandloper.nl](mailto:secretaris@strandloper.nl) onder vermelding van Nestkastproject. Vergeet niet behalve uw naam ook het adres te vermelden alsmede foto's van de gekozen locatie mee te zenden.

**Gierzwaluwen** leven in stedelijke gebieden en hebben nesten vaak onder dakpannen of in spleten van gebouwen. Door renovaties en modernere bouwmethoden verdwijnen veel van deze natuurlijke nestplekken. Gierzwaluwen eten tijdens hun verblijf in Noordwijk in 3 maanden gezamenlijk meer dan 250 miljoen insecten. Zij vormen hierdoor een onmisbare schakel in de stadsnatuur. De nestkast die op de afbeelding te zien is, kan tegen de gevel geplaatst worden.

Ook de **Huisemus**, die vaak in de buurt van mensen leeft, ondervindt soortgelijke problemen en uitdagingen.

Huismussen broeden graag in dakranden en onder dakpannen, maar de verbeterde isolatie van huizen vermindert ook hun nestplekken. Huismussen leven meestal in honkvaste groepen. Nabij de nestplaats en de belangrijkste voedselplaatsen moet er voldoende beschutting zijn voor de hele groep. Zoals een dichte groene struik of een begroeide gevel. De jonge vogels krijgen in de eerste fase hoofdzakelijk insecten. Met name bladluizen staan op het hoofdmenu. Zo blijft uw tuin daarvan vrij. Oudere vogels eten 90 % plantaardig voedsel.

De **Vleermuis** is een van de meest effectieve natuurlijke insecten-“jagers”. Zij eten per zomerseizoen gemiddeld 1 kg insecten wat hun rol in het systeem cruciaal maakt. Net als de vogels ondervinden zij last door het verdwijnen van oude gebouwen en bomen. Speciale vleermuiskasten bieden uitkomst door hun veilige, geschikte plekken te geven om te kunnen rusten en broeden. Het beste is om de vleermuiskasten op te hangen op het zuiden. Net als de Gierzwaluwen en Huismussen leven Vleermuizen ook in kolonies, vrouwtjes hebben hun eigen kraamkolonie waar zij vanaf juni gezamenlijk de jongen grootbrengen, dit kan alleen in een grote variant vleermuizenkast.

Deze kast kun je ook zelf maken.

<https://vleermuiskasten.nl/content/grote-vleermuiskasten-met-meerdere-compartimenten>.

De kolonie gaat uiteen als de jongen kunnen vliegen en zelfstandig voedsel kunnen zoeken. Vleermuizen zijn de enige zoogdieren die echt kunnen vliegen.

*Mocht u zelf een donatie willen doen voor het fonds, dan kunt u dit overmaken op ons nieuwe bankrekeningnummer NL23TRIO0320865924 onder vermelding van Nestkastenfonds. Of misschien heeft u zelf een leuk idee om bij te dragen aan nestgelegenheid voor bijvoorbeeld een Spreeuw of een andere vogel; of bv. een insectenhotel. Wij staan open voor allerlei ideeën.*



# Jaarverslag 2024 Paddenstoelenwerkgroep

Arie Dwarswaard

Zoals alle werkgroepen van onze vereniging is ook de Paddenstoelenwerkgroep afhankelijk van het weer. Stelregel bij onze groep is dat alleen bij stortregen we niet op pad gaan. Elk ander weertype deert ons niet. Maar bij onze werkgroep is er nog wel een ander fenomeen dat alles met het weer te maken heeft en dat onze activiteit beïnvloedt: droogte. Paddenstoelen houden namelijk wel van wat vocht en als het langer dan drie weken achtereen droog en warm weer is, dan heeft een excursie niet veel zin. En dus vallen er elk jaar wel een paar excursies uit omdat het de afgelopen jaren meermalen langdurig droog is geweest. Het jaar 2024 is hierop een heel mooie uitzondering. Op elke tweede zaterdag van de maand trok een vaak groot aantal leden van de werkgroep er op uit om te zien wat er in de diverse gebieden die we bezoeken zoal aan paddenstoelen te vinden was. De reden voor dit heugelijke feit is helder: sinds oktober 2023 heeft het veel geregend en daar houden paddenstoelen nu eenmaal van. Daarnaast was de zomer niet extreem warm en deden zich vrijwel geen lange periodes van droogte voor. Dus twaalf keer op pad geweest met ook dit jaar weer verrassende vondsten.



*Elzenkatjesmummiekelkje*

## Klein en gaaf

Een direct gevolg van de nattigheid was de vondst van twee kleine soorten in respectievelijk maart en april. In maart hebben we een keer bij het Langeveld de weg naar de Langevelderslag overgestoken om aan de andere kant van de weg bij de elzen en de waterplassen te gaan kijken. Zoals u vast weet, maken elzen de zogenoemde elzenkatjes. Die vallen een keer van de boom en als deze aan de rand van een plas terechtkomen en het is vochtig genoeg, dan vestigen zich op die elzenkatjes de Elzenkatjesmummiekelkjes (*Ciboria amentacea*) (erg leuk galgwoord). Groot zijn ze niet, dus is het vooral een

kwestie van even rustig blijven staan en speuren naar wat grijsroze groeisels op de grond. En die vonden we. Eerst een paar, toen tientallen en uiteindelijk meer dan honderd. Zeker omdat we deze soort niet elk jaar vinden, is zo'n vondst echt heel erg leuk. Dat gold ook voor de vondst in



*Salomonstromabekertje*

april in Hollands Duin bij Noordwijk. Daar komt de Welriekende salomonszegel voor. Op de wortels ervan kan het Salomonstromabekertje (*Stromatinia rapulum*) voorkomen. Ook hier is het een kwestie van goed kijken, want deze soort is een beetje bruin en dat valt niet direct op. In tegenstelling tot het Elzenkatjesmummiekelkje is het Salomonstromabekertje behoorlijk zeldzaam.

## Klein en groot

Om nog even bij het thema Klein te blijven: elk jaar gaat de excursie wel een keer naar Klein Leeuwenhorst. Meestal doen we dit in augustus, omdat er dan al de nodige soorten te vinden zijn. Zeker in een vochtig jaar vinden we hier dan al de eerste boleten en amanieten. Dit jaar wilden we weten wat dit gebied in de topmaand oktober voor de bossoorten te bieden heeft. Dat was, in één woord, indrukwekkend. De lijst met vondsten kwam tot de zeventig en daaronder zaten acht amanietsoorten, waaronder een groep van vijf Vliegenschwammen (*Amanita muscari*) op rij. Ook vonden we zeven soorten *Mycena* en tien soorten *Russula*. De vondst van de dag was echter ook een kleine soort, die de meesten van de werkgroep nog niet eerder hadden gezien. Het betrof de Vogelveerzwam (*Onygena corvina*). Deze vonden we op een braakbal. Daarin zaten tal van stukjes vogelveer, waarop dit paddenstoeltje kan gaan groeien om zo deze veren weer op te ruimen. Dat immers is een taak van veel soorten paddenstoelen.





*Braakbal met Vogelveerzwam*

In omvang juist heel groot is de Grote Parasolzwam (*Macrolepiota procera*). Deze soort is niet te missen geweest dit jaar. Hij stond namelijk massaal in met name het open duingebied en daar hebben we er nogal wat van in onze omgeving. Wat wel bijzonder was: we vonden deze soort al in juni in Het Langeveld. Dat is relatief vroeg. Ook elders in Nederland (ik vond ze half juni op Vlieland) werd deze soort gemeld,

### **Golfclub**

Sinds 2021 voeren we op verzoek van de Noordwijkse Golfclub elk jaar een paddenstoeleninventarisatie uit. We doen dat meestal twee keer in het seizoen. Eenmaal in



*Slanke aardtong*

oktober in het meer bomenrijke gebied en een keer eind november in het open duinlandschap. Vooral die tweede excursie was erg interessant. Naast maar liefst vijf soorten wasplaten vonden we op heel wat plekken aardtongen. Deze kleine groep telt veertien verschillende soorten, waarvan de meesten maar zeer zelden in ons land worden gevonden. In het open duingebied vonden we naast de vrij algemene Brede aardtong (*Geoglossum cookeanum*) ook

de Slanke aardtong (*Geoglossum umbratile*), die wat zeldzamer is. In onze regio heeft de werkgroep deze soort niet eerder gevonden. En we vonden ook nog het Zandtulpje (*Peziza ammophila*) en dat was de eerste keer dat we die op dit terrein vonden.

### **Blink en boek**

Ten slotte hebben we in 2024 de werkzaamheden afgerond voor het boek over de Noordduinen dat dit jaar zal verschijnen en waarvoor de werkgroep het paddenstoelendeel heeft verzorgd. Met dank aan onze nauwkeurige registratie van gegevens hebben we een goed beeld kunnen schetsen van de variatie in soorten die in de Noordduinen te vinden zijn. Eén gebied was voor ons onbekend: De Blink. Daar zijn we de afgelopen paar jaar meermalen wezen inventariseren. De laatste keer was in



*Tepelaardster*

november. Toen zijn we aan de kant bij het parkeerterrein van de Langevelderslag het gebied ingegaan. Geen straf, want we vonden een mooie verzameling Aardsterren. Net als de Aardtongen een relatief kleine groep, die heel wat soorten telt die in de duinen zijn te vinden. En zo troffen we hier de Forse aardster (*Geastrum coronatum*) en de Tepelaardster (*Geastrum corollinum*) aan. Beide soorten zijn zeldzaam. Het bijzondere aan de Tepelaardster is, dat deze pas sinds eind jaren negentig in onze regio wordt aangetroffen en dan heel specifiek in de Van Limburg Stirumsduinen in de AWD. Daar is deze soort op heel wat groeiplaatsen te vinden. Maar soorten kunnen zich ook elders vestigen omdat ze elk jaar miljoenen sporen verspreiden. En zo is de Tepelaardster ook in De Blink terechtgekomen. U begrijpt, dat we van dit type vondsten echt heel blij worden.

### **Meer inzicht**

In 2025 willen we onze werkwijze iets aanpassen. Tot nu toe bezochten we per jaar heel veel verschillende gebieden. Daardoor zijn we daar meestal maar op één moment. Dat geeft dus maar een beperkt beeld van de paddenstoelenflora in zo'n gebied. Dit jaar willen we minder verschillende gebieden vaker gaan bezoeken. Dat levert meer zicht op de variatie die een gebied te bieden heeft. Saaier zal het niet worden, want elke excursie heeft ons wel iets aan geluk te brengen. Gratis geluk. Hoe mooi is dat?

*Namens de Paddenstoelenwerkgroep,  
Arie Dwarswaard*



# Bijzondere plantenvondsten in 2024

Jelle van Dijk

## Inleiding

In de verslagen van voorgaande jaren was nogal eens te lezen dat de wilde flora ernstig te lijden had van langdurige droogteperioden in het voorjaar. Van droogte was in 2024 evenwel geen sprake. De overvloedige regen die vanaf eind oktober 2023 het weerbeeld bepaalde, zorgde in de duinen voor hoge waterstanden met op veel plaatsen nieuwe duinmeertjes. Zie het artikel hierover in de Strandloper van september 2024. Hoewel deze nieuwe duinplassen interessante vogelwaarnemingen opleverden, zoals broedende Dodaarsen in de Noordduinen, had de overvloedige regenval voor sommige duinvalleien desastreuze gevolgen. Dat een duinvallei in de winter enkele weken of maanden onder water staat, is een vrij normaal verschijnsel. Na het droogvallen van de vallei in het voorjaar volgt dan een uitbundige bloei in de zomer. Zo waren in de eerste vallei van de Oude Golf prachtige vegetaties tot ontwikkeling gekomen met soorten als Parnassia, Strandduizendguldenkruid en Moeraswespenorchis. Nu zijn deze soorten vrijwel zeker afgestorven, omdat de vallei vanaf half november 2023 tot vermoedelijk de zomer van 2025 onder water staat. De enige soort die zich aanpaste was de Drienvervige zegge. Deze soort haalt in normale omstandigheden een hoogte van 20-25 cm. In de zomer van 2024 bleek echter dat deze zegge op plaatsen die onder water kwamen, meegroeide en hoogten tot 50-60 cm bereikte. Valleien die vermoedelijk nog jaren de negatieve invloed van deze watervloed zullen merken, zijn de valleien op de Oude Golf, de Fazantenvallei, de Noravallei en de Van Limburg Stirumvallei. De ontwikkeling van de flora in deze valleien zal de komende jaren nauwlettend gevolgd worden.

## Nieuwe soorten voor de Duin- en Bollenstreek

### **Boskortsteel** *Brachypodium sylvaticum*

Eigenlijk had deze soort al in het verslag over 2023 moeten staan, want op 11 maart 2023 werd dit gras reeds langs de Kwekerijweg in de Noordduinen gemeld (Jaap Oosterom en Jorian Eijkelboom). Vermoedelijk stond dit gras hier al enkele jaren, want in mei 2024 bleek het om tientallen polletjes te gaan. Verrassend was de groeiplaats langs een schutting in het Vinkeveld op 8 juni en de vondst van enkele polletjes langs de Nachtegaalslaan op 6 september. Zoekend naar andere waarnemingen in de regio, met behulp van [www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl), is te zien dat Boskortsteel ook op diverse plaatsen in Oegstgeest en Leiden is aangetroffen. Het werd dus hoog tijd dat dit gras ook dicht bij huis werd gevonden.

Indertijd niet vermeld is de vondst van polletjes Boskortsteel op 22 juni 2019 op begraafplaats Duinhof in Lisse. Het gaat daar om uitgezaaide soorten in de oostelijke uitbreiding van deze begraafplaats. Behalve de

Boskortsteel groeiden daar ook Gevinde kortsteel, Hokjespeul, Gulden sleutelbloem en Melige toorts.

### **Harde tarwe** *Triticum durum*

Op 12 mei trof Michel Langeveld enkele halmen aan in de berm van de Leeweg. Harde tarwe heeft een harde en grote korrel en wordt vooral verbouwd in warme streken. In Italië wordt deze tarwe veel gebruikt in de pasta's en in Marokko is dit graan populair bij de bereiding van couscous.



Echte gamander Noraweg

### **Echte gamander** *Teucrium chamaedrys*

Op 9 augustus trof Klaas van der Laan aan het einde van de Noraweg een flinke pol van Echte gamander aan. De planten staan hier tussen het hoge gras aan de rand van het duindoornstruweel. Deze groeiplaats wijkt wat dat betreft sterk af van andere groeiplaatsen in de duinen, zoals in het noordelijke deel van de AW-duinen, Koningshof en landgoed Duin- en Kruidberg. Daar groeien de planten in open gebied waarbij uit een laagblijvende structuur van over de grond kruipende stengels de bloeistengels omhoog rijzen.





Akkerleeuwenbek Noordwijkerhout.

**Akkerleeuwenbek** *Misopates orontium*

Op 5 september trof Sjaak Weijers één bloeiende plant aan tussen de stoeptegels van de Schippersvaartweg in Noordwijkerhout. Deze soort wordt weinig in West-Nederland aangetroffen. De meeste vondsten worden gedaan op rommelige terreinen en wegbermen in het oosten des lands.

**Vondsten van bijzondere soorten**



Schubvaren Duinpark

**Schubvaren** *Asplenium scolopendrium*

Op 1 augustus vond Jelle van Dijk (JvD) een tiental plantjes op een muurtje in Duinpark. Na de groeiplaats in de Egmonderstraat, ontdekt in 2021, is dit de tweede groeiplaats in ons werkgebied van deze beschermde soort.

**Zwartsteel** *Asplenium adiantum-nigrum*

Op het muurtje in Duinpark, waar Schubvarens werden ontdekt, bleek ook een plantje van de Zwartsteel te groeien. Deze soort groeit vooral op muren, maar wordt tegenwoordig ook hier en daar als duinplant aangetroffen.

**Steenbreekvaren** *Asplenium trichomanes*

Na de vondst van een groeiplaats in 2020 in Noordwijk Binnen volgde op 7 augustus de vondst van een tweede groeiplaats op een tuinmuurtje aan de Hoogwakersbosstraat.

**Herfstkrokus** *Crocus speciosus*

Deze krokus laat tijdens de bloei in nazomer en herfst geen bladeren zien. Zowel particulieren als gemeenten planten deze soort regelmatig aan. Verwildering ligt dan op de loer. Op 16 oktober vond Theo Westra 13 ex in de ZO-hoek van de Coepelduynen, waarbij hij opmerkte dat deze soort hier al jaren staat. Op 20 oktober waren 7 ex te zien op het uitkijkeuveltje langs het fietspad bij het reservaatje 'de Watersnip' bij Polder Hoogeweg.



Herfstkrokus 7 ex "de Watersnip" Polder Hoogeweg

**Hondskruid** *Anacamptis pyramidalis*

Op 5 juni vond Peter van den Berg in de berm van het fietspad ter hoogte van het SBB-kantoor een bloeiende plant van het Hondskruid. Deze schaduwrijke plek wijkt sterk af van de zonnige groeiplaatsen in de Coepelduynen.

**Bijenorchis** *Ophrys apifera*

Wellicht gestimuleerd door de klimaatverandering wordt deze orchidee op steeds meer plaatsen waargenomen. Zo waren er in 2024 meldingen uit de Coepelduynen (27 ex.) en de berm van de N206 tussen Katwijk en Noordwijk (ruim 100 ex.). De groeiplaatsen op de Noordwijkse Golfclub en in de Van Limburg Stirumvallei stonden het gehele voorjaar onder water. Het is afwachten of deze soort op die plaatsen terug zal keren.

**Brede wespenorchis** *Epipactis helleborine subsp. helleborine*

Van deze orchidee zijn al vele jaren geen vondsten meer uit de duinen bekend. Wel wordt deze soort regelmatig opgemerkt in wegbermen en ruigten buiten het duingebied. Het was dan ook een aangename verrassing toen Hugo Langezaal eind juli enkele planten van deze soort langs de Noraweg aantrof. De **Duinwespenorchis** (*E. helleborine subsp. neerlandica*) werd evenals in voorgaande jaren weer op enkele plaatsen rond de Noordwijkse Golfclub gevonden.





Valse zandzegge Sasbergen AWD

**Valse zandzegge** *Carex pseudobrizzoides*

Het probleem bij de determinatie van deze soort is het vaak ontbreken van bloeiwijzen met vruchtjes. Wellicht onder invloed van de overvloedige regenval waren in juni 2024 duizenden bloeistengels te zien onder de bomen ten noorden van de ingang bij Sasbergen (AWD).

**Baardgras** *Polypogon monspeliensis*

Op 24 mei vond Maud Mommers een flinke groeiplaats van dit grasje langs de Koekoekslaan in Noordwijkerhout. Tot nu toe was deze soort alleen bekend van een vochtige oever in het Langeveld, waar vrijwel ieder jaar enige plantjes te zien waren.

**Ruw gierstgras** *Milium vernale*

Na nieuwe vondsten in de afgelopen jaren in de Coepelduynen en de Noordduinen ten zuiden van de Duindamseslag, werd dit grasje in 2024 ook gevonden langs het fietspad ten noorden van de Duindamseslag. Bovendien bleek deze soort in De Blink en in de Luchter Zeeduinen te groeien.

**Stijf hardgras** *Catapodium rigidum*

Op 27 mei trof Koen van Zoest een flinke populatie aan in het vrij toegankelijke deel van de noordelijke Coepelduynen. Op 9 juni vond JvD tientallen plantjes langs een schutting in de wijk Vinkeveld.

**Kleine rupsklaver** *Medicago minima*

Op 12 mei vond Colin Aalbers een stevige pol van dit klavertje langs een wandelpad bij de Noordwijkse Golfclub. Een zeer grote groeiplaats van deze zeldzame soort bevindt zich op het hoge deel van het Katwijkse Wantveld.

**Hokjespeul** *Astragalus glycyphyllos*

Langs de nieuwe parkeerplaats op de Berghstichting vonden Peter van Duin en Henk van der Mey op 31 mei enkele planten van de Hokjespeul. Rond de nieuwbouw in het centrale deel is de laatste jaren heel wat 'vreemd' zaad uitgestrooid. De enige tot nu bekende groeiplaats van Hokjespeul was de begraafplaats Duinhof in Lisse, waar deze soort opdook na een uitbreiding met een verhoogd zandlichaam. De melding van **Roze look** en **Brede ereprijs** op de Berghstichting dit jaar door

bovengenoemde waarnemers heeft vermoedelijk betrekking op zaaigoed van elders.

**Ruig viooltje** *Viola hirta*

Op 2 juli zag Maarten Langbroek deze soort in de Coepelduynen staan. Deze soort is vrij talrijk op sommige plaatsen in de Noordduinen en het zuidelijke deel van de AW-duinen, maar wordt zelden uit de Coepelduynen gemeld.

**Knopige ooievaarsbek** *Geranium nodosum*

Op 6 november trof JvD een bloeiende plant aan in het 'zwembadbosje' van Sassenheim. In 2022, eveneens in november, werd deze soort in Warmond voor het eerst in onze regio gevonden. Het gaat hierbij zoals elders ook in ons land om verwilderde tuinplanten.

**Ruige scheefkelk** *Arabis hirsuta subsp. hirsuta*

Eind mei vonden Maarten en Wim Langbroek twee groeiplaatsen in de Coepelduynen. Soms staat deze soort jaren achtereen op dezelfde plaats om daarna geheel te verdwijnen. Dat is in de Coepelduynen ook enige keren vastgesteld.

**Avondviohier** *Matthiola longipetala*

Deze plant is in tuincentra te koop onder de naam Avondviohier, maar heeft nog geen officiële Nederlandse naam. Op 2 juni vond Bas van Schooten deze soort bij het speelterrein achter het zwembad. Deze paars bloeiende plant is populair in gemeentelijke zaaipakketten. Ook is het zaad in veel tuincentra te koop. Verwildering vanuit tuinen zal dus ook voorkomen. In juli 2019 was deze soort te zien in de wijk Boechorst.



Kleine Rupsklaver bij hek NGC 13 mei 24

**Kartuizer anjer** *Dianthus carthusianorum*

Op 27 mei vond Theo Westra twee bloeiende planten in de berm van de Northgodreef ter hoogte van de toegang tot de woonwijk Grashoek. Enkele dagen later was deze berm gemaaid. Deze anjer wordt af en toe in bermen en op ruderaal plaatsen gevonden. Soms is van uitzaaiing sprake, zoals in de jaren tachtig langs de N206 bij Ruigenhoek.





*Blauw walstro Kraaierslaan.*

**Blauw walstro** *Sherardia arvensis*

Op 26 juli zag Reinder Genuit een paar planten van deze soort langs de rand van een veld met hosta's in de omgeving van de Kraaierslaan. Er waren tot nu toe slechts twee waarnemingen bekend: 1996 bij de rioolzuivering van Lisse; 15 juni 2018 talud bij het Koning Willem-Alexandergemaal in Katwijk.

**Liggend walstro** *Galium saxatile*

In onze regio komt deze soort, sterk gelijkend op Glad walstro, alleen voor in het heiderestant bij het Oosterduinsemeer en op enkele plekken bij 't Heitje in de AW-duinen bij Ruigenhoek. In 2024, wellicht gestimuleerd door de overvloedige regen, waren er niet alleen veel groeiplaatsen rond 't Heitje, maar ook in de open delen van het nabijgelegen Sasbergen.

**Glansbesnachtschade** *Solanum nitidibaccatum*

Op 6 september vond Wijneldt Boelema 1 ex op het bouwterrein langs de Achterweg. Van deze soort kennen we geen vaste groeiplaatsen. Af en toe duiken één of meer planten op in bermen of op braakliggende bollenpercelen.

**Groot glidkruid** *Scutellaria altissima*

In een slop achter de Irenestraat trof JvD op 7 augustus één bloeiende plant aan. In deze omgeving was het Groot glidkruid ook in 2015 en 2021 te zien.

**Blauwe bremraap** *Orobancha purpurea*

Hoewel deze soort in de bermen van De Zuid nauwelijks te vinden was, bleek 2024 op andere plaatsen een goed jaar te zijn. Behalve op de bekende plekken in het noorden van Noordwijk aan Zee groeide deze soort ook op het nieuwe parkeerterrein van de Berghstichting (6 ex.), bij het viaduct van de N206 bij Ruigenhoek (2 ex.), op het bouwterrein langs de Achterweg (1 ex.), op diverse plaatsen in het zuidelijke deel van de Coepelduynen en op de uitstekende punt van de Coepelduynen in het Vinkeveld (15 ex.).

**Moerasandijvie** *Tephrosia palustris*

Op 4 juni vond JvD drie forse planten langs de plas die is aangelegd op de plaats van de vroegere rioolwaterzuivering van de Van den Bergh Stichting. Op 5 november waren drie niet-bloeiende planten te zien in het Haasveld op een plek die ruim driekwart jaar onder water had gestaan. De laatste vondst van Moerasandijvie in ons werkgebied dateert uit 2003 (natuurgebied Het Langeveld).

**Goudknopje** *Cotula coronopifolia*

Dit uit Zuid-Afrika afkomstige plantje heeft zich in rap tempo in ons land uitgebreid. Tot nu toe was deze soort bij ons alleen bekend van de Katwijkse Binnenwatering. Op 21 september meldde Joost van der Sluijs een aantal plantjes op het pad door het Haasveld dat driekwart jaar onder water had gestaan.

**Ruige fijnstraal** *Erigeron floribundus*

Op 3 juli vonden Paul Venderbosch en Michel Langeveld deze soort op Oud-Leeuwenhorst. Deze zuidelijke soort neemt snel toe in ons land en is vooral te vinden op braakliggend land. In 2015 werd deze soort nog 'zeer zeldzaam' genoemd, maar nu gaat het al om zo'n 200 vindplaatsen.

**Gegroefde veldsla** *Valerianella carinata*

De grote groeiplaats in de Van Limburg Stirumvallei verdween gelukkig niet onder water en leverde weer tientallen rozetjes op. In 2024 werd deze soort echter ook op twee plaatsen gevonden in de strook duin ten westen van de AW-duinen die in beheer is bij Staatsbosbeheer.



*Moerasandijvie Berghstichting*



# (in)Efficiënte Boerenzwaluwen

*Hein Verkade, Johan Scholten, Peter Spierenburg, George Hageman, Sven Pekel*

Het boerenzwaluwonderzoek in de Zwetterpolder is inmiddels vijftien jaar actief. De afgelopen vijf jaar werd dit onderzoek op gestandaardiseerde wijze uitgevoerd in Zuidoost-Friesland, Twente, de Betuwe en bij ons in Noordwijkerhout. Alle adulte vogels worden gevangen en voorzien van unieke kleurringen. Daarna worden zij gefotografeerd op de nesten. Zo komen we erachter welke vogels een paartje vormen en wat de resultaten van hun inspanningen zijn. Dit wordt vastgelegd door iedere week de nesten te controleren en in te voeren in het project 'nestkaart' van Sovon. Ook de nestjongen, inmiddels bijna 3000 op de vier locaties samen, worden geringd. Alle vogels gaan dus door onze handen waardoor het zelfs mogelijk is geworden om DNA af te nemen voor verwantschapsonderzoek. Dit levert een immense hoeveelheid soms totaal nieuwe inzichten op. Hierover zal in de toekomst regelmatig worden gepubliceerd in de plaatselijke en landelijke tijdschriften. De Noordwijkse Natuurvereniging steunt dit onderzoek ook financieel. Ieder jaar komen we als groep samen om verslag te doen van onze ervaringen en het maken van plannen voor de toekomst. Deze inspirerende dag was dit jaar in het Jan Verwey Natuurcentrum. Tijdens het 'rondje langs de velden' kwamen extreme voorbeelden van broedstrategieën aan het licht, van bijzonder efficiënt tot merkwaardig inefficiënt gedrag.

## Efficiënte drie legfels in Noordwijkerhout

In de 'Strandloper' van december 2020 deden wij verslag van vijf paar Boerenzwaluwen die drie legfels in één seizoen produceerden. In vier gevallen mislukte één van de drie legfels. Slechts één paar lukte het om van alle drie de broedsels een aantal jongen vliegvlug te krijgen. Zo'n huzarenstukje komt maar zelden voor.

De tijdspanne tussen twee legfels bedraagt normaal minimaal zes weken. Een paartje heeft 18 dagen nodig voor het leggen van het eerste ei tot het uitkomen van het legfel, en minimaal 14 dagen voordat de eerste jongen het nest langzamerhand verlaten. Voordat het eerste ei wordt gelegd moet het nest op orde worden gemaakt en na het uitvliegen van de jongen worden deze nog een aantal dagen op en rond het nest gevoerd door hun ouders. Het succesvolle paar in 2020 legde het eerste ei van het eerste legfel op 3 mei. Het eerste ei van het derde legfel werd op 17 augustus gelegd. Tijdens alle drie de legfels bestond het paartje uit dezelfde vrouw en man. In totaal brachten zij elf jongen groot. Dit leek bijna het maximaal haalbare voor Boerenzwaluwen, tot in 2024 bleek dat het nog veel efficiënter kon.

De vogels arriveerden vrij laat in 2024. Het seizoen kwam moeizaam op gang. Slechts één paar startte met de eileg in april.

In nest nummer 38 vlak bij de ingang van de stal werd pas op 21 mei het eerste van 5 eitjes gelegd. De vrouw had kleuring zwart-groen om haar linkerpoot (fig. 1a), de man

oranje-rood (fig. 1b). Het was een succesvol broedsel want alle vijf de jongen zijn normaal uitgevlogen, een gebruikelijk beeld bij een eerste legfel. Maar dan gebeurt er iets opvallends. De jongen zijn nog niet zelfstandig als dezelfde vrouw alweer op eitjes zit in het nabijgelegen nest 26 (fig. 1c), maar nu met een nieuwe man links geel-zwart (fig. 1d). Even teruggerekend werd het eerste eitje daar op 18 juni gelegd, precies vier weken na de start van het eerste legfel! Op de dag voor het eerste ei van het tweede legfel werd de vrouw nog voerend gezien op het eerste nest (fig. 1a). De jongen waren toen ongeveer negen dagen oud. Of deze vrouw in de legfase van het tweede legfel ook nog de jongen uit het eerste legfel heeft gevoerd weten we niet. We hadden in eerste instantie helemaal niet door wat er aan de hand was.

Ook het tweede broedsel is succesvol want opnieuw vliegen alle vijf de jongen uit. Maar wat schetst onze verbazing, vrouw zwart-groen zit half juli alweer op eitjes in het oude nest 38 (fig. 1 e). En de partner blijkt weer man oranje-rood te zijn (fig. 1f), net als bij het eerste legfel. Man geel-zwart kan de grote jongen uit het tweede nest gewoon blijven voeren. Wederom vliegen alle vier de jongen van dit derde legfel uit. Dat betekent dus dat vrouw zwart-groen met twee verschillende mannen in een recordtijd 14 jongen heeft grootgebracht.

Dat besef je pas goed als je de tijdlijn van de drie broedsels in 2024 naast dat van het succesvolle monogame paar uit 2020 zet (fig. 2)

## Klungelende vogels elders

Bovenstaand verhaal stak schril af tegen de ervaringen elders. Zuidoost-Friesland liet met behulp van filmopnames zien hoe een paartje Boerenzwaluwen bij hen te werk ging. Dit bewijs hadden zij hard nodig om hun onwaarschijnlijke waarneming te bevestigen. Wat was het geval.

Een vrouwtje legde twee eitjes in een nest, best weinig voor een Boerenzwaluw. Maar de vogels werden ook regelmatig op een naastgelegen nest gesignaleerd. In dat nest bleken ook twee eitjes te liggen. Vervolgens broedt het vrouwtje op het ene nest en het mannetje op het andere! Uiteindelijk brachten de vogels samen twee jongen uit het eerste nest groot. Na dit bijzondere verhaal kwamen de onderzoekers uit de Betuwe aan de beurt. Zij bleken exact dezelfde ervaring te hebben als in Zuidoost-Friesland! Ook hier een paartje met twee nesten, een met twee eitjes en een met drie. En net als in het noorden vlogen hier ook twee jongen uit één nestje uit. Het is op zijn minst opmerkelijk dat dit afwijkende gedrag op twee verschillende locaties is vastgesteld.

En als je dat naast onze ervaring in Noordwijkerhout zet dan besef je dat er onder Boerenzwaluwen heel verschillende broedstrategieën bestaan. Bovenstaande anekdotes zijn slechts 'bijvangst' van het veelomvattende onderzoek. Daarover later dus meer





1a vrouw links zwart-groen



1b man links oranje-rood

1<sup>e</sup> broedsel nest 38



1c vrouw links zwart-groen



1d man links geel-zwart

2<sup>e</sup> broedsel nest 26

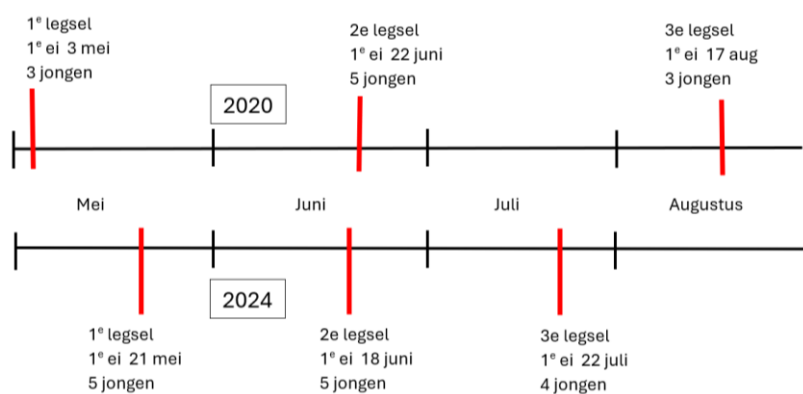


1e vrouw links zwart-groen



1f man links oranje-rood

3<sup>e</sup> broedsel nest 38



Foto's George Hageman  
 1<sup>e</sup> broedsel 17 juni  
 2<sup>e</sup> broedsel 16 juli  
 3<sup>e</sup> broedsel 13 augustus

Fig. 2 Tijdlijn van de drie broedsels in 2020 en in 2024 in Noordwijkerhout



# Novembervogelen

*Rob de Mooij*

November is misschien niet de meest voor de hand liggende tijd om een paar dagen naar het noorden af te reizen, maar het kwam zo uit. Dus vertrok ik op 1 november voor een paar dagen Lauwersmeer en een uitstapje Schier. Niet voor het eerst en niet voor het laatst (d.v.) had ik een huisje op vakantiepark Suyderoogh, tegen het Nieuwe Robbengat aan (Brilduiker, Dodaars). De weersverwachting was best goed (zonnig, weinig wind), wat wel betekent dat het makkelijk mistig wordt in de ochtend en soms de hele dag grijs. Maar gelukkig viel dat de eerste dagen wel mee.

## Dag 1

Op de heenweg wilde ik eerst even stoppen bij het Kornwerderzand, en dan de parallelweg afrijden. Bij het Kornwerderzand liepen meerdere vogelaars op zoek naar een Bladkoning (niet gevonden), verder zat er niet zoveel (Putter, Koperwiek). De parallelweg richting Zurich had meer te bieden. Op een zandplaatje dichtbij de weg zaten Bonte Strandlopers, een groepje niet direct hier verwachte Drieteenstrandlopers en een mooie adulte Pontische Meeuw in het zonnetje. Verder grote aantallen van de usual suspects: heel veel Pijlstaarten (1000+), Smienten, Wintertalingen, wat Tafeleenden en Kuifeenden, Wulpen, een Rosse Grutto, Bontbekplevieren, en ook vier Lepelaars.



*Brilduikers – foto: George Hageman*

Next: de plasjes bij Harlingen. Ik was daar nog nooit gestopt, tijd om daar nu eens te kijken. Nog twee Lepelaars, Buizerds, Tureluurs en twee Groenpootruiters, een opvliegende Watersnip en in de weilanden de nodige Roeken en Zwarte Kraaien, en Brandganzen en twee Kolganzen. Daar ga ik komend voorjaar wel weer eens kijken. Nu was de hut dicht, en zaten er vooral heel veel eenden.

De volgende stop: de pier van Holwerd. Tot een jaar of 15 geleden ging ik min of meer jaarlijks naar Ameland, en stopte ik niet op de pier. De pier is bekender terrein geworden de laatste jaren, zonder dat ik nog oversteek. Altijd goed begin november voor Oeverpiepers (check) en de hoop op kiekendieven. Twee heel ver wegge kieke kon ik niet op naam krijgen, maar een vrouwtje Blauwe

Kiekendief kwam minutenlang van ver steeds dichterbij en uiteindelijk min of meer over mij heen op een paar meter hoogte. Zeker het hoogtepunt van de dag. Maar ook leuk altijd: de groepen Rotganzen, Bonte Strandlopers, Bergeenden, Wulpen en Scholeksters op het wad, en langsvliegende Eiders over zee.

## Dag 2

Het begint op Suyderoogh altijd met rustig even een paar minuten uit het raam kijken. Nu leverde dat direct Staartmezen op in de tuin. Plus Merel, Vink, Waterhoen, Wilde Eend en Kraakeend.

Jaap Deensgat - de vogelhut en omgeving. Voor de hut zaten misschien wel 1000 Kieviten in twee grote groepen, wat Goudplevieren, Watersnippen, Graspiepers, en een mogelijke Waterpieper. Er vlogen doorlopend vooral Brandganzen over, gedurende de ochtend zeker meerdere duizenden. De show werd gestolen door een groepje Baardmannetjes, langs het pad voorbij de hut. In eerste instantie zag ik er een stuk of zes, mannetjes en vrouwtjes, maar toen ze van het pad weer het riet in vlogen bleken het er twaalf te zijn.

Kwelderweg - uitkijkpunt. Een mooie plek om rustig een tijdje over het gebied te staren. Deze keer vloog er niet zoveel, maar er zaten Buizerds, Torenvalken en meerdere Grote Zilverreigers (die zaten overal, ik heb er 100+ gezien, soms wel tien op één plek). Leuker vond ik een groepje van drie en een groepje van zeker tien Reeën die zich, al was het ver weg, toch goed lieten bekijken. Uitkijkpunt Zomerhuisbos. Hier was ik nog niet eerder geweest, tijd voor een rondje wandelen. En dat bleek een goede ingeving. Vanaf het uitkijkpunt richting de Sennerplaat zaten in een paar dode bomen twee adulte Zeearenden, goed te zien. Nadat ik daar lang genoeg naar gekeken had, scande ik de verdere omgeving. Verrassing: in een groep koeien zaten zomaar zes Koereigers, vaak op de rug van de koeien meeliftend. Niet meer zo vaak bijzonder in Nederland, maar voor mij toch de grootste groep Koereigers (en de eerste keer daadwerkelijk op koeien) die ik in Nederland gezien had. Een wandelingetje met twee hoogtepunten tegelijk.

Ezumakeeg Noord en Zuid. Altijd goed om hier een tijdje rond te hangen, wat ook wel blijkt uit het aantal vogelaars dat hetzelfde doet. Hier weer heel veel Wintertalingen, Smienten, Slobeenden, Pijlstaarten, maar ook Kluten, Watersnippen, een passerende Slechtvalk, een blauwe flits (IJSvogel) en een groepje van negen rustende Kleine Zwanen: 5 adulte en vier juveniele vogels.

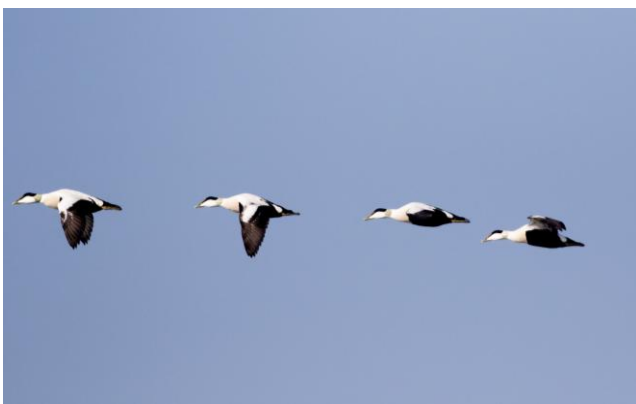
## Dag 3

Nog wat meer Ezumakeeg. Een dag later, met nog steeds zonnig weer, kwamen daar nog bij: een Zearend in een boom, een Bruine Kiekendief vrouw, veel Watersnippen, een Roodborsttapuit, en een enorme groep Goudplevieren, die doorlopend een muur van zachte babbelgeluiden produceerden, bijzonder. En ook hier weer enkele Reeën.



De ochtend van deze derde dag ging echter eerst op aan de Peazemerlannen. Voor mij een vaste stop als ik in de buurt ben, voor een novemberzekerheidje en een -kans. Het zekerheidje is een grote groep Fraters die hier 's winters te vinden is, deze keer zeker 80 exemplaren. Een beetje zoals ze heel lang geleden in de Coepelduynen op bezoek kwamen denk ik, maar een actieve herinnering daaraan heb ik zelf ook niet, hoewel ik ze toen ook daar wel gezien zal hebben. Altijd leuk, ze komen vaak dichtbij, en ze zijn voer voor fotografen. Je vindt ze makkelijk via de t.p. fotografen dus.

Geen zekerheidje maar wel een kans zijn Strandleeuweriken. Deze keer had ik geluk, er zaten er twee dicht bij het pad in een open veldje (ook weer met een ring fotografen overigens). Helaas kropen twee fotografen te dichtbij, en weg waren ze. Verder vlogen hier Oeverpiepers, Veldleeuwerik, en zaten her en der o.a. Zilverplevier, Kanoet, Kleine Zilverreigers, Buizerds.



Eidereenden – foto: George Hageman

#### Dag 4

Schiermonnikoog. Niet eens zozeer voor het eiland, maar om even de zee te zien, ben ik een dagje overgestoken naar Schier. Het was lekker weer, hoewel wel grijs, en ik was maar één keer eerder op Schier geweest, en toen niet echt om vogels te kijken. De eerste leuke soort meldde zich tijdens de overtocht. Dicht bij de haven van Schier op een vrijwel spiegelgladde zee zaten vier Geoorde Futen, waar

de veerboot vrij dicht langs voer. Leuk, en achteraf al het hoogtepunt van deze dag.

Het was redelijk heilig en er stond weinig wind. Een uurtje over zee turen leverde toch wel Jan Van Gent, Zeekoet, Brilduiker, tientallen Roodkeelduikers (ook veel t.p.), een waarschijnlijke Parelduiker, Zwarte Zee-eenden en Eiders op, maar het vloog maar druppelsgewijs. Over strand passeerden drie Sneeuwgorzen. Altijd leuk, maar veel te kort in beeld. Opvallender, bij kilometers langs het strand lopen zaten er iedere 40-50 meter wel één of twee Drieteenstrandlopers, maar nooit in grotere groepen. Komt dat door het o zo lege en rustige strand misschien, dat ze zich makkelijker verspreiden?

Verder op Schier: Sperwer, groepjes Koperwieken, veel eenden en wat Futen in de Westerplas, heel veel vooral Brand- en Rotganzen in de polders, en veel Tureluurs, Wulpen, Scholeksters, Goudplevieren, Steenlopers, Smienten, Pijlstaarten, Bergeenden en Rotganzen op het wad. Ook leuk vond ik de vele Oeverpiepers die vaak dichtbij bleven zitten, tijdens de zonnige wandeling langs de dijk van het dorp terug naar de boot.

#### Dag 5

Mist, heiligheid, slechtere vooruitzichten en zowaar al een beetje uitgevogeld, bedacht ik dat het tijd was om weer eens te gaan. Maar niet zonder nog een blik op Achter de Zwartten, vlak bij waar ik verbleef. De dag daarvoor hadden er laat in de middag vier Wilde Zwanen in het plasje gezeten, zag ik op [waarneming.nl](http://waarneming.nl), even kijken of ze er nog waren. In het plasje: niets. Maar op de mistige zandplaten verderop zaten vier zwanen met hun kop in de veren. Misschien? Ik had alleen een kleine kijker bij me, niet genoeg om te checken. Dus terug, grote kijker gehaald en geduldig gewacht tot ze hun koppen goed lieten zien. En ja, dat waren ze dus wel. De afsluiters van mijn bezoek.

#### Tot slot

Al met al kwam ik deze dagen tot 93 soorten, waarbij Heggenmus en Turkse Tortel ongeveer als laatste op de lijst kwamen. Zoals altijd heb ik een deel van mijn wenslijstje gezien, een deel niet, onverwachte soorten wel, niet af te maken mogelijke of waarschijnlijke soorten, etc. Zo gaat het altijd, en blijkbaar bevalt dat prima. Op naar een volgende keer dus.



Brandganzen – foto: George Hageman



*Inkeer*



*Vogel van Brancusi*



*Omhelzing*



*Roerdomp*

Ik ben Jaap Eisenga en al jarenlang een actief lid van de vereniging. Achttien jaar geleden begon ik met de hobby beeldhouwen, zonder te weten dat ik het zo leuk zou vinden. Het bleek een uitdaging om uit een stuk steen een mooi beeld te maken.

In beeldhouwboeken zoek ik naar een beeld met een organische vorm, onbewust bij mij passend door mijn liefde voor de natuur. Daarna op naar de beeldhouwwinkel, welke steen te kiezen? De middelharde witte steen albast, de harde bruine Pakistaanse kalksteen of bijvoorbeeld de in meerdere kleuren verkrijgbare serpentijn. Elke steen die ik koop voelt als een nieuw avontuur. Aan de slag met beitels, hamer en steenvijlen. Het is een uitdagend proces: de steen lijkt in eerste instantie standvastig en onverzettelijk, maar langzaam begint hij de gewenste vorm te onthullen. Het is altijd een verrassing, samen met de steen wordt de uiteindelijke vorm bepaald.

De naam van het beeld komt vaak als het werk af is, alsof het een soort beloning is voor de moeite die erin is gestoken. En hoewel elk beeld bijzonder is, heb ik een favoriet: Inkeer. Dit beeld blijft voor mij de belichaming van de magie die ontstaat, wanneer je overgeeft aan het materiaal en de vormen die in de steen verborgen liggen.

*De foto's zijn gemaakt door Petra Sonius.*

## Galerie



*Valkje*





*Ontluiting*



*Golf*



*Kraanvogels*



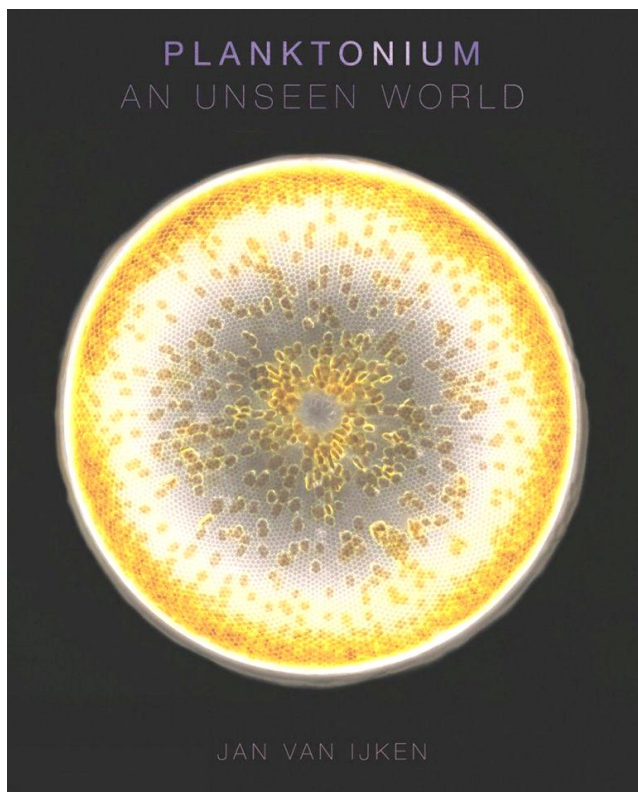
*Hartschelp*



*Oloïde*

# Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk



Jan van IJken 2022. **Planktonium an unseen world.** Uitgeverij Terra, Amsterdam. 192 pagina's. Prijs € 55.

Op 29 november 2024 waren velen getuige van een bijzondere lezing in het Jan Verwey Natuurcentrum. Onze gastspreker was Jan van IJken, voor vrijwel iedereen een onbekende.

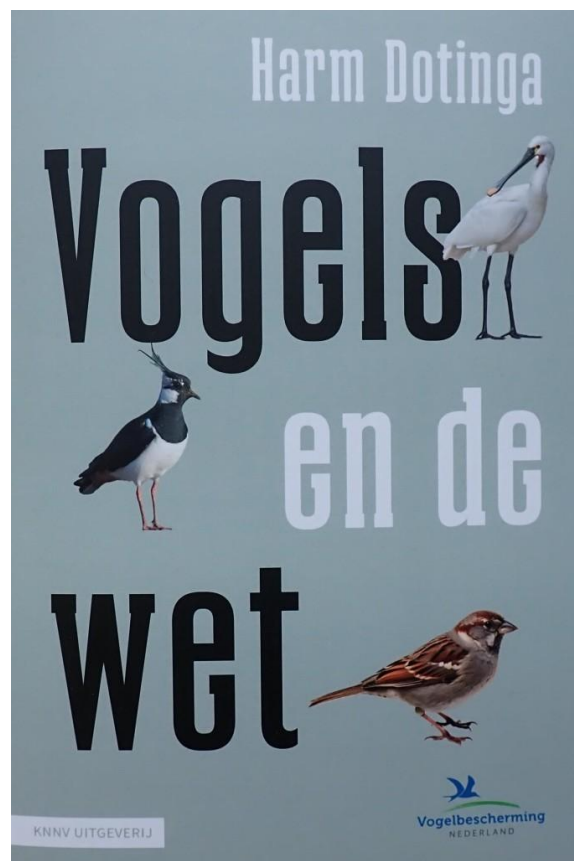
Binnen enkele minuten bleek al snel dat wij op deze avond een topfotograaf te gast hadden. We kregen foto's en filmpjes te zien die door een sterke microscoop tot stand waren gekomen. Grote indruk maakte meteen al een filmpje waarin de ontwikkeling van het embryo van een salamander werd getoond. Fascinerend waren de foto's van allerlei soorten plankton, waarbij ook opnamen van de bij velen bekende watervlooien. De variatie in kleur en vorm was fenomenaal.

Na afloop van de lezing schonk Jan van IJken het hier genoemde boek aan onze vereniging. Het is een bijzondere uitgave op groot formaat (28 x 31 cm) met weinig tekst en veel foto's over de gehele of zelfs de dubbele pagina op zwaar glanzend, zwart papier. De enige opmerking die ik bij dit prachtige boek wil maken is dat het niet mijn voorkeur heeft om foto's over een dubbele pagina af te drukken.

Dat geldt met name voor plankton dat prachtig cirkelrond of anderszins veelzijdig symmetrisch is. Door de diepe vouw – het boek valt niet 'vlak' open – gaat het effect van de symmetrie enigszins verloren.

Harm Dottinga 2024. **Vogels en de wet.** KNNV Uitgeverij, Zeist. 336 pagina's. Prijs € 27,95.

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, tegenwoordig kortweg Vogelbescherming Nederland geheten, werd opgericht in 1899 om een einde te maken aan het gebruik om dameshoeden te verfraaien met opgezette sterntjes en sierveren van zilverreigers. Nadat dit was gelukt werd alles op alles gezet om vogels door een wet bescherming te bieden. Dat lukte door de Vogelwet van 1912 waarbij in principe alle wilde vogels beschermd werden. Deze wet werd herzien en verbeterd door de Vogelwet van 1936. Wel was het ook onder deze wet nog mogelijk om een flink aantal soorten bij de Jachtwet onder te brengen. Een zwak punt bij deze wetgeving was het ontbreken van bepalingen om ook leefgebieden van vogels te beschermen. Alleen terreineigenaren zoals Natuurmonumenten en de provinciale Landschappen konden dat soort bescherming bieden. Pas bij de Natuurbeschermingswet van 1967 konden ook broed- en leefgebieden worden beschermd. Hierna volgden aanpassingen om de Nederlandse wetgeving in lijn te



brengen met de Europese richtlijnen. Dit proces leidde tot de Flora- en Faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet. In 2017 werden deze wetten samengevoegd in de Wet Natuurbescherming. Deze wet is maar enkele jaren van kracht geweest omdat in 2024 al dit soort wetgeving werd samengebracht in de Omgevingswet.



Voor Vogelbescherming Nederland was dit een reden om aan Harm Dottinga te vragen de uitgave van 2008 over dit onderwerp aan te passen, rekening houdend met de bepalingen uit de Omgevingswet. Een aardig artikel over het nieuwe boek met daarin een interview met de schrijver is te vinden op de website van Vogelbescherming, te vinden door met Google te zoeken met 'Vogels en de wet Dottinga'.

Natuurlijk is dit geen uitgave waarin je bij pagina 1 begint en doorleest tot pagina 336. Bekijk de inhoudsopgave en kies een onderwerp. Vrijwel steeds is zo'n stukje te begrijpen zonder kennis van het voorafgaande. Zo zijn er interessante passages te lezen over roofvogelvervolging en roofvogelshows. Daarbij merkt Dottinga op dat onder voorwaarden gefokte roofvogels gehouden mogen worden, onder andere voor roofvogelshows. Terecht merkt hij op dat het vrijwel onmogelijk is om Haviken in gevangenschap te laten nestelen. Een onvolwassen Havik op een roofvogelshow, te herkennen aan de verticale streping van de borstveren, is dus verdacht. Het is meerdere keren vastgesteld dat de nog pluizige jongen een gesloten voetring kregen en daarna aan het nest werden vastgebonden. Na enkele weken kwamen de 'liefhebbers' weer terug om de dan goed bevederde jonge Haviken mee te nemen. Voor controleurs hoefde ze niet te vrezen, want de gesloten voetring wees immers duidelijk op een in gevangenschap gefokte vogel.

Met deze en nog vele andere bijzonderheden bij de strak geformuleerde wetteksten weet Dottinga veel zaken op boeiende wijze toe te lichten. Daarbij komen zeer veel onderwerpen ter sprake. Een greep uit de onderwerpen: vogels ringen, eendenkooien, Natura 2000-gebieden, exoten, dierenwelzijn, valkerij, jacht, nestbescherming, Rode Lijst en vogelhandel. Kortom een bijzonder nuttige uitgave. Vogelbescherming Nederland verdient een groot compliment voor het toesturen van dit boek aan alle vogelwerkgroepen in ons land.

Adam Sterno *cs.* 2015. **Birding in Poland**. Oriolus Förlag, Uppsala. 590 pagina's Prijs € 35.

Dat 'com suis' achter de naam van Adam Sterno heeft betrekking op 45 mede-auteurs. Samen beschrijven zij 119 locaties die voor vogelaars interessant zijn. Dat zijn er heel wat meer dan de 22 die Gerard Gorman in 2006 beschreef in zijn boek *Birding in Eastern Europe*.

Toen wij in 1994 met Ger en Wim Baalbergen naar de Biebzra-moerassen reisden, hadden we alleen een kaart van Polen en een gestencild reisverslag van iemand die daar eerder was geweest. Autosnelwegen waren er nog niet waardoor ondanks weinig pauzes nauwelijks 60 km per uur kon worden gehaald. Na toetreding tot de Europese Unie in 2004 is er veel in Polen veranderd. De reis van de Duitse grens (Frankfurt a/d Oder) tot de belangrijke natuurgebieden bij Bialystok in het oosten is nu goed in één dag via snelwegen te voltooien (750 km). Natuurlijk vormen de Biebzra moerassen en de oerbossen van Bialowieza voor veel vogelaars het hoogtepunt van een Poolse vogelreis. Daar zijn immers broedvogels te zien die je elders in West-Europa zelden te zien krijgt. Daarbij gaat het om soorten als Waterrietzanger (afgebeeld op de voorkant), Poelsnip, Zwarte Ooievaar, Schreeuwardend,

Drieteenspecht, Witrugspecht, Withalsvliegenvanger, Kleine Vliegenvanger, Buidelmees, Witvleugelstern en Kwartelkoning.

Het aardige van deze reisgids is dat ook de rest van Polen uitvoerig aan bod komt. Met opzet zijn ook gebieden



toegevoegd in de buurt van steden die veel toeristen trekken zoals Krakow, Poznan en Gdansk. Heb je meer tijd dan een week voor een vogelreis uitgetrokken, begin dan direct na de grens bij Szczecin (het vroegere Stettin). Ten noorden van de stad ligt de fraaie Oderdelta, bekend om de vele Zeearenden en ten zuiden van de stad liggen de Odermoerassen die ook aan de Duitse kant veel te bieden hebben. Kenmerkend voor Oost-Europa zijn de uitgebreide visvijvercomplexen, vaak omgeven door oude eikenlanen. Verder zijn de oeverlanden van de laaglandrivieren de moeite waard vanwege broedvogels als Grutto, Kemphaan, Dwergstern en Kwartelkoning. Hierbij wordt opgemerkt dat de situatie zo maar anders kan zijn dan hier beschreven vanwege de intensivering van de landbouw.

Voor een uitgebreide kennismaking met de Poolse avifauna is dit een prima reisgids. Ga je vooral voor de Biebzra moerassen, probeer dan de Crossbill Guide bij je te steken.

De hier besproken reisgids telt 118 kaartjes waarop ook zaken als parkeerplaatsen en vogeltorens staan aangegeven. Deze kaartjes zijn vast wel goed bruikbaar, maar halen niet de kwaliteit van de kaartjes in een gids als 'Vogelbeobachten in Ostdeutschland' (Kosmos Verlag 2009) of 'Sverges bästa fagellokal' ((Hirschfeld Media 2014). Desalniettemin van harte aanbevolen.



# Gierzwaluw tellers gezocht

In 1967-1968 zijn in Noordwijk aan Zee en Noordwijk-Binnen de Gierzwaluwen geteld door toenmalige jeugdleden van onze vereniging. Zij telden de vliegende vogels volgens de richtlijnen opgesteld door Arie Cramer en Willem Baalbergen. Alle schoolschriftjes met hun aantekeningen zijn teruggevonden en bleken een schat aan informatie te bevatten.

Sinds 1993 worden de Gierzwaluwen in Noordwijk op een heel andere manier geteld door een vaste groep tellers. Ook deze tellingen geven ons veel informatie over de populatie Gierzwaluwen in Noordwijk. Het is bijzonder om zoveel informatie over Gierzwaluwen binnen de vereniging te bezitten.

Het is de bedoeling om de resultaten van deze twee totaal verschillende telmethodes met elkaar te vergelijken om inzicht te verkrijgen in de ontwikkeling van de broedpopulatie in de afgelopen 60 jaar.

Hiervoor is het volgende plan ontwikkeld. We gaan de telmethode uit de jaren zestig herhalen!

Dat gaat dit voorjaar gebeuren. De meest recente telling dateert van 2023 uit Noordwijk-Binnen. Dit is zo kort geleden, zodat een nieuwe telling een goede vergelijking tussen de twee telmethodes zal opleveren.

Dus zijn we op zoek naar tellers die hieraan mee willen doen. Ervaring met het tellen van vogels is niet nodig maar mooi meegenomen. We gaan Noordwijk-Binnen tellen met wekelijkse avondtellingen tussen begin mei en begin juli. Wil je meetellen, heel graag, meld je dan bij mij. Eind maart komen we met de tellers bij elkaar voor nadere instructies.

Heb je zin om mee te doen, bel mij dan op of kom gewoon langs.

## Hein Verkade

Douzastraat 47  
Noordwijk  
071-3618865



*Gierzwaluw – foto: Jan Hendriks*



*Zwerm Gierzwaluwen in de lucht – foto: René van Rossum*



# Broedvogelinventarisatie AWD Gijs Kokkieshoek 2024

Jim Hultzer, Hans Mulder, Jan Jacobs

Gijs Kokkieshoek (Sovonplot 318) ligt in het zuiden van de AWD, langs de Langevelderslag tussen het gebied Langeveld van ZHL en de duinpaden Houtweg en Ruigenhoeker Schulpweg. Het heeft een oppervlak van 47,6 ha. Het bestaat vooral uit gemengd bos van Berk, Ratelpopulier, Abeel en Esdoorn. De kavel telt ca. 7 ha struweel van Duindoorn, Duinliguster en Kruiwilg. In het terrein liggen enkele grote stuifkuilen en een groeiend oppervlak van ondergestoven duinhellingen waarop steeds meer nieuwe Helm groeit. Verder bestaat de begroeiing van het open duin vooral uit Duinriet, Zandzegge en veel mos. In het terrein staan solitaire Meidoorns en hier en daar enkele Vlieren. In de lagere delen zoals het Grote Vlak, het Rozendel en het Schapendel stonden gedurende het hele seizoen grote delen onder water, waardoor we onze routes moesten aanpassen. In het gebied is een enclosure van ca. 2 ha afgescheiden om het effect van de begrazing door Damherten te onderzoeken. Het aantal waargenomen Damherten bedroeg dit jaar gemiddeld 7 per bezoek. Ook zagen we weer regelmatig een Ree of een Vos.



Nat bos in het Grote Vlak in Gijs Kokkieshoek. Foto: Jan Jacobs

Met Jim en Hans als nieuwe tellers hebben we vanaf 5 maart 11 telrondes gelopen, waarvan 8 bij zonsopkomst. Ook liepen we een ochtendbezoek, een avondbezoek en een nachtbezoek. De natte omstandigheden in het Grote Vlak en het Rozendel zorgden voor 2 nieuwe soorten broedvogels, namelijk de Wilde Eend en de Meerkoet, elk met een succesvol broedsel.

Soorten die het dit jaar goed hebben gedaan, waren de Boompieper met 9 territoria en de Fitis met 16 territoria. De Boomleeuwerik bleef met 9 territoria ook dit jaar een succesvolle soort.

Verdwenen als broedvogel zijn Gaai, Zwarte Kraai en Grote Bonte Specht. Ook de Braamsluiper liet verstek gaan. Dit seizoen telden we ook weinig Kneuen, slechts 2 territoria konden we vaststellen. Ook het aantal Grasmussen en Heggenmussen liep verder terug. En we hoorden nog maar één Nachtegaal. De Roodborst is niet meer waargenomen. Ondanks de aanwezigheid van grote stuifkuilen zijn de Oeverzwaluwen dit jaar niet

Tabel 1. Broedvogels Gijs Kokkieshoek 2018-2024							
soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Appelvink	1						
Boomkruiper				1		1	1
Boomleeuwerik	10	9	9	8	7	11	9
Boompieper	2	2	4	4	2	6	9
Braamsluiper	4	4	4	4	5	2	
Buizerd	1			1			
Fitis	11	18	13	8	9	10	16
Gaai	2	2	1	1	1	2	
Gekr. Roodstaart	4	3	6	8	4	6	5
Glanskop	1						
Grasmus	13	9	8	7	2	4	4
Graspieper	2	3	3		2	4	1
Groenling		2	1				
Grote Bonte Specht	3		1	1	1	1	
Grote Lijster					1		
Heggenmus	10	9	8	4	6	6	3
Houtduif	3	1	3			1	1
Kneu	12	9	7	6	6	7	2
Koekoek	1	1	1				1
Koolmees	11	11	15	10	12	11	11
Meerkoet							1
Merel	9	6	6	5	6	5	4
Nachtegaal	7	7	7			2	1
Oeverzwaluw			6			2	
Patrijs							1
Pimpelmees	4	3	4	3	3	5	2
Rietzanger					1		
Roodborst		1	3			1	
Roodborstapuit	4	5	5	4	2	5	4
Staatmees			1				
Tijftjaf	2	1	1	1	1	5	2
Tuinfluit		1				1	1
Vink	8	6	8	10	6	12	11
Wilde Eend							1
Winterkoning	2	1	1	3	1	2	1
Witte Kwikstaart	1	1					
Zanglijster	3	1		1	1		
Zwarte Kraai	2	3	3	3	1	2	
Zwartkop	2	1	1	2	2	2	1
<b>aantal territoria</b>	<b>135</b>	<b>120</b>	<b>130</b>	<b>95</b>	<b>83</b>	<b>115</b>	<b>93</b>
<b>aantal soorten</b>	<b>28</b>	<b>27</b>	<b>27</b>	<b>22</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>24</b>

teruggekomen. Tijdens ons avond- en nachtbezoek hebben we geen Houtsnippen of Nachtzwaluwen waargenomen. De overige soorten waren min of meer stabiel, zie de tabel. Aan het eind van het seizoen werden we nog verrast door de melding van een koppel Patrijzen met pullen in ons terrein. De laatste waarneming van Patrijzen in Gijs Kokkieshoek is van Ees Aartse en dateert uit 1988. We zagen dit jaar 24 soorten broedvogels. Het aantal territoria bedroeg 93 en dat is 20 % minder dan 2023. Naar de oorzaak van deze achteruitgang kunnen we slechts gissen, maar mogelijk heeft het tamelijk koude en natte seizoen de vogels parten gespeeld.



Ree in Gijs Kokkieshoek – foto: Jan Jacobs

# Broedvogelinventarisatie AWD Hoekgatterduin 2024

George Hageman, Leo Schaap, Jaap Deelder

Het Hoekgatterduin, 49,1 ha groot, ligt direct tegenover de ingang van AWD-ingang De Zilk. Het gebied bestaat uit oude eikenbosjes, duinvlaktes, een aantal grote stuifkuilen, verspreide loofbomen van Es, Eik, Oostenrijkse den, Berk en veel Meidoorn. In het zuiden velden met Adelaarsvaren. Het is een stuk duin waar de recreatiedruk groot is door wandelaars en spelende kinderen die hutten bouwen van losliggende takken. Het gebied wordt al meer dan 40 jaar geïnventariseerd. In de loop van de jaren is de broedvogelstand danig veranderd, o.a. door de komst van de Damherten, waardoor het struweel grotendeels is verdwenen en daarmee de biotoop van Fitis en Nachtegaal. Door beheer is het aantal Damherten danig afgenomen, wat merkbaar is tijdens de tellingen. Het struweel en de begroeiing van de duinen lijken zich te herstellen, mogelijk ook geholpen door de vele regen. In de periode van begin maart tot half juni hebben we acht terondes gelopen, meestal met bovenvermeld drietal. Maart was een recordwarme maand en relatief droog. De twee helft van april zorgde voor een noordelijke stroming met windkracht 7 en veel regen. Mei was ook zeer nat en wisselvallig, evenals het begin van juni. Pas vanaf 22 juni werd het zomers.



Boomleeuwerik – foto: George Hageman

Het broedseizoen 2024 vertoont veel gelijkenis met de vijf voorgaande jaren. Struweelbroeders bleven min of meer stabiel laag: Fitis (8), Grasmus (2), Nachtegaal (2), Braamsluiper (1), Zwartkop (3), Tuinfluiter (1), Heggenmus (5), Winterkoning (2). Het effect van herstellend struweel is nog niet terug te zien in de broedresultaten. De Boomleeuwerik, die je vanaf februari al hoort zingen, doet het heel goed (11). De Vink (18) is de meest talrijke broedvogel. Gelukkig handhaaft de Roodborsttapuit zich in de Adelaarsvaren met 3 territoria. De mezen doen het goed: Koolmees (11) en Pimpelmees (11), Staartmees (1). Roodborst (6) en Tjiftjaf (4) hadden een goed seizoen. De Gekraagde Roodstaart lijkt wat op retour: met 5 territoria de laagste score sinds 2017. Ook de Grote Bonte Specht (2) broedt hier minder, door gebrek aan geschikte bomen. De Grote Lijster (2) wordt steeds algemener, terwijl de Merel (1) het moeilijk heeft. Tijdens de speciale avondtelling konden dit jaar geen territoria van

Broedvogelmonitoring BMP plot Hoekgatterduin								
Soort	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Appelvink	0	0	0	0	1	0	0	0
Boomkruiper	2	2	2	3	5	5	3	3
Boomleeuwerik	8	9	7	6	10	11	12	11
Boompieper	13	11	9	6	4	6	6	5
Bosuil	0	0	0	0	0	1	1	0
Braamsluiper	2	3	5	1	3	2	1	1
Buizerd	0	0	0	1	0	0	0	0
Ekster	0	1	1	3	1	0	0	0
Fitis	23	21	17	13	9	11	10	8
Gaai	2	4	2	1	1	0	0	1
Gekraagde Roodstaart	9	8	10	6	8	6	6	5
Glanskop	0	0	0	0	0	0	0	0
Grasmus	11	9	9	9	7	4	4	2
Grauwe Gans	0	0	0	1	0	0	0	1
Groene Specht	0	0	2	0	0	1	0	0
Groenling	0	0	1	0	0	1	0	0
Grote Bonte Specht	5	4	3	4	4	3	3	2
Grote Lijster	1	0	1	1	1	2	2	2
Heggenmus	9	6	5	7	5	4	5	5
Holenduif	1	1	0	0	0	0	0	1
Houtduif	4	4	2	2	5	0	2	0
Houtsnip	0	1	2	2	0	1	2	0
Kneu	3	2	3	1	3	1	1	1
Knobbelzwaan	0	0	0	1	1	1	1	0
Koolmees	14	11	8	10	8	13	8	11
Krakeend	1	0	0	1	0	1	0	1
Kramsvogel	0	0	1	0	0	0	0	0
Kuifeend	0	0	0	0	1	0	2	1
Meerkoet	1	0	1	3	3	2	3	3
Merel	4	4	4	3	4	4	3	1
Nachtegaal	2	2	4	1	2	3	2	2
Nijlgans	0	0	0	1	0	0	0	0
Pimpelmees	10	9	4	6	8	9	9	11
Putter	1	0	0	0	0	1	3	1
Roodborst	5	0	1	5	2	0	2	6
Roodborsttapuit	3	3	4	3	2	2	2	3
Staatmees	2	1	0	0	1	0	2	1
Tjiftjaf	3	1	1	1	0	2	1	4
Tuinfluiter	6	3	4	3	3	2	4	1
Vink	14	14	13	13	14	15	16	18
Wielewaal	1	0	1	1	0	0	0	0
Wilde Eend	3	2	3	3	2	3	2	2
Winterkoning	6	4	2	2	1	4	4	2
Witte Kwikstaart	2	1	0	1	0	1	0	0
Zanglijster	2	0	1	0	1	1	1	0
Zwarte Kraai	4	3	2	2	2	2	2	3
Zwartkop	2	3	1	4	2	1	2	3
<b>Totaal aantal territoria</b>	<b>179</b>	<b>147</b>	<b>136</b>	<b>131</b>	<b>124</b>	<b>126</b>	<b>127</b>	<b>122</b>
<b>Totaal aantal soorten</b>	<b>34</b>	<b>29</b>	<b>34</b>	<b>36</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>33</b>	<b>32</b>

de Houtsnip worden geteld. Doordat het Oosterkanaal bij dit plot hoort, staan er ook watervogels in de lijst. Meestal zien we geen jongen, maar op 24 mei zagen we een Wilde Eend met pullen.



Wilde Eend pullen – foto: George Hageman



# Broedvogelinventarisatie AWD Schrama 2024

George Hageman, Leo Schaap, Jaap Deelder

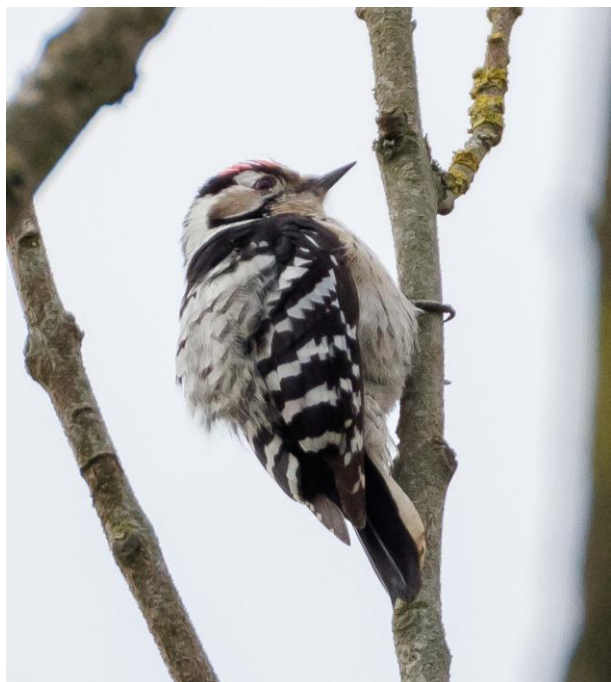
Schrama ligt vanaf de AWD-ingang De Zilk direct rechts over de brug over het Oosterkanaal. Dit vogelrijke gebied is heel gevarieerd en heeft naast struweel veel bos. Het is een genot om hier te inventariseren. Het struweel langs het Oosterkanaal is nog intact. De bossen zijn gemengd en bevatten veel loofhout. Vooral de oude Abelen zijn geliefd bij holenbroeders, omdat spechten er veel gaten in gehakt hebben. Van begin maart tot half juni hebben we negen keer geïnventariseerd.

Het is een rijk gebied met 40 soorten vogels, hoewel het aantal territoria licht afnam (170).

Zodra je het gebied in loopt vanaf de brug, hoor je direct een koor van zingende Vinken (24) en Winterkoningen (10). Een leuke nieuwkomer, die aan een opmars bezig is, is de Appelvink (2). Ook een nieuw territorium voor Spotvogel (1) en Roodborsttapuit (1).

Het gebied is bezaaid met (recent) omgewaaide bomen. De spreuwenkolonie heeft daardoor andere nestbomen moeten zoeken, deels buiten Schrama. Het aantal Spreuwen is gehalveerd (14).

De Havik, die in voorgaande jaren door Nijlganzen van het nest werd gepest, probeerde het opnieuw met een ander heel hoog nest (18 meter). Toch is het Fred Koning (83) en



Kleine Bonte Specht – foto: George Hageman

zijn zoon Henk Jan (45) gelukt om het nest te volgen. Op 20 april waren er vier eieren en op 25 mei drie jongen van 4-5 dagen oud. Op 12 juni konden twee jongen (2 x ♂) geringd worden. Op 12 juli vond Fred in het bos onder het nest diverse prooien (postduif, Zwarte Kraai, Ekster, Torenvalk, Sperwer) en enkele staartpennen van een jonge Havik, die gezien de lengte van de pennen nog niet uitgevlogen kon zijn. Wat er gebeurd is, was niet te achterhalen. Predatie door Boommarter?

Soort	Broedvogelmonitoring BMP plot Schrama							
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Appelvink	0	0	0	0	1	0	0	2
Boomklever	0	0	0	0	1	2	4	2
Boomkruiper	5	6	6	8	10	10	8	9
Boomleeuwerik	1	5	2	4	2	3	4	3
Boompieper	6	5	3	7	2	2	2	3
Bosuil	0	1	1	1	0	1	1	0
Braamsluiper	2	0	0	0	2	0	1	1
Buizerd	1	0	0	1	0	1	1	1
Fitis	8	7	7	8	5	6	5	5
Fluiter	1	0	1	0	0	0	0	0
Gaai	1	2	1	2	2	1	1	1
Gekraagde Roodstaart	9	6	8	7	10	10	11	7
Glanskop	0	0	0	0	0	1	0	0
Grasmus	5	3	4	1	2	3	2	1
Grauwe Gans	0	0	1	0	1	0	0	0
Grauwe Vliegenvanger	0	1	2	2	3	2	6	2
Groene Specht	1	1	1	0	0	1	3	1
Groenling	0	0	1	0	1	0	0	0
Grote Bonte Specht	5	5	6	6	8	4	5	5
Grote Lijster	0	1	1	2	3	2	3	2
Halsbandparkiet	1	3	2	0	1	0	1	1
Havik	1	1	1	1	1	1	1	1
Heggenmus	1	4	2	2	1	0	0	2
Holenduif	1	2	3	3	1	3	4	3
Houtduif	4	4	4	3	3	2	2	2
Houtsnip	0	0	0	0	0	0	2	0
Kleine Bonte Specht	1	1	2	2	1	2	2	4
Kneu	0	0	0	0	0	0	0	0
Koekoek	1	0	0	0	0	0	0	0
Koolmees	10	12	9	12	10	11	9	10
Kuifmees	0	0	0	0	1	0	1	0
Merel	5	5	7	4	5	4	3	3
Nachtegaal	2	5	4	3	1	3	4	3
Nijlgans	1	1	2	1	1	1	0	1
Pimpelmees	8	8	13	9	11	9	10	10
Putter	1	0	0	1	0	1	1	1
Roodborst	5	6	2	9	4	7	8	8
Roodborsttapuit	0	0	0	0	0	0	0	1
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	1
Spreeuw	20	40	40	35	39	40	30	14
Staartmees	2	1	1	1	3	1	0	3
Tijftjaf	9	8	6	6	5	4	9	8
Tuinfluiter	4	3	4	3	5	5	3	4
Vink	22	21	19	22	23	22	27	24
Vuurgoudhaan	0	0	0	1	0	0	0	0
Wielewaal	1	1	0	1	1	1	1	1
Winterkoning	8	10	6	7	7	7	9	10
Zanglijster	4	1	3	4	3	2	2	3
Zwarte Kraai	2	1	2	1	1	1	2	2
Zwartkop	3	9	6	6	4	6	5	5
<b>Totaal aantal territoria</b>	<b>162</b>	<b>190</b>	<b>183</b>	<b>186</b>	<b>185</b>	<b>182</b>	<b>193</b>	<b>170</b>
<b>Totaal aantal soorten</b>	<b>36</b>	<b>34</b>	<b>36</b>	<b>35</b>	<b>38</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>40</b>

Bosuil en Houtsnip werden dit jaar niet genoteerd. Wel een territorium van een Buizerd.

Er broeden drie soorten spechten in Schrama: Grote Bonte (5), Groene (1) en Kleine Bonte (4).

Succesvol waren verder Boomkruiper (9), Koolmees (10), Pimpelmees (10), Roodborst (8), Heggenmus (2) en Staartmees (3). De zang van de Wielewaal werd genoteerd, maar of er ooit een jonge Wielewaal is uitgevlogen, betwijfelen we. Stabiele broeders in Schrama zijn verder Holenduif (3), Houtduif (2), Grote Lijster (2), Zanglijster (3), en Merel (3). De vogels van het struweel bleven ook min of meer stabiel: Braamsluiper (1), Fitis (5), Grasmus (1), Nachtegaal (3), Tuinfluiter (4) en Zwartkop (5).

Afnemend: Boomklever (4 →2), Gekraagde Roodstaart (11 →7), Grauwe Vliegenvanger (6 →2). Op naar het nieuwe seizoen!



# Broedvogelinventarisatie AWD Paardenkerkhof 2024

Paul Stelder en Hans Cornet



Vroeg op weg naar het Paardenkerkhof - foto: Hans Cornet

Na ons debuutjaar 2023 is het gebied Paardenkerkhof in de AWD in 2024 opnieuw door ons geïnventariseerd. Zoals beschreven in het artikel in De Strandloper van maart 2023 zijn Hans Cornet en Paul Stelder verantwoordelijk voor de rondgangen, maar zij zijn ook dit jaar bij toerbeurt ondersteund door Leo Schaap, George Hageman of Jaap Deelder. Dat was dit jaar extra nuttig, omdat Hans geruime tijd door een onwillige knie niet in staat was door het soms ruige terrein te struinen.

In 2023 is het gebied dus na lange tijd opnieuw geïnventariseerd met als conclusie dat het een zeer rijk gebied is geworden met enkele duidelijke veranderingen ten opzichte van de periode 1980 en 1984 toen het gebied ook op broedvogels is onderzocht. Dit jaar is ook ons gebied natuurlijk getekend door de enorme hoeveelheden water die in de winter 2023-2024 en het voorjaar van 2024 zijn gevallen: het Paardenkerkhof zelf is daardoor grotendeels onbegaanbaar geweest en wij zijn verrast door grote aantallen watervogels. Behalve de vlakte van het Paardenkerkhof en enkele aangrenzende bospercelen is de rest van ons gebied hoger gelegen en daar is geen zichtbare invloed geweest van de verhoogde waterstand.

In totaal hebben we tussen 5 maart en 9 juni 9 bezoeken afgelegd. Eénmaal zijn we in de andere richting door het plot gegaan. Er is geen avondbezoek afgelegd. In het eerste jaar 2023 waren de aantallen territoria gemiddeld wat hoger dan in 2024. Met name het aantal getelde Fitissen is veel lager. Zoals gezegd hebben we wel watervogels als Bergeend en Grauwe Gans dit voorjaar lang in het gebied gezien en ze zijn ook als territorium aangemerkt, maar er is geen indicatie dat ze ook echt gebroed hebben. Een paartje Kieviten heeft ook een territorium gekregen.

In het Oosterkanaal zien we tijdens elke rondgang nog veel meer watervogels als Krakeend, Meerkoet, Wilde Eend en altijd een aantal Kuifeenden. Deze noteringen blijken uiteindelijk een aantal broedparen te hebben opgeleverd.

Een paartje Knobbelzwanen zit elk jaar op een zeer ongelukkige plaats bij de dam over het Oosterkanaal. Veel wandelaars, hardlopers en vogelaars moeten op korte afstand langs het nest, dat ook dit jaar duidelijk in wording was. We hebben enkele malen een boze reactie van de zwanen ervaren, maar we hebben geen eieren gezien. Waarschijnlijk is het nest door de boswachters verwijderd

BMP Paardenkerkhof - 48,5 ha				
Soort / Jaar	1980	1984	2023	2024
Appelvink	0	0	1	1
Bergeend	0	0	0	2
Boomklever	0	0	1	0
Boomkruiper	1	1	11	8
Boomleeuwerik	1	0	10	12
Boompieper	11	7	7	9
Bosuil	1	0	0	0
Braamsluiper	4	2	2	0
Buizerd	0	0	1	1
Ekster	7	3	0	0
Fazant	16	5	0	0
Fitis	32	31	33	24
Gaai	4	2	1	2
Gekraagde Roodstaart	7	4	12	11
Grasmus	5	8	7	10
Graspieper	0	0	0	1
Grauwe Gans	0	0	0	2
Grauwe Vliegenvanger	0	0	2	1
Groene Specht	2	2	1	0
Groentling	1	0	0	0
Grote Bonte Specht	2	2	7	8
Grote Lijster	0	0	1	1
Halsbandparkiet	0	0	1	1
Heggenmus	14	15	3	7
Holenduif	0	0	1	2
Houtduif	12	23	1	2
Houtsnip	0	0	1	0
Kauw	1	1	0	0
Kievit	2	0	0	1
Kleine Bonte Specht	0	0	1	1
Kneu	8	5	2	3
Knobbelzwaan	0	0	1	1
Koekoek	1	1	1	0
Koolmees	12	20	15	18
Krakeend	0	0	1	2
Kuifeend	4	0	5	5
Meerkoet	0	0	3	3
Merel	7	9	4	3
Nachttegaal	9	9	1	0
Nijlgans	0	0	1	1
Paapje	1	2	0	0
Pimpelmees	4	6	15	9
Putter	0	0	3	2
Roodborst	8	4	9	9
Roodborsttapuit	0	0	7	6
Scholekster	2	0	0	0
Slobeend	1	0	0	0
Spreeuw	1	0	0	1
Sperwer	0	0	0	1
Sprinkhaanzanger	2	0	0	0
Spotvogel	1	1	0	0
Staartmees	1	0	0	0
Tapuit	7	3	0	0
Tijftjaf	2	1	10	9
Tuinfluiter	2	2	5	5
Torenvalk	0	0	0	1
Turkse Tortel	1	0	0	0
Veldleeuwerik	6	0	0	1
Vink	0	0	31	28
Wielewaal	0	0	1	0
Wilde Eend	6	0	2	3
Winterkoning	12	7	14	10
Witte Kwikstaart	0	0	2	0
Wulp	2	0	0	0
Zanglijster	0	0	1	1
Zwarte Kraai	1	2	2	3
Zwartkop	4	0	10	9
<b>Aantal territoria</b>	<b>228</b>	<b>178</b>	<b>251</b>	<b>241</b>
<b>Aantal soorten</b>	<b>43</b>	<b>28</b>	<b>45</b>	<b>45</b>
<b>Aantal territoria per 100 ha</b>	<b>470</b>	<b>367</b>	<b>518</b>	<b>497</b>



toen het op dit punt te gevaarlijk leek te gaan worden. We zijn benieuwd of zij het volgend jaar weer gaan proberen. Het buizerdnest dat in 2023 bewoond leek, was dit jaar verwaaid en niet verzorgd. We hebben de Buizerd wel een aantal malen waargenomen, maar geen nieuw nest gezien, toch is een broedpaar op de lijst gekomen.



*Roodborsttapuit – foto: Hans Cornet*

Er zijn ook territoria gevormd van een Sperwer en een Torenvalk. De Sperwer is gezien met prooi of nestmateriaal (?). Van de Torenvalk zijn 3 waarnemingen ingevoerd waarvan twee als territoriaal gedrag (?). Voldoende waarnemingen maar geen indicatie dat ze er ook echt gebroed hebben. De teruggang in het aantal Damherten is ook in ons gebied nadrukkelijk zichtbaar geweest. De cijfers die de AWD voor 2024 heeft opgegeven van de reductie van het aantal Damherten ( maart 2023: 1800, april 2024: 1100 ) zijn

hoopgevend voor de herstelkans van het struweel en daarmee wellicht ook voor soorten als de Nachtgaal, die in het aangrenzende gebied langs het Oosterkanaal (Schrama) nog wel duidelijk te horen is geweest.

Het totale aantal territoria is met 241 nog steeds hoog en wij zijn dan ook blij in zo'n soortenrijk gebied onze rondes te mogen lopen. De zingende vogels, de kleurrijke luchten en het gevoel bijna alleen door deze prachtige natuur te gaan, maken het elke keer weer een feest om een ronde te maken. De bomen worden weer groen, de Meidoorns geven hun heerlijke geur en de varens maken het steeds moeilijker tussen de bomen een weg te vinden. Na de winter met kou en kunstlicht komt het voorjaar als geroepen.



*Appelvink – foto: Leo Schaap*

Ook dit jaar hebben we de Appelvink ongeveer op dezelfde plaats gehoord en nu ook heel duidelijk gezien. Wat een prachtige vogel en Leo heeft hem heel mooi kunnen vastleggen.



*BMP'ers in hun element – foto: Hans Cornet*

# Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld-West 2024

Geïnvventariseerd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter (verslag/foto's)

## Terreinomschrijving/algemeen

Het Wolfsveld ligt met zijn 35 hectare langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal en wordt verder begrensd door het Finleyweggetje aan de zuidoostkant en de Ruigenhoeker Schulpweg in het noorden. Het is een afwisselend geaccidenteerd terrein met een vijftal dellen, waaronder het Abelendel, het Spejndel, het Biezenvlak en het Ronde Vlak. Het kent een variatie aan begroeiing van Meidoorn, Berk, Duinliguster, Vlier, Ratelpopulier en Duindoorn.

De basisbegroeiing van lage struiken en riet is een aantal jaren geleden in diverse dellen grondig verwijderd. De laatste jaren lijken verdroging en vernatting elkaar in sterkere mate af te wisselen.

## Toelichting op de inventarisatie 2024

Als je na 15 jaar het Wolfsveld voor de zestiende maal binnentreedt om in de tweede helft van maart met de broedvogelinventarisatie van start te gaan, denk je het allemaal wel zo'n beetje te kennen. Maar dan blijkt de natuur toch weer iets nieuws voor je in petto te hebben, en wel water in ongekende hoeveelheden. Alle dellen zijn plassen geworden, struiken en bomen staan grotendeels onder water en diverse paden zijn min of meer onbegaanbaar door het vele water plus de nodige modder. Voor de oudere waarnemer dient zich zo een lastig

scenario aan, want omwegen zijn niet altijd makkelijk te vinden. Na één keer rondploeteren komen wij tot een radicale ingangswijziging. Niet langer aan de oostkant bij het ook al ondergelopen zweefvliegerterrein, waar we het eerste stuk met de fiets doen, wat nu nauwelijks meer haalbaar is. Wij kijken daarom uit naar de noordwestelijke ingang aan het oorlogspad richting Zandvoort. We hoeven hier nauwelijks te fietsen en kunnen zo naar ons vertrouwde koffiëlekje in het Biezenvlak lopen - met vaak nog een Blauwborst erbij ook!

Het blijft een lastig inventarisatiejaar met verschillende keren regenbuien - één keer zelfs helemaal afgezegd daarom - en ook nogal eens harde wind uit de noord. Blijft er dan nog wel wat te genieten over? Zeker wel! Zo worden wij verblijd door talloze watervogels die wij hier normaal gesproken eigenlijk weinig of helemaal niet zien. Naast Meerkoet, Wilde Eend en Grauwe Gans die we hier al wel eens zagen, zorgen de watermeertjes nu voor aanvulling met Dodaars, Bergeend, Krooneend en Krakeend. Ook nemen wij meer dan anders groepjes rondvliegende Oeverzwaluwen waar. Al met al zien wij in 2024 ongeveer hetzelfde aantal soorten - 20 versus 19, maar is het totaal aantal territoria duidelijk lager dan in 2023 - 78 versus 94. Duidlijkste daling vooral bij Gekraagde Roodstaart, Boompieper en Koolmees. Weer terug zien we deze keer Winterkoning, Braamsluiper en Tuinfluiter.

Bij de zoogdieren zijn de Damherten, na de stijging van afgelopen jaar weer sterk gedaald: van 115 naar 45! De Konijnen leken vorig jaar geheel verdwenen - mede onder



Al zwoegend vanaf de oostkant op weg naar het Wolfsveld in de Waterleidingduinen





*Ochtendgloren bij onze nieuwe ingang aan de noordwestkant met gelijk al een ondergelopen delletje*

invloed van een virusinfectie - maar zijn dit jaar - ook als gevolg van een importoperatie - weer aan het terugkomen: van 0 naar 5.

Gelukkig zien we dit jaar ook weer eens een Vos.

Van eind maart tot eind mei brengen wij een negental bezoeken aan de Wolfsveld kavel binnen het waterleidingduin van ca. 7 tot 10 uur in de ochtend.

Nu een overzicht meer in detail.

Van de vaste drie soorten uit de beginperiode is de Heggenmus op 4 territoria blijven staan, is de Koolmees met 3 territoria gedaald van 7 naar 4 en de Vink met 2 territoria van 12 naar 10.

Later in het broedseizoen bestaat de top drie uit Nachtegaal, Fitis en Grasmus. Fitis en Nachtegaal zijn gelijk gebleven met resp. 17 en 6 territoria, maar de Grasmus is nog verder gedaald van 6 naar 5.

Achteruitgang dit jaar vooral bij de Gekraagde Roodstaart van 5 naar 1, de Boompieper van 8 naar 5 en de Koolmees van 7 naar 4. Ook lagere scores bij de Roodborsttapuit van 3 naar 1, de Merel van 5 naar 3, de Pimpelmees en Kneu beide van 4 naar 2, de Blauwborst van 2 naar 1 en bij Turkse Tortel en Zwarte Kraai - beide van 1 naar 0.

Gelukkig dit jaar ook nog een paar hogere scores voor de Tjiftjaf van 3 naar 5, voor de Winterkoning, de

Braamsluiper en de Tuinfluiter, alle drie van 0 naar 2 en voor de Gaai weer eens van 0 naar 1. Idem als vorig jaar scoren Koekoek met 1 en Boomleeuwerik met 4.

Gemist worden dit jaar o.a. de Roodborst, Zwartkop, Ekster en Zwarte Kraai.

Overvliëgend zijn waargenomen: Zilvermeeuw, Aalscholver, Sperwer, Zwarte Kraai, Grauwe Gans, Kievit, Ekster, Houtduif, Witte Kwikstaart, Boerenzwaluw, Oeverzwaluw, Blauwe Reiger, Bergeend.

*Al met al is deze zestiende keer voor ons een jaar geweest met nieuwe horizonten, weliswaar minder maar toch ook veel anders dan andere waarnemingen en een bijzonder zicht op wat de natuur wel niet allemaal voor ons in petto kan hebben.*

*Benieuwd kijken wij daarom uit naar onze volgende serie bezoeken aan het geliefde Wolfsveld.*



# Broedvogelinventarisatie AWD de Westhoek 2024

Geïnvventariseerd door Dini Thibaudier, Hanneke Oltheten en Hugo Langezaal (verslag/foto's)

Zoals op zoveel plaatsen in de duinen, stond een groot deel van De Westhoek in 2024 onder water. Met name het noordwestelijke deel, dat grenst aan het Haasveld, stond tot diep in de zomer onder water. Dat zorgde voor een bijzonder jaar met prachtige waarnemingen. Eigenlijk te veel om op te noemen, maar wij doen toch een poging. Een greep uit de soorten die wij zagen in dit prachtige deel van de Waterleidingduinen: Bosruiter, Breedbekstrandloper, Geoorde Fuut, Groenpootruiter, Kleine Strandloper, Krombekstrandloper, Regenwulp, Steltkluut, Temmincks Strandloper, Waterral, Zilverplevier, Zomertaling en Zwarte Ruiter. Naast al deze soorten trok al het water ook ontzettend veel vogelaars aan. Een aantal gelukkige zielen konden enkele superzeldzame soorten bijschrijven, zoals Amerikaanse Wintertaling, Griel en Groene Bijeneter (!). Verder hadden ook vele soorten eenden de ontstane plassen in grote aantallen ontdekt. Pas in augustus begon het weer droog te vallen.



De Westhoek onder water

Al die nattigheid leverde ons, naast natte voeten, ook een aantal nieuwe soorten broedvogels voor De Westhoek op sinds de start van de tellingen (1986). Een bijzonder jaar dus!



Natte voeten

Nieuwkomers als broedvogel waren dit jaar Bergeend, Dodaars, Geoorde Fuut, Slobeend, Tafeleend en Zomertaling (zie tabel). Meerkoet en Wilde eend waren geen nieuwkomer, aangezien de tellingen in 2023 al één territorium hadden opgeleverd. Daarentegen werden in 2024 wel 14 territoria van Meerkoet vastgesteld, waarvan bij de meesten ook daadwerkelijk

nesten zijn aangetroffen. Naast Meerkoet zijn van Wilde Eend, Slobeend, Bergeend, Tafeleend, Dodaars en

BMP De Westhoek - Aantal territoria			
Soort	2022	2023	2024
Bergeend	0	0	1
Blauwborst	0	1	0
Boomkruiper	0	1	0
Boomleeuwrik	14	11	12
Boompieper	11	9	13
Braamsluiper	1	0	1
Dodaars	0	0	2
Fitis	9	7	13
Gaai	0	2	2
Gekraagde roodstaart	12	15	13
Geoorde fuut	0	0	1
Grasmus	10	7	5
Grote lijster	2	2	1
Heggenmus	4	1	0
Kievit	3	2	5
Kleine plevier	0	1	2
Kneu	3	3	2
Koekoek	1	1	0
Koolmees	17	13	11
Meerkoet	0	1	14
Pimpelmees	8	7	6
Putter	0	0	2
Rietgors	3	1	1
Roodborsttapuit	7	10	8
Slobeend	0	0	1
Spotvogel	1	0	0
Tafeleend	0	0	1
Tjiftjaf	5	0	5
Tuinfluit	0	0	0
Vink	18	16	13
Wilde eend	0	1	3
Winterkoning	0	1	0
Witte kwikstaart	1	0	1
Zomertaling	0	0	1
Zwartkop	0	0	2
<b>Totaal aantal territoria</b>	<b>130</b>	<b>113</b>	<b>142</b>
<b>Totaal aantal soorten</b>	<b>19</b>	<b>22</b>	<b>28</b>

Geoorde Fuut jongen waargenomen. Dwars door de grote plas die was ontstaan op de grens met het Haasveld, loopt ook de grens van ons kavel. Het was dus erg lastig om met zekerheid vast te stellen of territoria ook daadwerkelijk binnen de grenzen van ons kavel lagen. Rondom de gehele waterpartij zijn zeker drie paren Geoorde Fuut, minimaal drie paar Dodaars en een veelvoud aan allerlei eenden vastgesteld. Half juli is nog een Kuifeend met 11 pullen waargenomen in ons kavel, welke niet in de BMP-telling is opgenomen. Al die vogels hebben hier rustig kunnen vertoeven dankzij tijdig ingrijpen van Waternet, die het gebied rondom deze waterpartij afsloot voor wandelaars zodat vogels niet werden verstoord. Zeker wat vroeger in het jaar kwamen we af en toe toch nog vastberaden luitjes tegen die per se hun vaste rondje moesten lopen en daarbij alle vogels opjoegen.

Ondanks dat een groot deel van onze aandacht naar alle nieuwe watervogels ging, hebben we weer flinke aantallen "gewone" duinsoorten vastgesteld in 2024 (zie tabel). De soortensamenstelling schommelt altijd iets, maar struweelsoorten gaan nog steeds achteruit of ontbreken.



Vooralsnog doen holenbroeders als Gekraagde Roodstaart en Koolmees het goed, maar we verwachten deze achteruit te zien gaan met het omvallen van oude Meidoorns en Vlieren.

Overige leuke waarnemingen die we dit jaar deden, waren die van een overvliegende Visarend en een Zwartkopmeeuw. Ook zagen we meerdere malen een Purperreiger heen en weer vliegen. Rond eind april doen steevast groepjes Beflijsters ons kavel aan. Ook komen we geregeld Argusvlinders tegen en dit jaar ook een Veenmol.

Op 16 juni zagen we een juveniele Bontbekplevier rondlopen bij de plas tussen een hoop (minimaal 22) adulte exemplaren. Vanaf eind april tot diep in juli werden vaak Bontbekplevieren waargenomen door de vele waarnemers, waarvan we geen enkele broedverdachte waarneming tegenkomen op Waarneming.nl. Waarschijnlijk kwam de juveniele vogel uit een vroeg legsel (2024) van elders.



*Veenmol*

Een ander merkwaardig tafereel dat plaatsvond, had betrekking op twee fotografen en een stel Vossen. Tijdens een inventarisatie zagen we plotseling twee personen midden in het duin op de buik liggen met de lenzen gericht op een vast punt. Dat trok natuurlijk onze aandacht. Vanaf een meter of 50 zagen we vlak bij de fotografen ineens een Vos staan. Gek genoeg bleef de Vos staan en keek in onze richting, bijna vragend om hulp. Vervolgens zagen we drie jonge welpjes achter de moervos (aanname) aan dartelen. Wat bleek? De



*Beflijster*

fotografen hadden zich (bewust) binnen een meter of tien recht voor een vossenhol gepositioneerd. Uiteraard vond moedervos dat niet zo leuk en probeerde ze de drie welpen mee te lokken en te verplaatsen. Toen dat eenmaal lukte, kwamen de twee fotografen op ons afgestormd en begonnen ze gelijk te blaffen dat we het niet op Waarneming.nl mochten zetten. Anders zou het mensen trekken die de Vossen zouden verstoren. Heel even hebben we geprobeerd ze te doen laten inzien wat hun acties dan voor gevolgen hadden, maar dat was een verloren zaak. Ach ja, het leverde ons nog wat mooie foto's op van moedervos met welpen (van gepaste afstand). Twee weken later stond er een mooi bordje van Waternet dat het gebied tijdelijk niet betreden mocht worden. Eigenlijk hopen we voor volgend jaar dat we de Westhoek weer met iets minder waarnemers hoeven te delen. Al maken alle bijzondere soorten een hoop goed. Die mogen de omgeving van De Westhoek in 2025 nog wel aandoen. Tot volgend jaar!



*Moervos met welpen*

# Broedvogelinventarisatie ZHL Langeveld-Vogelaardreef 2024

*Gab de Croock en Jos Zonneveld.*

Na een zeer regenachtig najaar en winter was het maar weer afwachten hoe ons telgebied er bij zou liggen. En inderdaad, dat viel vies tegen. Een groot deel van het bos onder de duinrand was onbegaanbaar door het vele regen- en kwelwater. Hierdoor was het nodig om onze inmiddels vaste telroute enigszins aan te passen. Blijkbaar hadden de vogels geen last van al het water want in de maand maart werd al weer volop gezongen en territoriaal gedrag vertoond. Vaste bewoners van het gebied zoals Appelvink, Boomklever, Boomkruiper, Winterkoning en Grote Bonte Specht toonden weer hun aanwezigheid. Dit jaar konden we na een afwezigheid van enkele jaren weer genieten van de zang van de Grote Lijster.

In de winterperiode waren enkele grote oudere bomen gekapt, waardoor de Groene Specht zich niet meer liet zien of horen. Al jaren zagen we de Buizerd boven het gebied cirkelen en was er een vermoeden dat deze in het gebied zou broeden. Dit jaar werd daadwerkelijk het nest in een hoge den gevonden.

De daling van het aantal Fitissen heeft zich niet voortgezet en blijft steken op een gemiddelde van ca. 7 territoria. De Gekraagde Roodstaart blijft al jaren stabiel met vier territoria langs het fietspad bij de duinrand. De Grauwe Vliegenvanger werd door ons dit jaar niet waargenomen ondanks het extra gebruik van de app. Merlin. Doordat er in tegenstelling tot het vorige jaar, weer overjarig riet aanwezig was, was er weer één paartje Kleine Karekiet aanwezig. De Roodborst had dit jaar een uitschieter naar 18 territoria. Daartegenover deed de Tjiftjaf het een stukje minder met 9. Van de Nachtegaal zijn er nog slechts 3 territoria over aan de zuidkant van de Langevelderslag. Aan de noordzijde van de Langevelderslag is de onderbegroeiing door de vraat van het Damhert, nagenoeg geheel verdwenen, met uitzondering van de begroeiing rond het boswachtershuis. Dit geeft een trieste aanblik. Dit is waarschijnlijk de oorzaak van de achteruitgang van de struwelbroeders. Het aantal territoria is dit jaar gedaald naar een dieptepunt van 201, ik hoop niet dat we in de toekomst onder de 200 raken, want dan is er toch iets goed mis met dit mooie stukje natuur.

BMP ZHL Vogelaardreef 2019 t/m 2024													
Soort	2019	2020	2021	2022	2023	2024		2019	2020	2021	2022	2023	2024
Appelvink	2	1	2	2	2	2	Kleine Bonte Specht	1	3	4	1	3	2
Bonte Vliegenvanger	0	1	0	0	0	0	Kleine Karekiet	3	2	3	1	0	1
Boomklever	3	2	1	1	2	2	Koekoek	1	0	1	1	0	0
Boomkruiper	9	11	11	7	9	8	Koolmees	20	15	15	13	13	12
Boompieper	6	3	2	1	2	0	Meerkoet	4	5	7	5	6	7
Bosuil	1	0	1	1	1	0	Merel	13	16	15	16	19	13
Braamsluiper	0	1	0	0	0	0	Nachtegaal	6	7	3	4	2	3
Buizerd	1	0	0	0	0	1	Nijlgans	0	1	0	0	1	0
Dodaars	0	1	2	1	1	1	Pimpelmees	16	14	13	12	13	15
Fitis	10	7	4	4	6	7	Putter	1	1	0	2	1	2
Fluiter	1	0	0	0	1	0	Rietgors	1	0	0	0	0	0
Gaai	4	4	4	2	3	2	Roodborst	13	19	13	13	10	18
Gekraagde Roodstaart	5	6	5	4	4	4	Sperwer	1	0	0	0	1	0
Glanskop	1	3	5	2	2	3	Staartmees	2	2	2	2	2	1
Goudhaan	2	0	0	0	0	0	Tjiftjaf	11	10	10	13	14	9
Grasmus	2	0	0	1	0	0	Tuinfluiter	4	2	1	3	3	2
Grauwe Gans	1	1	0	0	1	1	Turkse Tortel	3	1	1	1	0	0
Grauwe Vliegenvanger	2	3	2	1	2	0	Vink	17	21	19	18	21	21
Groene Specht	1	0	1	2	1	0	Waterhoen	3	1	2	0	1	1
Groenling	3	4	2	2	2	1	Wielewaal	1	1	0	0	0	0
Grote Bonte Specht	7	6	8	7	6	6	Wilde Eend	1	2	1	2	1	0
Grote Lijster	1	0	0	0	0	1	Winterkoning	21	16	16	18	18	17
Halsbandparkiet	1	1	0	1	1	1	Witte Kwikstaart	4	2	2	2	1	2
Heggenmus	3	6	3	5	3	2	Zanglijster	6	4	9	7	6	7
Holenduif	4	3	3	2	3	3	Zwarte Kraai	4	4	5	4	3	3
Houtduif	10	7	10	6	8	10	Zwartkop	14	16	9	11	15	10
Houtsnip	0	1	0	0	0	0	<b>Totaal aantal territoria</b>	<b>251</b>	<b>237</b>	<b>217</b>	<b>202</b>	<b>214</b>	<b>201</b>
Kauw	0	0	0	1	0	0	<b>Totaal aantal soorten</b>	<b>48</b>	<b>43</b>	<b>38</b>	<b>41</b>	<b>41</b>	<b>36</b>



# Broedvogelinventarisatie Nieuw Leeuwenhorst 2024

*Marian van Zijderveld, Anja Vink en Claire Schaap*

Ook in 2024 hebben Anja, Claire en Marian een deel van Nieuw Leeuwenhorst op broedvogels geïnventariseerd volgens de richtlijnen van Sovon. Evenals voorgaande jaren bezochten we daarvoor het officiële Sovon plot, namelijk het oude bosgebied aan de zuidzijde, ongeveer 15,7 ha groot, gelegen tussen de grote vijver en de Gooweg en aan de kant van het Westeinde tot aan de oude vuilnisbelt.

Er zijn in totaal 10 bezoeken geweest in de periode van 1 maart 2024 tot 1 juni 2024. Hiervan vond 1 bezoek overdag plaats, 6 bezoeken bij zonsopgang en 3 bezoeken in de vroege ochtend. Net als voorgaande jaren hebben we tijdens ieder bezoek de waarnemingen direct ingevoerd met de app Avimap van Sovon.



*Zanglijster – foto: Marian van Zijderveld*

We troffen overwegend droog weer tijdens onze telling, af en toe een ochtend met een spatje regen. Vorst hebben we in die periode tijdens het lopen niet gehad. De laatste ochtend, 1 juni, waaide het hard en viel er regelmatig regen. Niet erg gunstig om te inventariseren, wat wel bleek uit het totaal aantal waarnemingen, 60, het laagst van deze hele periode.

Tijdens onze eerste telling was het nog erg nat in het bos. Het water in de grote vijver stond heel hoog, zelfs het kijkscherp was zonder natte voeten niet bereikbaar en verschillende bomen stonden onder water. We zagen een groep van zo'n 50 op de grond voedselzoekende Kepen en ook een groep Koperwieken in de bomen. Een Buizerd streek neer aan de rand van het bos en liet zich goed zien. Ook leuk om een Ree door het bos te zien lopen, die zodra deze ons zag, zich met grote sprongen uit de voeten maakte. Incidenteel zagen we een Haas.

Tijdens ons tweede bezoek waren de Koperwieken nog niet vertrokken. We waren blij met o.a. de waarneming van een Glanskop, een Kleine Bonte Specht en een Appelvink. Eind maart zat de eerste van uiteindelijk 4 meerkoetenparen op een nest. Op 9 april hadden we de

enige waarneming van een Torenvalk, die rustig zijn veren zat te poetsen op een lamp van het huis bij de boomgaard. Tijdens dit bezoek hoorden we ook de eerste Zwartkoppen zingen. Op 6 mei liet de Tuinfluiter zich voor het eerst horen.

Vergeleken met vorig jaar is er een afname te zien in het aantal territoria, van 161 naar 146. Het aantal soorten bleef nagenoeg gelijk, slechts 1 minder. Naast het aantal bruikbare waarnemingen hebben we nog 8 soorten meer waargenomen die niet meetellen voor een territorium. Dit zijn Blauwe Reiger, Buizerd, Ekster, Keep, Krakeend, Soepeend, Torenvalk en Wilde Eend.

Nieuwkomers zijn de Grauwe Gans en de Kuifeend. Verdwenen zijn Groenling, Waterhoen en Wilde Eend.

In 2023 is de Nachtegaal al verdwenen en ook dit jaar niet meer teruggekeerd op zijn vertrouwde plek. Tijdens onze koffiepauze bij het bankje tegenover de grote vijver zong hij altijd het hoogste lied. In 2023 bleek een groot deel van de ondergroei verwijderd te zijn, wij vreesden toen al dat er een kans was dat de Nachtegaal niet terug zou keren. En inderdaad hebben we hem dit jaar en vorig jaar niet meer waargenomen.



*Meerkooet met jong – foto: Marian van Zijderveld*

De volgende soorten zijn in territorium achteruitgegaan: de Boomklever van 4 naar 2, Grote Bonte Specht van 7 naar 5, Houtduif van 9 naar 7, Merel van 10 naar 8, Pimpelmees van 16 naar 13, Staartmees van 2 naar 1, Tuinfluiter van 4 naar 3, Winterkoning van 17 naar 13, Zanglijster van 7 naar 4 en Zwarte Kraai van 2 naar 1 territorium.

Gelukkig zijn er ook soorten die er territoria bij hebben gekregen: Appelvink ging van 1 naar 3 territoria, Boomkruiper van 6 naar 7, Gaai van 2 naar 3, Halsbandparkiet van 3 naar 4, Heggenmus van 2 naar 3, Holenduif van 4 naar 5, Koolmees van 9 naar 11, Meerkooet van 3 naar 4 en Roodborst van 12 naar 13.

*Wij kijken er naar uit om samen volgend jaar weer dit zelfde plot te inventariseren.*



BMP Nieuw Leeuwenhorst - Sovon plotnr. 25							
Soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Appelvink	2	2	1	1	1	1	3
Boomklever	4	4	5	7	6	4	2
Boomkruiper	5	3	5	5	6	6	7
Bosuil	0	1		1	0	0	0
Braamsluiper	0	0	0	0	1	0	0
Ekster	1	0	0	1	0	0	0
Fitis	1	0	0	0	1	0	0
Gaai	3	3	3	4	3	2	3
Glanskop	2	1	1	1	0	1	1
Grauwe Gans	0	0	0	0	1	0	1
Grauwe Vliegenvanger	0	0	2	0	0	1	1
Groene Specht	1	2	2	3	2	2	2
Groenling	0	0	1	2	1	4	0
Grote Bonte Specht	8	7	11	9	8	7	5
Grote Lijster	0	0	0	1	0	0	0
Halsbandparkiet	2	2	2	2	2	3	4
Havik	1	0	0	0	0	0	0
Heggenmus	2	2	2	1	1	2	3
Holenduif	4	6	4	5	6	4	5
Houtduif	2	5	5	5	5	9	7
Kauw	3	3	3	0	0	0	0
Kleine Bonte Specht	0	0	0	0	0	1	1
Koolmees	12	15	16	21	10	9	11
Kuifeend	0	0	0	0	0	0	1
Meerkoet	2	2	2	4	2	3	4
Merel	10	6	10	9	9	10	8
Nachtegaal	1	1	1	1	2	0	0
Nijlgans	0	1	0	1	1	1	1
Pimpelmees	9	8	15	18	10	16	13
Roodborst	14	9	12	11	10	12	13
Spotvogel	0	0	0	1	0	0	0
Spreeuw	0	0	1	0	0	0	0
Staartmees	0	0	1	1	1	2	1
Tjiftjaf	8	9	10	11	10	10	10
Tuinfluitier	3	3	4	3	3	4	3
Turkse Tortel	1	0	1	0	0	0	0
Vink	14	10	10	9	7	9	9
Waterhoen	0	0	0	1	0	1	0
Wilde Eend	1	1	1	2	1	2	0
Winterkoning	14	12	12	14	14	17	13
Witte Kwikstaart	0	0	0	1	0	0	0
Zanglijster	3	4	3	7	6	7	4
Zwarte Kraai	1	1	1	1	0	2	1
Zwartkop	5	8	11	11	9	9	9
<b>Totaal territoria</b>	<b>139</b>	<b>131</b>	<b>158</b>	<b>175</b>	<b>139</b>	<b>161</b>	<b>146</b>
<b>Totaal soorten</b>	<b>30</b>	<b>28</b>	<b>31</b>	<b>34</b>	<b>29</b>	<b>30</b>	<b>29</b>



# Waarnemingen oktober, november, december 2024

Peter Spiereburg

Waarnemingen zijn overgenomen van [www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl). Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die in deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

## Zwarte Specht weer even terug

Schijnbaar uit het niets was hij er weer. Op 23 oktober zagen Arjan Dwarshuis en Thijs Fijen een Zwarte Specht in het dennenbos van de Noordduinen. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw was de Zwarte Specht broedvogel in ons waarnemingsgebied, op de landgoederen, bij het Piet Florisdal en in de AWD. De hele populatie van de duinen van de Hollandse kust verdween rond de eeuwwisseling. Nog t/m 2007 waren er sporadisch waarnemingen in ons waarnemingsgebied, met als laatste

één in 2011. Deze specht in de Noordduinen was dus de eerste na 13 jaar afwezigheid. De vogel, een vrouw, zwierf na de waarneming in de Noordduinen verder door de duinen. Op 26 oktober vloog ze langs de trektelpost Vulkaan ten zuiden van Den Haag, eerst heen en toen weer terug naar noordoost. Op 8 november dook ze op in de binnenduinrand van Meijndel. Uiteindelijk verkoos ze het Ganzenhoekbos in Meijndel als verblijfplaats. Daar bleef ze van 12 t/m 29 december aanwezig. Daarna verplaatsten de waarnemingen zich weer naar de binnenduinrand rond Duinrell, waar de vogel in elk geval tot in januari aanwezig was.



Zwarte Specht – 23 oktober 2024 Noordwijk - Noordduinen – Malotedel  
© Arjan Dwarshuis

De Zwarte Specht vestigde zich in 1973 in de duinstreek als

broedvogel en breidde zich succesvol uit van Oostvoorne tot Den Helder. Waarschijnlijk kwam de vestiging voort uit de toen groeiende populatie op de Utrechtse Heuvelrug en Veluwe van waaruit spechten uitzwierven naar het westen. Dat de soort het aanvankelijk goed deed als broedvogel had waarschijnlijk te maken met een goed voedselaanbod in de vorm van mierenkolonies op de bosbodem en in boomstobben. Het voedsel speelde wellicht ook een rol in het verdwijnen. In de jaren negentig stortten de mierenpopulaties in de duinstreek in. In de ouder wordende dennenbossen bereikte het licht niet meer goed de bosbodem. Ook piekte in deze periode de stikstofneerslag op de duinen waardoor ze dichtgroeiden met gras. Dit was funest voor de mieren en daarmee het voedselaanbod voor de Zwarte Specht. Ook andere oorzaken kunnen een rol gespeeld hebben. Onderzoek liet bijvoorbeeld zien dat de populatie had te kampen met inteelt als gevolg van het ontbreken van nieuwe instroom van spechten uit het oosten.

Of de zwervende vrouw Zwarte Specht een voorbode is van een nieuwe vestiging is nog veel te vroeg om te zeggen. Goed nieuws is in elk geval dat ze al een tijdje aanwezig is en dus voldoende voedselbronnen weet te vinden. Op dit moment is de populatie Zwarte Spechten in Midden-Nederland stabiel, maar neemt die in Zuid-Nederland toe. Het is intrigerend dat de laatste jaren waarnemingen buiten het broedgebied vooral uit de omgeving van Rotterdam vandaan komen. Bij de vorige vestiging was Utrechtse Heuvelrug de bron. Wellicht zijn het dit keer Zwarte Spechten uit Zuid-Nederland die vanuit zuidoostelijke richting de kust bereiken.

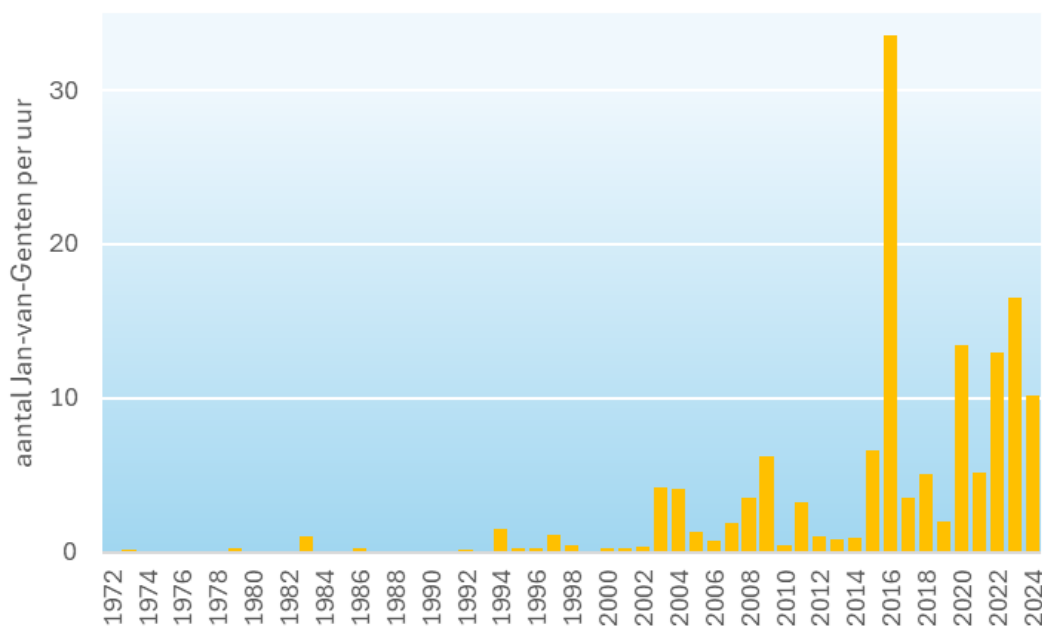
## Jan Van Genten in december

De tellers in de zeetrekhut beleefden een kwartaal met over de hele linie lage aantallen. Een echte herfststorm bleef uit en er verschenen weinig jagers, pijlstormvogels en Drieteenmeeuwen voor de hut. Begin december is vaak het moment dat de aantallen Roodkeelduikers, Alken en Zeekoeten beginnen op te bouwen en de aantallen in de honderden kunnen lopen. Maar dit jaar bleef de aankomst van deze soorten uit en ging het in de meeste tellingen om maar enkele vogels. De topdag voor Roodkeelduikers was 3 december met slechts 129 duikers. Blijkbaar was er dit jaar weinig kleine vis voorhanden in ons kustgebied of waren elders de omstandigheden beter. De uitzondering op dit beeld was de Jan Van Gent. Op meerdere



dagen vlogen er tientallen langs. Vooral de aantallen in december waren opvallend. In figuur 1 is te zien dat er vóór 2000 in de winter maar heel zelden een Jan Van Gent langs vloog. In december verbleven alle genten in hun overwinteringsgebied voor de Zuid-Europese en West-Afrikaanse kust. De enkele Jan Van Gent die vanuit de zeetrekthut werd gezien, was meestal een adult. Deze trekken minder ver weg dan de onvolwassen vogels. Het is voor hen een voordeel om weer vroeg bij de broedkolonies te zijn. Vanaf 2000 werd het gewoner een Jan Van Gent te zien in december. Na een piek in 2016 zijn de winteraantallen vanaf 2020 jaarlijks hoog. In de meeste jaren ligt het aantal boven de 20 vogels per teluur. In het jaar 2022 was er een grote sterfte onder Jan Van Genten door vogelgriep. Naar schatting 25% van de broedpopulatie van de Britse Eilanden kwam om. Inmiddels zijn er ook weer signalen van herstel. Vooral jonge vogels nemen in hoog tempo de open gevallen plekken in op kolonies zoals Bass Rock. Het is opvallend dat we de terugval in 2022 als gevolg van de vogelgriep niet terug zien in de decembertellingen voor de zeetrekthut. Bij de zeetrekellingen wordt ook vaak de leeftijd van Jan Van Genten genoteerd. Ook in de leeftijdsverdeling is geen effect van de vogelgriep te zien. De gegevens laten zien dat in de winter de volwassen genten de boventoon voeren en dat dit in de loop van jaren niet is veranderd. Meer dan 90% van de Jan Van Genten die in december langs de zeetrekthut vliegen, is volwassen. De hoge aantallen Jan Van Genten van de laatste jaren wijzen erop dat er blijkbaar genoeg vis van de juiste maat voor onze kust zit. De Jan Van Genten hoeven daarom niet ver en kunnen dicht bij hun Britse broedvogelkolonies blijven.

Figuur 1 Aantal Jan Van Genten per uur in december 1972-2024 zeetrekthut Noordwijk (N=1145 teluren).



## Drieteenstrandlopers in neergaande lijn

Op 27 december kwam Hein Verkade bij zijn strandtelling tussen Noordwijk en de provinciegrens geen enkele Drieteenstrandloper tegen. In de telreeks van meer dan 20 jaar was dit nog nooit voorgekomen in december. Aantallen kunnen wisselen van telling tot telling, maar deze nul past misschien wel in een patroon dat er in de winter de laatste jaren minder Drieteenstrandlopers zitten. We zien dit ook in de op [www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl) doorgegeven waarnemingen. In figuur 2 is te zien dat het aantal Drieteenstrandlopers doorgegeven per waarneming in de laatste jaren is afgenomen. De groepen zijn minder groot geworden. Zien we een achteruitgang van de populatie, verschuiven ze van het strand naar andere gebieden of wordt het strand minder geschikt? Wellicht spelen alle drie een rol. Tot voor kort zat de wereldpopulatie en het aantal Drieteenstrandlopers dat in Nederland overwintert in de lift. Sinds een paar jaar lijkt daar een kentering in te komen en zijn de aantallen een aantal jaar op rij afgenomen. Onderzoeker Jeroen Reneerkens legde op de landelijke Sovondag de relatie met de gevolgen van het veranderend klimaat in het Noordpoolgebied, waar de Drieteenstrandlopers broeden. Naast het verschuiven van de piek van beschikbaarheid van insecten, wordt ook het weer grilliger. Dit heeft als gevolg dat de kans groter wordt dat een broedseizoen volledig mislukt, bijvoorbeeld omdat het broedgebied te laat sneeuwvrij is. De wereldpopulatie lijkt een neergaande trend in te gaan zetten. Binnen de overwinteringsgebieden in Nederland zelf zijn er ook verschuivingen. In de Waddenzee doen de steltlopers die wormen eten het goed. Dit in tegenstelling tot soorten als de Kanoet die schelpen eet. Onder de wormeneters is ook de Drieteenstrandloper en we zien dan ook een geleidelijke verschuiving van de stranden naar het wad. Het strand is op dit moment een beetje tweede keus voor de Drieteenstrandlopers. Dat is te zien in de late zomer, als de oude, ervaren vogels de beste plekken op het wad bezetten en we juist op de stranden de jonge vogels zien. Zij moeten uitwijken naar de mindere plekken. Ook deze verschuiving draagt ongetwijfeld bij aan de afname van de Drieteenstrandloper op het Noordwijkse strand. Maar ook het strand zelf is

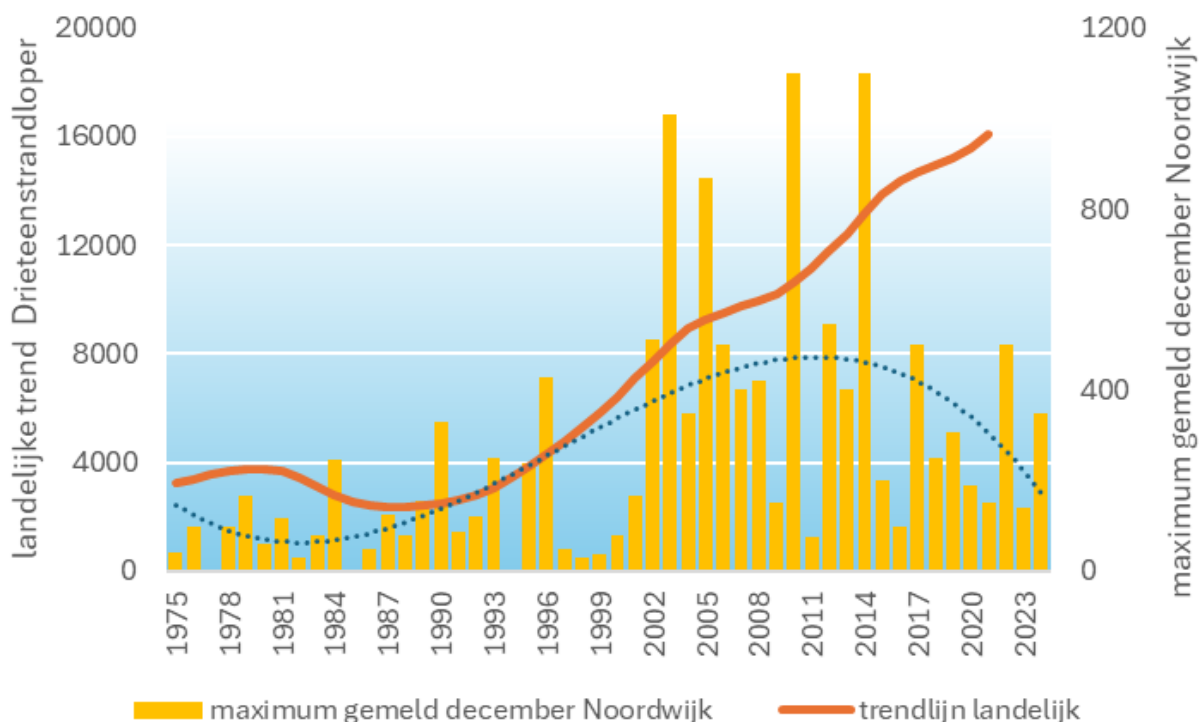


veranderd. We zijn inmiddels gewend geraakt aan brede stranden en snel aangroeiende duintjes aan de voet van de zeereep. Dat is het gevolg van de terugkerende grote zandsuppleties om de kust te beschermen. Met de snelle aanvoer van zand verandert wellicht ook de bodem in de waterlijn. De Gemshoornworm, een klein wormpje dat leeft op de grens tussen zee en strand is een belangrijke voedselbron voor de Drieteenstrandloper. Het is niet bekend hoe deze reageert op de snelle aanvoer van zand, maar mogelijk heeft dit wel effect op de beschikbaarheid van wormpjes voor de strandlopers. De suppleties leiden ook tot veranderingen op de zeebodem voor de kust. Op de nieuwe zandlaag vormen zich bijvoorbeeld banken van zwaardschedes. Bij een goede combinatie van omstandigheden zijn er massastrandingen van deze schelpdieren, of zoals in december 2024, van zeesterren. Dat is een rijke voedselbron die grote groepen Drieteenstrandlopers aantrekt. Dat betekent dat ze op dat moment niet verspreid over het strand op Gemshoornworm jagen, maar geconcentreerd op een paar plekken zitten. Dat maakt het aantal dat je telt op een vast stuk strand grilliger. Opgeteld zijn er zo verschillende factoren die bijdragen aan een neergaande lijn van de Drieteenstrandlopers op ons strand. Ze zullen niet zomaar helemaal verdwijnen, maar ze zijn duidelijk wel met minder dan tien of twintig jaar geleden.



Drieteenstrandlopers - 8 januari 2025 Strand Noordwijk © Peter de Knijff

Figuur 2 Maximum aantal Drieteenstrandlopers per waarneming in december op het strand in Noordwijk 1975-2023 ten opzichte van de landelijke trend van de Drieteenstrandloper (bron: Sovon en [www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl))



## Maandoverzicht

### oktober

Na een koude start met noordenwind was de temperatuur in oktober relatief hoog. Met een meest zuidelijke stroming was er een aanvoer van warme lucht. Rond 10 oktober kregen we een staartje mee van de stormdepressie Kirk. De wind draaide naar het noordwesten en trok aan tot windkracht 6 tot 7 op 10 en 13 oktober. Verder bleef harde wind uit en wisselden grijze, druiligere periodes af met zonnig weer. De maand eindigde met nat weer.

Op 3 oktober verbleef er een late **Purperreiger** in het Achterhaasveld in de AWD (JS). Vervolgens zat er een van 13 tot 20 oktober in de Elsgeesterpolder (WN ea). Op 6 oktober vloog er een **Zeearend** over de Coepelduynen (JHa ea) en op 19 oktober een **Visarend** over de AWD bij De Zilk. Op 6 en 7 oktober was er een **Rode Wouw** aan het jagen in de zuidelijke AWD en op 6 oktober zelfs twee (DM). Op 16 oktober zat er een **Zwarte Wouw** op de grond bij de Oosterduinse Sloten (RJ). In de derde week van de maand trokken er een aantal late **Bruine Kiekendieven** langs, met de laatste op 26 oktober (CZ). Op 30 oktober trok er in de middag een groep van 100 **Kraanvogels** over Noordwijkerhout (JHu). Deze werd later ook gezien bij Monster. Op 5 en 12 oktober verbleef er een **Kleine Zilverreiger** in de AWD (MK ea) en op 12 oktober ook een in de Elsgeesterpolder (EJ). In het Haasveld in de AWD was op 2 en 4 oktober een **Zwarte Ruiter** aanwezig (JW ea).



Graszanger – 11 oktober 2024 Noordwijk - Achterweg © Casper Zuyderduyn

Langs de zeetrekhut vlogen op 13 oktober een **Parelduiker** en een **Grauwe Pijlstormvogel** (BS ea). Langs de Noordduinen vlogen daarnaast een **Vaal Stormvogeltje**, 15 **Kleine en 2 Grote Jagers** (EM). Boven zee voor de Coepelduynen was een onvolwassen **Kleinste Jager** even aan het jagen (MD). Op 16 oktober passeerden 2 **Smellekens** en een **Grote Jager** de zeetrekhut (JD DT HV). Op 5 oktober trok er een late **Morinelplevier** over de AWD (JK). Over de Puinhoop vloog op 4 oktober een

**Europese Kanarie** (RR LK ea). Op 6 oktober trokken er 2 **IJsgorzen** over (RR NM ea). Over de AWD vloog die dag een **Bosgors** (LB). Op 20 oktober passeerden er 25 **Appelvinken** de Puinhoop (RR LK ea). Goede trek van lijsters was er op 6 oktober met ruim 1300 **Zanglijsters** en op 31 oktober met 9000 **Koperwieken** en 320 **Kramsvogels** (RR LK ea). Een grotere aankomst van Kramsvogels bleef uit. Op 5, 12, 20 en 25 vlogen er 2 **Raven** langs naar noord (RR). Mogelijk vlogen deze door naar de AWD waar een aantal keer 2 Raven werden gezien, maar er ook op 14 oktober vier over de Marelberg vlogen (MV). Op 3, 5 en 12 oktober trok er een **Roodkeelpieper** over de Noordduinen en de AWD (MW ea). Op 4 oktober zat er een **Siberische Boompieper** in de binnenduinrand van het Langeveld (SR RG). Op 25 en 31 oktober trok er een over de Coepelduynen (CZ JV) en op 26 oktober een over de Luchter Zeeduinen (MV). Vanaf 6 oktober tot het einde van de maand verbleven er 1-2 **Grote Piepers** in De Wouwen in de AWD (JS ea). Op 12 en 15 oktober vloog er een **Dwerggors** over de Noordduinen (MW EM). Aan de Achterweg zat op 11 oktober een korte tijd een **Graszanger** in de ruigte (CZ). In de binnenduinrand van de Coepelduynen bij Willem v.d. Bergh zat op 14 oktober een **Pallas' Boszanger** (MVe). Van 27 t/m 30 oktober zat er een iets zuidelijker langs het Zwarte Pad (GT ea). Op 17 oktober zat er een **Bruine Boszanger** op Willem v.d. Bergh (MVe). Op 20 oktober zat er een **Siberische Tjiftjaf** bij het Kachelduin in de Noordduinen (EM), op 25 oktober op de St Bavo (MW) en op 30 oktober langs het Zwarte Pad Katwijk (SWi).

**Bladkoningen** werden vrijwel dagelijks gezien op verschillende plekken met de laatste op 28 oktober in Rijnsoever Katwijk (AMe).



Op 4 oktober zat er nog een late **Koekoek** in de Coepelduynen, pas de tweede oktoberwaarneming voor ons waarnemingsgebied (TL ea). Tot 11 oktober verbleven er in de AWD, de Coepelduynen en de Elsgeesterpolder **Paapjes** (JR ea). Op 22 oktober verbleef er een late **Bonte Vliegenvanger** in de binnenduinrand van het Langeveld (SF LB). Op 23 oktober zat er een **Zwarte Specht** in het dennenbos in de Noordduinen (AD ea). Op 11 oktober was er in de vroege ochtend een **Kerkuil** aan het jagen boven het strand (JP). Op 4, 8 en 29 oktober zat er een **Velduil** in de Coepelduynen (RR JV ea) en op 17 oktober een in de AWD (MW). In Kloosterschuur Rijnsburg zat op 19 oktober een **Rouwkwikstaart** in een groep Witte Kwikstaarten (MVs). In de Coepelduynen zat op 29 oktober nog een **Beflijster** (JVr).



Paapje - Voorhout-Elsgeesterpolder © Job de Ridder

#### november

In de eerste helft van de maand overheerste rustig weer met wind uit het zuidoosten. Rond 17 november sloeg het weer om en kwamen we in een koude noordwestelijke stroming terecht met veel buien. Rond 22 november trok de wind aan tot windkracht 6 en bracht de stormdepressie Bert vanuit het zuidwesten tijdelijk wat warmere lucht. Een echte herfststorm bleef uit. De storm Conall trok op 27 november vooral over het noorden van het land. De hele tweede helft van de maand bracht veel regen.

Op 6 november was er een **Alk** ter plaatse voor de zeetrekhut (JD TN). **Parelduikers** passeerden op 2 en 13 november (JD ea). Op 24 november vloog er een **IJsdruiker** langs het Noordwijkse strand (DD). 11 november vloog er een late **Kleine Jager** langs de zeetrekhut (JD HV), gevolgd door 3 **Middelste Jagers** op 15 november (JD HO DT). Langs de Noordduinen vlogen op 16 november 3 **Paarse Strandlopers** (CZ). Op 17 november vlogen er bijna 260 **Jan Van Genten** langs de zeetrekhut (HL NM ea). Langs de Noordduinen vloog een **Middelste Jager** en een **Vaal Stormvogeltje** (EM). Na de stormdepressie Bert waren er **Kleine Alken** voor de kust van Nederland terecht gekomen. Op 22 november vlogen er drie langs de zeetrekhut (JD HO PS) en één langs de Noordduinen (EM). Ook zat er even een **Noordse Stormvogel** (PS). De volgende dag streek er een **Roodhalsfuut** neer (JD HO HV). Op 28 november vloog er een **Papegaaidruiker** op korte afstand door de branding langs (HV JD).

Voor de laatste waarneming van deze soort vanuit de zeetrekhut moeten we terug naar 2012. Een wat onwerkelijke waarneming was een Papegaaidruiker die op 18 november over het terras van Nederzandt aan de Langevelderslag liep en bij benadering weer opvloog (Sve).

Van 6 tot 11 november verbleef er een **Kleine Rietgans** rond de Binnenwatering Katwijk (AM).



Kleine Rietgans – 6 november 2024 Katwijk aan Zee - Binnenwatering © Annelies Marijnis

Over de Coepelduynen vloog op 3 november een **Strandleeuwerik** (EK). Op 4 november vloog er een **Grote Pieper** over de Noordduinen (CZ). Over de Puinhoop vloog op 4 en 6 november een **Geelgors** en op 10 november een **IJsgors** (RR ea). Ook over de Noordduinen passeerde de 10<sup>e</sup> een **IJsgors** (CZ). In Noordwijk aan Zee was op 1 november nog een **Zwarte Roodstaart** aanwezig (TN). Op 2 november zat er een **Sneeuwgorst** bij de



*Dwerggors – 10 november 2024 Katwijk aan Zee - Zwarte Pad © Joas de Vreugd*

Binnenwatering van Katwijk (RR ea) en op 13 november op het strand van de Noordduinen (EM). Op 10 november zat er een **Dwerggors** bij het Zwarte Pad Katwijk (AMe ea). Daar was op 10 en 11 november ook een **Siberische Tjiftjaf** aanwezig (AMe SWi). Tot 9 november vlogen er regelmatig 1 tot 2 **Raven** over de Coepelduynen (WBo ea). Op 7 november zat er een **Velduil** in de AWD Schrama. Op 10 november waren er twee aanwezig in de Coepelduynen (KD). Op 9 november zat daar een **Klapekster** (TW). Op 3 november zat er een late **Oeverloper** bij de Blink (GH). De volgende dag zat er nog een in de Elsgeesterpolder (JD). In de Zwetterpolder zat op 5 november een **Bruine Kiekendief** (SW). Op 8 november was er een late **Boerenwaluw** aan het foerageren tussen de schapen in de Elsgeesterpolder (GVo). Op 11 november zat er nog een late **Fitis** in de Noordduinen (MW).

Late dagvlinders waren een **Distelvlinder** op 28 november in Oud Leeuwenhorst (SW) en een **Dagpauwoog** op de St.Bavo op 30 november.



*Kleine Burgemeester – 8 december 2024 Noordwijk - Noordduinen - strand © Casper Zuyderduyn*



## december

Het weer in december was somber, met meest bewolkte dagen en weinig zon. Echt winterweer bleef uit en de temperatuur kwam niet onder nul. Vooral in de eerste week en rond de 17<sup>e</sup> viel er veel regen. Op 6 december trok de wind aan naar westnoordwest 8 en ook op 22 december waaide het met west 7 hard. De zon liet zich een groot deel van de maand niet zien. In de laatste drie weken van het jaar brachten alleen 20 en 23 december zon.

Op 3 december vlogen er 129 **Roodkeelduikers** langs de zeetrekhut, de enige dag met meer dan 100 vogels van deze soort (JD HO). Op 7 december passeerden er 100 **Drieteenmeeuwen**, 40 **Dwergmeeuwen** en 2 **Toppers** (HL NM JD ea). Langs de Noordduinen vloog een **Rosse Franjepoot** (CZ). Op 13 december vlogen er 4 **Nonnetjes** langs (JD HO). **Jan Van Genten** waren talrijk, met 74 vogels op 22 december (HO JD PS). De **Kleine Burgemeester** die jaarlijks overwintert in Leiden en het strand van Katwijk, keerde ook dit jaar weer terug en zat op 8 december op het strand van de Noordduinen (CZ) en op 30 december op het strand van de AWD (AD ea). Op 13 december zat er een **Sneeuwgors** op het strand van de AWD (JV). Op 1 november vloog een bijna adulte **Zeearend** over het Haasveld in de AWD (BS).

Over Oud Leeuwenhorst vloog op 11 december een **Zwarte Ibis** (RJ). In De Klei zat een **Velduil** (RJ). Tussen 12 en 30 december waren er 1-2 **Kleine Zilverreigers** aanwezig in de Elsgeesterpolder (JS ea). Op 28 december liep er één langs het Oosterkanaal in de AWD (VSt). Die dag kwamen er vanwege de mist her en der ganzen aan de grond. In het Langeveld liepen 18 **Toendrarietganzen** en 5 **Kolganzen**, bij de Vogelsloot in de Zwetterspolder 2 **Toendrarietganzen**, 2 **Kleine Rietganzen** en 58 **Kolganzen**. In Polder Hoogeweg liepen nog eens 57 **Kolganzen** (JD). Op 26 december zat een **Cetti's Zanger** op de vaste plek langs het Zwarte Pad Katwijk (GT ea). Daar zat ook een **Siberische Tjiftjaf** (GT). **Kruisbekken** waren schaars dit jaar. Op 28 december zat er één in de Noordduinen (VSt). In de Elsgeesterpolder zat die dag een **Rouwkwikstaart** (JD). In de AWD zat een overwinterend paar **Roodborsttapuiten** bij het Achterhaasveld (JK e.a.). Op 1, 13 en 20 december werd een overwinterende **Klapekster** gezien in de zuidelijke AWD (JK ea). In de Elsgeesterpolder waren op 10 december 2 **Ransuilen** aan het jagen (MG). Bij de Binnenwatering Katwijk was op 25 december 's avonds een **Kerkuil** aan het jagen (JHa). Op 31 december waren er 2 **Ringmussen** aanwezig in Noordwijkerhout (TD).

Op 6 december spoelde een levend **Kortsnuitzeepaardje** aan op het strand bij Nora. Deze is in diergaarde Blijddorp in quarantaine gezet om in het voorjaar weer uitgezet te worden.

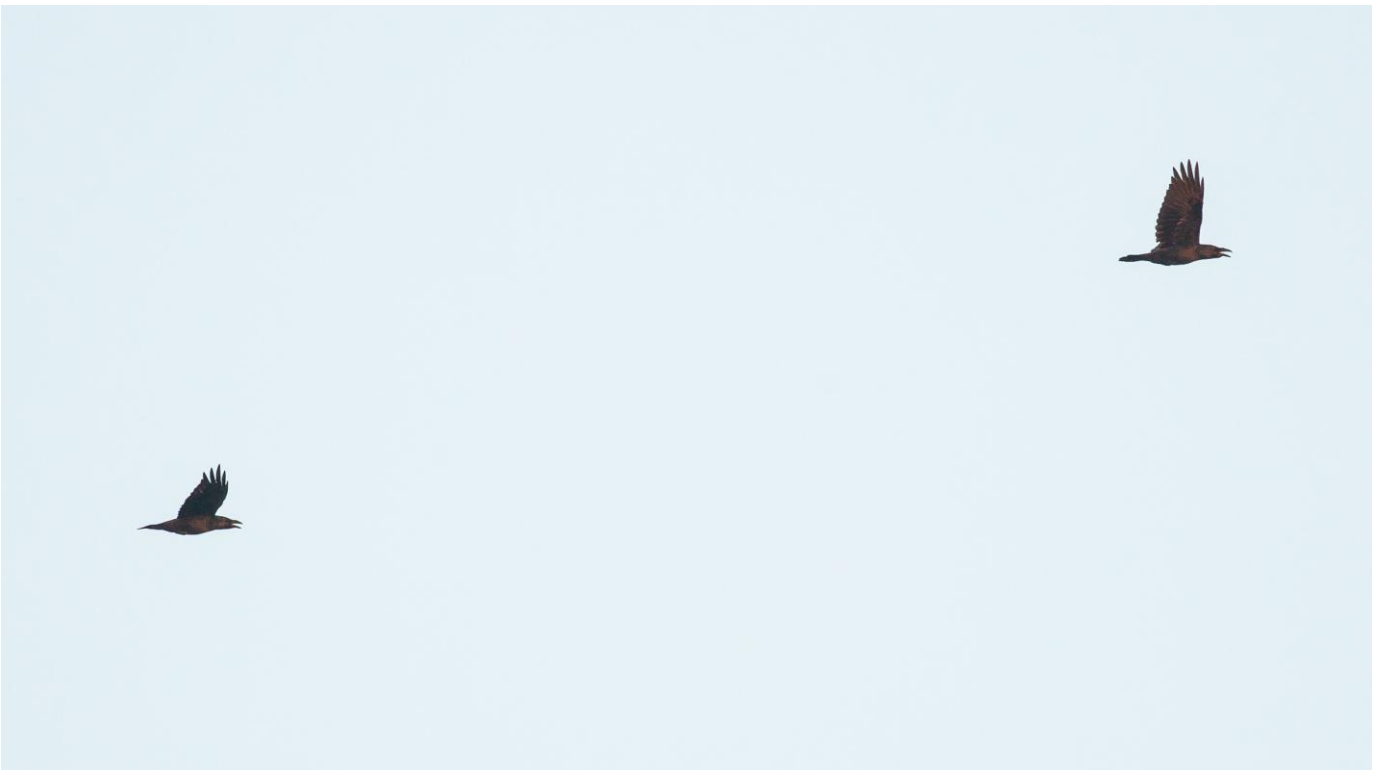


*Kleine en Grote Zilverreiger – 15 december 2024 Voorhout - Elsgeesterpolder © Jan Wierda*

### Waarnemers

AD	Arjan Dwarshuis	JD	Jelle van Dijk	NM	Nika van den Meiracker
AM	Annelies Marijnis	JHa	Joël Haasnoot	PS	Peter Spierenburg
AMe	Arnold Meijer	JHu	Jim Hultzer	RG	Reinder Genuit
BS	Bas van Schooten	JK	Jurren Koerts	RJ	Rob Jansson
CZ	Casper Zuyderduyn	JP	Johan Passchier	RR	René van Rossum
DD	Donny Dolman	JR	Job de Ridder	SF	Sylvain Fleur
DM	Dorothe Marburger	JS	Joost van der Sluijs	SR	Swen Rijnbeek
DT	Diny Thibaudier	JV	Joas de Vreugd	SVe	S. Verloop
EK	Eirik Kersten	JW	Jan Wierda	SW	Sjaak Weijers
EJ	Edwin Jongeleen	LB	Lars Buckx	SWi	Siebe Wiersma
EM	Ezra Mandemaker	LK	Lisette van der Krogt	TD	Ton Duivenvoorden
GH	George Hageman	KD	Keesjan Douw	TL	Thomas Los
GT	Gijsbert Twigt	MD	Menno van Duijn	TN	Tim van Nus
GVo	Gijs van der Voet	MG	Mariska de Graaff	TW	Theo Westra
HO	Hanneke Oltheten	MV	Maarten Visser	VSt	Vincent Stork
HL	Hugo Langezaal	MVe	Michel Veldt	WBo	Wijndeldt Boelema
HV	Hein Verkade	MVs	Martijn Verdoes	WN	Wilfried Niessen

bron: [www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl). NB overzicht exclusief waarnemers met onvolledige naam.



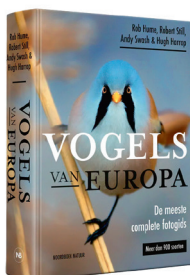
Raaf – 5 oktober 2024 Katwijk aan Zee - De Puinhoop © Joas de Vreugd



# Want met vogels is alles leuker!

[www.DeVogelaar.com](http://www.DeVogelaar.com)

verrekijkers • (vogel)boeken • voedersilo's en voer spelletjes • cadeau-artikelen • insectenhôtels nestkasten • waterschalen • tegelwippen natuurlijk tuinieren • biodiversiteit • KIDS



Gebruik de kortingscode  
**'STRANDLOPER'**  
voor **GRATIS** bezorging  
in Noordwijk & Katwijk



Webshop voor natuurliefhebbers

[arnold@devogelaar.com](mailto:arnold@devogelaar.com) • 06 135 98 079

de vogelaar  
.com

**Joop Faase** b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK  
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV  
Prins Bernhardstraat 90  
2202 LR NOORDWIJK

Tel: 071 - 361 35 58

Email [joopfaase@ziggo.nl](mailto:joopfaase@ziggo.nl)



bedden  
SPECIALIST.NL

beddenspecialist  
VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661  
[www.beddenspecialist.nl/verkade](http://www.beddenspecialist.nl/verkade)

LinLux




Steun natuur en landschap:



Zuid-Hollands Landschap

→ [WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL](http://WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL)

BESCHERM DE DUINEN



[WWW.DUINBEHOUD.NL](http://WWW.DUINBEHOUD.NL)

**Jouw foto's professioneel afgedrukt  
op elk materiaal of formaat,  
daar word je blij van!**

MAAR OOK VOOR UW PASFOTO, INLIJSTEN, FOTO- EN FILMCAMERA, VERREKIJKER,  
FOTOGRAAF, FOTOSTUDIO DUS EIGENLIJK VOOR ALLES WAT MET FOTOGRAFIE  
TE MAKEN HEEFT BENT U BIJ ONS AAN HET JUISTE ADRES!

**FOTO**  
**VANKAMPEN**  
SINCE 1914

